

کریه میوه هکلی شہید شوی

لال پاچا امون

چهل زینې.



د کندهار ځوان شاعران.

وای وای بنایسته کندهار
خه چي خو هلته موسم د انار



که په میوند کې شهید نه شوې

«یونلیک»



لال پاچا ازموڼ



کتاب پېژندنه

د ليکي نوم	: که په ميوند کې شهيد نه شوي
ليکوال	: لال پاچا از مون
تاپځي	: د ساپي ، پښتو څېړنو او پراختيا مرکز
خپرندوی	: پښتو يون
گڼه	: (۵)
د کمپيوټر چارې	: انجينر احسان الله ، افغان کمپوزينگ سنټر ، ننگرهار
د کمپوز بشپړونکی	: محمد سعيد "حسيني"
د خپرېدو کال	: ۱۳۷۶ ل ۲۰۰۰ م
تاپ شمېر	: ۵۰۰
انځورگر	: ډاکټر فضل محمود فضلي (تسل او صبور لوحه
	: ليکونکی ، جلال کوټ)

د تاپ حقوق خپرندوی ټولنې او ليکوال سره خوندي دي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دالی

پښتو پال چې منور وي
دا ځوان قام ته گټور وي
دا غږ د هغه چا دی چې په رښتینې توگه یې
د پښتو پالنې ته مټې را بدو هلی دي،
ساه یې پښتو ده،
د ژوند خواږه د پښتو په ویلو، لیکلو او لوستلو کې وي.
د پښتو سټي لیکوال او منلی دوست لطیف جان بابی
یادوم،
چې د دې یونلیک په خپراوي او لوربینې یې زما قلم نور
هم لیک ته وهڅاوه.
خدای دې ژوند ورکړي.

ازمون

مالي راشه اغزود زړه پر گل و هلی يم
سسقاو پر زړې تورې د مغول و هلی يم
ننگيال

له تل بهاره تر شاهي بهاره

د ۱۳۷۸ ل د غويي وروستی شپې او ورځې وې، جلال کوټ کې گرمۍ نوې
نوې خوله لگولې وه، کندهار په زړه راو وړېد او هر شېبه مې تر سترگو سترگو
کېده، تردې يې را ورسولم چې د سفر يو ملگری "عبد الله" څار مې پيدا کړ، د
تگ خبره مې ورسره غوټه کړه. سلام و وشوه او د سفر موزې مو په پښو کړې،
عجيبه شپې او ورځې وې. شه يې په يو ترنگ او يوه منډه کې تېرېده، خو ورځ
يې لا دومره له سړي سره وفا کوله چې ټول کارونه په کې په ډېره سړه سينه
خلاصېدل. موږ له لنډې ټکې پوکې وروسته سهار وختي له دريو نورو انډيوالانو
سره يو ځای په يو واړه موټر کې چې څوک يې غوا بولي څوک يې سراج، پرنگي
ژبه کې پکورولا بولي. د کابل پر لور وخوځېدو، د ننگرهار له گڼ بازار مو سترگې
پوه پنا کړې، د سرو اوبو (سرخ آب) له پله واوښتو او په خامه سړک مو د مزل لاره
ونيوه. درونته ته که څه هم ډېر وختي ورسېدو، خو بيا هم د ماشومانو په لاسو کې
دغه مهال سړې اوبه او مېوې پلورل کېدلې. نه پوهېدو چې دا خواران به خوارۍ او
غريبۍ څومره اخيستي وي چې په دې شنه سهار کې يې اوبه او.... پلورل.

پر دې مزدور سهار وختي پاڅېږي

د شوگر و مين و بده پاتې شي

د ماشومانو له مترنمو غږونو سره مو مخه ښه وکړه او د ذهن په پردو
کې مو د هغوی بېوسي انځوروله، نه تش د هغوی نه، د دغه خوار هېواد

او خوار ولس بې وسي او بې کسي. مو هم ژړله پر دې مو شخوند واهه چې دا زموږ د دې وطن راتلونکی ډيوې دي. دا د دې بې وسه او بې کسه هېواد د ودانۍ مټې دي، چې نن هغه دی د اوبو پلورلو ته اړ شوي دي. په هغو تنکيو گوتو کې چې ښکلا او ژوند يې د قلم په زرغونېدو کې نغښتی نن... د هغه تنکي ذهن په پاڼه چې په هغه کې د الف او بې په انځور د مانا جهان ابادېږي او د ډيوو په رښتو تياره گوتونه رڼوي، نن يې په تنیکو لاسو کې د وختونو جبر زرغون دی. خو بيا هم د هغوي پر وچو او پارو نيولو شونډو يوه هيله غځونې کوي او دا مسره ترې زېږي:

دا د تاريخ جبر دی او جبر نازولی دی.

او په دې هيله لاپايي چې:

گويا بيا سپرلی راځي سپرې گلونه

د ننگرهار پوهنتون د درونټې په غيږ کې پروت دی د درونټې له پاته کته تر تونل پورې لږ ټوټه سرک پوځ دی. هغه د چا خبره داځای جنگونو د شرم تبخ لپاره پوځ پريښی، د درونټې تونل په ۱۳۴۲ کال کې وادن شوی دی. د درونټې د تونل لاندې د ننگرهار برېښنا کوټ رڼا ویشي. د برېښنا دابند هم کلونه وړاندې د رڼاگانو د يولاروي د اند زېږنده ده دلته د اوبو ابشار يوه ډېره ښکې منظره جوړه کړې. د رڼاگانو لاروي هم هغه مهال د خپل ذوق په پلوشو کې يو ډېر ښکلی سيل ځای او ميله ځای جوړه کړی. د اوبو د ابشار مسته گلا په دوبي کې ډېر غرمه وهلي وزرونه په خپلو سړو څپو پريمنځي، ښايسته شيبه مو د درونټې پر ښکلا ذهن دمه کړي، له تونل په خیر ووتو، هو رښتيا وايي هغه مهال (۱۳۶۷) چې ننگرهار د جنگ په لمبو کې وريټې ده د ښار نيوته د مجاهدينو بهر رامات و او د نجيب مليشو هم بشپړې ولکې ته زور لگولي و، نو د ښار خلک به د راکټو له بارانه دي تونل ته پناه راوړله خلکو به د شپې په توره تړېدو می کې خپلې پښې له ښاره سپکولې له تونل اخوا د کبانو د پښيدو بازار دی دلته د برېښنا بند د شنه ډنډ د څپو خندا د رڼاگانو زيرې ورکوي، هغه مهال چې د روسانو د واک سوري پردې سيمه خور و نوبو لواړگيني شاعر د دوي انځور داسي کښلی و.

زړه مې داسي ستا غمونو دی نيولی لکه ونسوه روسانو درونټه

د لارې په اوږدو کې په موټر کې سپرو ډول ډول خبرې اترې کولې، دې دريو تنو خو دنيايي ماملې څېړلې ما د خپل فرهنگ څپرکی لوسته، ملگری، چې مې شا ته په ډاله کې اوږد اوږد غځېدلی و، وړوکی ټيپ يې غوږ ته نيولی و او د

سندرو مانی یې جوړولې، د تپو د مشکو کاروان یې د ذهن پردي ښورولې، خکه یو نیم وخت به یې ورسره سر هم ښواره او بهرته به یې پر ژبه باندې زمزمه هم کوله، ښه مستانه مزاج یې لاره.

د درونتې له شنه ډنډه په وتو کې وو، چې یو تن وویل دلته د کبانو د پروژې لپاره یو تعمیر جوړېده، داود خان غوښتل چې د کبانو هر ډول نسل په دې پروژه کې باید وروزل شي. خونه یوازې دا چې انقلابونه دا ودانۍ وړانده کړه ورسره یې د کبانو تخم هم وړک کړ. اوس خلک په ننگرهار کې کبان په ډېرې بې رحمۍ د برېښنا پر شارټ نیسي. د کبانو تخم یې ختم کړ. هغه بل پرې را غږ کړ: وه وروړه یوازې کبان نه بلکې، د مرغانو سیلونه هم وړک شول. دوی په همدې خبرو او نورو تاویلو ماویلو کې وو. چې موټر د یو داسې سپېڅلي او د مانا کوه طور ویده غره ته ورسېده، چې ټول مینه مینه و، سترگور و، مفکر و او د یوې انساني ټولنې ښاغلی استازی، د هغه په خبرو کې د رنگینۍ او ښکلا پوښتنې باب نغښتې و. هغه د لوړ خیال او ژور فکر څښتن و. د هغه مزاج د الفت خپې وهلې، د قلم گوتو یې د تروپمپو په غېږ کې مشالونه بل کړل او د مینې ډیوه یې د زړه په وینو روښانه کړه، هغه په زړونو کې اوسیده هو:

دې زیارت کې ونیم بل شان تاثیرونه
دلته مه کوه واړه واړه سوالونه

دې خړي مزار کې د مانا یوه هستي پرته ده، دلته هغه سترگې ویدې دي چې د یوې روښانه گاندې د راتلو زېری یې دهر ناهیلې تر غوږ رساوه:

وربل یې ما په خوب کې پرېشان لیدلی دی.

ستا بخت خو مې رقیبه دغه شان لیدلی دی

تعصیر یې کړی ما په ظالمانو به چه شي

چه کاکل مې خوب کې د جانان لیدلی دی

دغه خړي مزار ته مو د دعا لاسونه وغځېدل او بیا مو سترگې د ده په نامه د جوړې شوې لیسې په نوم ولگېدې. هغه د چا خبره زړه مو باغ باغ شو او په ټوله لویه لار مو د ده د نرونو او شعرونو بېلگې سترگو ته درېدې. د ظالمانو کړنې مو هم د خبرو یوه ځانگړې برخه وه او په دغه لویه لاره د بېلا بېلو قوماندانو د پاچایۍ خبره خوله کړې، دغې اوږدې لارې د ډېرو خبرو انځور کښه، په موټر کې ناستو ښاغلیو له سرخکانو نیولې د استحکام تر پله پورې د یوې تېرې شوې قوماندانۍ څپرکی لوسته، د لغمان برید هم دغه پل ټاکی، د مجاهدینو په وخت

کې داسيمه د ناصر په ولکه کې وه په دې منځۍ کې د يونيم بل قوماندان پاچايي هم وه خو سر زوری په کې داو. ددې لاري باج هم ده اخیست. د استحکام د پله خوا بيا هم د حزب د يو بل قوماندان (زرداد) د پاچايۍ سيوری خور وپه دغه لويه تنگه کې د زرداد د نامتو قومندان چمن د هوټل ننداره مو وکړه او په سروبي کې مو د هغوی د پاچايۍ خړۍ شپې او ورځې نېغې سترگو ته ودرېدې.

دلته ډېرې کيسې شوي دي، خو يو څو يې چې ما د خلکو له خولې اورېدلې وې، هغه دا دي: وايي زرداد د سروبي په پاټک کې له يو انسان نه سپی جوړ کړی و، د هغه نوکان د سر وېښته او ټول تن د انسانيت له مداره وتي وو. ده به چې له يو چا نه د پيسو غوښتنه وکړه، نو که چا به ورکړې، خو ښه تر ښه او گټې نو بيا به د هماغه سپي په واسطه ترې اخيستل کېدې. وايي يوه ورځ له يو چا سره څه وږه غوندې گنده منډه وه. دا ښاغلی ورغی سړي ته يې وويل: دا گنده تر هغې نه شپې وړلې چې پيسې را نه کړې، سړي په زاريو پيل وکړ، دوی ورته ويل زاری پرېده، جب ته لاس کړه. سړی ډېر تنگ شو ورته وې ويل، خدای او رسول ته وگوره، ډېر غريب يم، دوی ورته وويل ته پوهېږې خدای مې زرگون دی او رسول پينځسوز په ډېرو خبرو نه پوهېږم (العیاذ بالله).

ورېښمين تنگي کې د ډېرو پرديو قوتونو "روس" او ظالمانو کتارونه تالارغې شول، ددې ځای هرکانی ددې گواهي ورکوي چې:

ټول قوتونه د پرديو دلته ښکاره راغلي دي په غلاوتلي

دورېښمو په تنگي کې د ټوپکيانو او طالبانو ترمنځ څو ورځې سخته جگړه وشوه، په دې جگړه کې د طالبانو لږ تر لږه اويا تنه پرېمونو وختل، او سروبی يې د خپلو وينو په نذرانه ونيو. دلته د طالبانو يو لوړپوړيزه پوځي چارواکی او د کابل فاتح ملامحمد معصوم "ملا بورجان" اخند هم د شهادت جام وڅښه. دهغه دوينې د پاسه جوړ شوی څلی دسرل کيڼي اړخ ته سپېره ميره ولاړ و، دقبر خواته يې يو خټين جومات هم جوړ شوی دی.

ملا بورجان دطالبانو هغه پوځي چارواکی و چې د ډېرو سيمو، پکتيا، لوگر، ننگرهار، کونړ، لغمان او ... په نيولو کې يې زېږور گامونه پورته کړل. اوس د پانکيانو ټول پانکونه ټول شوي وو، يونيم ځای دطالبانو سپينې جنډې په ريډو وې، هغه د وحشت څلې رانږېدلې وو نه زرداد و، نه چمن و نه قلم، د هغوي د ورکېدو خبره مو د مظلوم په اسوېلو کې وليده.

پس له مرگه به زموره يوه ورځ هم داسي راشي
دریدلي به وي دار ته رهبران کنار کنار

د سروبي په مانا پسې مو دا مهال د ذهن ټولې پانې وپلټلې خوڅه په لاس
رانغلل. داوخت خدای دې ژوند ورکړې پوهاند استاد رشاد رایاد شو چي پردې
باب مو ترې پوښتلي وای او بیا مو دهغه په خوږه، پسته او نرمه ژبه هراړخیزې
څرگندونې اوریدلې وای. د سروبي مازیگری انځور ډېر ښکلی وي. داځای هم
خوځلې دخپل منځي جگړو په اور کې سوځیدلې دی. سروبي کې دا مهال د اوبو
پریماني وه، ابشار یې هم ښه په غرز راپړیوته، دخپلو سپینو لاسو په چکچکو یې
له اوبو جوړه یوه پیغله نځوله. دکابل د بریښنا مزي هم له دې ځایه غزیدلي دي، د
سروبي له خوږه چې ښکته شونو تریوڅه مزله وروسته دگوگا منډه سیمې ته
ورسیدو، دلته ددوو مینانو (مومن خان او شیرینی) قبرونه دي، او دسړک په ښي
اړخ کې یې له سینه پورې غاړه پریوې اوارې غونډۍ د ظفرخان کلي وران ویجاړ
ښکاري، دظفرخان چاره دمومن خان په وینو سره شوه، د شیرینۍ د خولې سوې
تپه رایاده شوه چې مومن خان بلخ ته ددنیا پسې ته، او د شیرینۍ د پلار شرط یې
پوره کاوه، نو شیرینۍ ورغړه کړې:

ورشه له بلخه دنیا راوړه

په کورنۍ دنیا مې پلار نه درکوبنه

مومن خان د بلخ ښامار مې کړ، د بلخ د پاچا لوریې وژغورله، د
شیرینۍ د پلار شرط یې پوره کړ، خو د وصل پر بالغت یې سر کینښود.
دواړه په ارمان، ارمان کې مړه شول. دمومن خان په کیسه لگیاو چې د
کابل سره هوا مو تر دماغونو شوه. د ماهیپر یخې اوبه مو په سر واړولې او
د کابل منې مو په خیال کې ښکته پورته کړې.

ما درته ویل کابل ته مه ځه

منې خوړې دي ما به هېره کړې مینه

د جلی ټکي ټکي مخ دی

که مرگی پرېښوه د کابل مڼه به شینه.

پر کابل ور برابر شو، د څرخي پله له مزي واوښتو، د څرخي پله زندان او ښي
لاس ته هغه پیلیگون چې سلگونه ژوندي ککړۍ په کې بلدوزرو تر خاورو لاندې
کړې شاته پرېښودل، کابل اوس هغه کابل نه و، هر څه وران ویجاړ وو، د جنگ په

لمبو کې سوي وو، مردکي يې په سینه کې ښخ وو، پر کابل یو لوی ناتار تېر شوی و، کابل د وینو او لمبو په سین کې لمبېدلې و.

د کابل مېوې خوراک وې د توتیانو

پرې خواره شول تور کارغان له هندوستانه

د کابل پر فضا یو ډول سکوت لاسبری شوی و، کابل لاس تر زنې ناست و، هغه کابل اوس نه دی چې ویل کېده به:

اوس کابل د خوار غریب ټاټوبی نه دی

گوزاره په دې هوا کې شوه مشکله

کابل اوس یوازې د خوار غریب او بې وسو جوړښتګر ده. پر کابل ډېرې اوښکې تویې شوې، ډېر اسویلي وړ پسې له خولې وختل.

چې ساره اسویلي کا پسې له درده

د کابل په دا سبب ده هوا سرده.

کابل د ډېرو تاریخي پېښو هینداره ده. چینګیز، سکندر مقدوني په کې په ګوندو شو میګستان تري نیم ژواندده و ووت، زمبورک په غر کې د ککړیو دیوال هسک کړ چې نن یې د زمبورک غر بولي کابل د شاهانو نندارتون و، د هر پاچا میله ځای و، بابر په کې بن جوړ کړ، تیمور شاه پري دومره مین شو چې د خپلي ساتیرۍ لپاره یې کندهار پرېښود او کابل ته راغی داځای یې پایتخت وټاکه. مونډ ستوارټ الفنسټن په خپل تاریخ کې لیکي «د کابل ښار له دریو خواو څخه د وړو غرونو په یوې نیمې ډایرې چې د پاسه یې یونړی دیوال هم شته محاطه شوی دی. د ختیځ په لوري مخه خلاصه ده او په دغه اړخ کې یواځې یو دفاعي دیوال لیدل کیږي، او دلته لوی سرکونه وروسته له دې چې د سین د پاسه په پله باندې تیرېږي د ښار په لوی وره کې ننوځي. بالاحصار د دغه مدخل په شمال غونډۍ کې واقع دی. په دغه حصار کې پاچايي استوګنځي ودان شوي چې په هغه کې یو څو داسې هالونه یا سترې کوتې لیدل کیږي، چې شاهي مقر په مرصع ګنبدې سره ممتاز شوی دی. په همدغه ځای کې د شایي کورنۍ د سیاسي بنديانو لپاره یو لوړ حصار هم موجود دی. د ښار په منځ کې یو خلاص چارسو یا میدان واقع دی. چې له هغه څخه دوه پوریزه څلور بازارونه ایستل شوي او ټول یې لکه څنګه چې رومبۍ یې یادونه وشوه، پوښلی شوي دي. د کابل د ښار زیاتره ودانۍ د لرګیو څخه جوړې شوي دي او په دغه ودانیو کې لرګي ځکه ډېر په کار شوي دي، چې د زلزلو په معابل کې بات مقاومت لري. زلزلې په کابل کې ډېرې کیږي. کابل که څه هم

دومره پراخ ښارنه دی، خو گڼې او ښکلی دی. هغه څه چې ما دنورو ښارونو په باب ویلي د کابل په باب هم کفایت کوي، خودومره باید په یاد ولرل شي چې کابل دارلخلافه او د سوداګرۍ یو لوی مرکز دی. د بازارونو ډېروالی او ښه ترتیب یې لا پخوا د ښاغلي فوستر لپاره د ستاینې یوه موضوع وه. دغه ښار په یوه سین سره ویشل شوی دی. چې د همدغه ښار په نامه یادېږي. او د شمال لودیځ لخوا په بې شمېرو باغونو او دمیوه لرونکو په گڼو ونوسره محاطه شوی دی. کابل ته نیژدې ډېر ښکلی محل د امپراتور بابر مزار دی، چې د ښار د پاسه دیوه غره په اړخ کې واقع دی. او شاوخوا یې دریدي او نورو گلانو څیرې انځور شوي دي. او یوه ښه حاکمه منظره لري. پخپله ښار او شاوخوا شنه چمنونه، کښتونه او باغونه چې په اوبوسره خړوبیږي، او دلته او هلته یې کلي پراته دي، او د شاوخوا غرونو په غیر کې نیولي دي ټول دغې طبعي منظرې ته تنوع او زیات برم بخښي. د کابل د اقلیم او منظرې انجذاب ډېرو فارسي او هندي لیکوالو ستایلی دی. د گلونو ښکلا او پرماني دهرچا په خوله کې ده او میوې یې د هندوستان ډېرو لریو برخو ته هم وړل کیږي. هغه څلور سیمې یا ناحیې چې د کابل په شاوخوا کې پرتې دي، یعنې (بتخاک، لوگر، پغمان او کوهدامان) ټولې ښې سمسورې دي. پرمانه اوبه لري او کره یې په ډېر مهارت او زیار سره کیږي... دنوموړي لیکوال انځور مو ولید، خو کابل اوس هغه کابل نه دی، نه هغه باغونه شته، نه یې د ښار ښکلا، هرڅه د جنگ په لمبو کې ورپته شوي دي. دنگې کلاوې نږدې دي.

څنگه ښک او بنگ دي هره خونه هرمنزل زما
وگوره کابل زما، وگوره کابل زما
هغه د ننگ څلي اوس پراته دي یوپریل زما
وگوره کابل زما، وگوره کابل زما

سراجي

کابل کې اوس ژړا ده، فقر دی او.... کابل کې تنظیمونو دویر تفر خورکړی دی، څرنگه چې په کابل کې اوبو ډنډونه زیات و نو وایو پلونه په کې جوړ وو، د یو فلکلوريک روایت له مخې کابل د کاه پل په نامه یادېده، کابل له همدې کاه پله کابل شو. د ده جوړښت هم د بنایست او د نازونو په ژبه شوی. کابل د پوهې او فرهنگ زانگو وه. د کابل په سینه کې بلا کیسې پرتې دي، ډېرو شاهانو به د گرمۍ شپې او ورځې د ده په غېږ کې تېرولې، قصرونه یې پکې جوړ کړي، د ذهن د ارامتیا لپاره یې بڼونه پکې جوړ کړه او چې کله به په نورو ځایونو کې سترې

شول نو د ده غېږې ته به يې پناه راوړه. دده بڼايسټ ډېرو ښكليو پر زړگيو ناست و، هر چا يې ارمان کاوه.

کابل ته ځمه کابل ښه ځای دی بيا نه راځمه

د پېښور گرمي مې ډډې سوزوینه

ما کابل ته بوځه جانانه

خو کابل اوس هغه کابل نه دی، پر کابل د ویر او ماتم یوه توره تیاره خوره وه، کابل د جنگ په لمبو کې سوځېده، ډېر مردکي يې پر سينه خوړلي وو. د کابل هره سیمه یو ژوندی موزیم و. اوس اوس د کابل ځمکه چې د جنگ له لمبو په امن ده. نو ایله ستړیا وکارې، کابل کې چې اوس د امن وړانګې خوړې دي. نو کابل د دې انتظار باسي چې که خیر وي ودان به شي. د کابل په فضا کې د ترانو انګازې اتونه کوي. کابل اوس په یوه بېله جامه کې پټ دی. تاریخي ځایونه، فابریکې، حکومتي ځایونه، ښوونیز او روزنیز ځایونه، پوهنتون او.... د خپل منځي جګړو د اور په تاو کې لولپه شول:

آغا بیا بریم به کابل

کابل جان در گرفت دودش بر آمد

حربي پوهنتون، د هوځست فابریکه، د نساجۍ فابریکه او.... ټولو کندهاسه خوله نیولې وه. یو ډول سکوت وزرې غوړولې وې، له هر کاني دویو وږم راته. کابل اوس د تیمور شاه د سلطنت دساتیرۍ مرکز نه دی، بس تش په کې خلک سړې ورځې او شپې تیروي.

موږ په کابل کې د یو څو سړو شپو له تېرولو وروسته نور دا وپتېيله چې مخ پر کندهار رهي شو. نوددې لپاره چې په لاره کې د ستونزو سره مخامخ نه شو، د اطلاعاتو او کلتور وزیر محترم ملا امیر خان متقي ته ورغلو. له هغه مو یو لیک واخست او خپله لورینه یې په ډېرو ښو الفاظو کې و نغېسته. زما د ملګري کاکل چې پر مخ سوری جوړ کړی و، نو ده چې ورته وکتل وې ویل: دی هم څي؟ ما ویل هوه، یو خوا لیک لیکه او له بلې خوا یې دده کاکل ته کتل راکتل، په تلو تلو کې یې راته وویل "داملګری دې یا کاکل کم کړي، او یا دې په یوه خوله کې ستا په شان مدغم کړي. ځکه اخوایې امریا المعروف حتمي ترې کتوي". دهغه پر سر ورپه جالي داره خولۍ وه، هغه پر یوزه مچ نه پرېږدي نو ددې خبرې منل خو پرې څه کړې، ما هم دومره وکړه چې خپله خولۍ مې ورسره بدله کړه. او پیکۍ مې پرې په خولۍ کې پټ کړ.

غزني کې ټولو توره وکړه
خو د واغز له جبهې ګرده ورده شمه

پيريانوته غزنی څه شی دی؟

لمر لاد جل وړانګې نوې نوې غځولې وې، خو دکابل سړې وږمې د گرمۍ او خولو پر بهير برلاسې وې، په ښار کې له ټکي پوکې وروسته په يو ټکسي کې د غزني د هډې پر لور وخوځېدو. "ارتل" پل مو شاته پريښود، پرهمدې پله د زنبورک د غره سپوږمۍ راځور دی. د زنبورک د غره پر تاريخي ارزښت يې دومره نه پوهيږم خو وايي چې زنبورک له کابل څخه کلا چاپيروله او دا ديوال يې ځکه جوړاوه چې دی د جنوب له حوزې څخه په ويره کې و، يو چا راته ددغه ديوال په باب کيسه کوله، ددغه ديوال د جوړيدو په وخت کې به مزدورانو يو بل ته سره د خټو چم ورکاوه، که به له چا څخه کوم نيم چم ولويد، نو سړيه يې ترې کټ کړې، او تنه به يې د پسخې پر ځای په ديوال کې وغځوله. دا ديوال ددېرو پر ککړيو دنگ شوی دی. يو ځوان چې نوی واده کړی و، د واده په اوله شپه دېر خواشینی مالومیده، ميرمنې يې ترې وپوښتل چې ته ولې نن شپه خپه يې ژوند کې خو همدا له خوښۍ ډکه شپه وي او ته ... هغه سوړ اسويلی وکښ او ويې ويل: زما سبا ته د چم ورکولو وار دی، که چېرې له ما څخه کوم چم ولويد نو ... ميرمنې يې ورته وويل: ته غم مه کوه نن شپه ارام وکړه، سبا زه درسره ځم. ميرمنې يې ورسره روانه شوه، کار يې ورسره کاوه، د کار په بهير کې زنبورک راغی، دې ترې مخ پټ کړ، هغه ورته تاو راتاو شو، خوبيا ... يې ترې مخ ښه کلک پټ کړ، زنبورک ترې وپوښتل: دا څنگه کيسه ده، له دې نور دې مخ نه پټاوه، او زه چې راغلم نو له ما دې مخ پټ کړې هغې ورته وويل: دا ځکه چې ته راته نر ښکاره شوې، او دا نور نو.... زنبورک ورته وويل ددې مانا څه؟ ښځې يوې تيرې ته لاس کړ، او ويي ويل چې که چېرې دوي سړي وای نو هريو چې پر دې تيره ویشتلې وای نو ته به مړ وای. ددې خبرې سره سم يې

پرې گوزار وکړ، شاوخوا ټولو مزدورانو يو دم پر زنبورک د تېرو باران جوړ کړ، او هغه يې وواژه. زنبورک خو مړ شو، خو د هغه غره سيورې دومر خور و، چې کلونه، کلونه وروسته يې داسې نوې نوې پيښې وزيږيدلې، چې که زنبورک ژوندی وای نو هغه به هم ورته گوته په غاښ وای. له دې ځايه اخوا ژوبن و، تېر کابل مو په زړه و ورېد ژوبن ته ورسېدو، د ژوبن نوم په باغ وحش بدل شوی و، دا د نوښت ټکی و. يووخت مې دلته يو انځوريز طنز ترسترگو شو، د ژوبن د نوم پر سر د مسعود عکس راڅپيدلی و، او ترې لاندې په غټو، غټو ټکو ليکل شوي و، باغ وحش.

د طالبانو تر سلطې دمخه دا ژوبن کنډواله شو، ژوي يې لوټ شول او ان تر دې چې د زمري د ړندوېدو گټه يې يوه ژوندۍ بېلگه ده: د هغه مهال د نظار ډلگۍ يو کوچني چارواکي دا غوښتل چې خپل زور دغه زمري ته وښيي. ځکه له انسانانو سره نور عادي شوي وو. ده زمري ته ور ودانگل. زمري پرې را منډه کړه او دی يې خملاوه. د دغه زورور چارواکي يو بل زورور ملگري سملاسي بم ور گوزار کړ، زورور ومړ او زمري پر سترگو ړوند شو. اورېدلي مې دي چې اوس د ژوبن د بيا رغونې لپاره هم کار روان دی. رښتيا تېر کال (۱۳۷۷) هغه مهال چې طالبانو له فاريابه د سيمو تر ولکې لاندې کولو يون پيل کړ او د افغانستان زياتره سيمې يې تر ولکې لاندې راوستې نو دغه مهال به د ژوبن منځ ته ډېره گڼه گڼه وه، داسې خبرې خورې شوې وې چې طالبانو د مخالفينو يو شمېر چارواکي نيولي او په ژوبن کې يې ايسار کړي دي. ځکه دوي اوس د هماغو حيواناتو بېلگې دي، په همدې ډول د ژوبن بازار هم زښت زيات گرم و، خو خبره چې رښتيا ته رسېده، نو د ژوبن چارواکو ښې ډېرې مړې وکړې، يونيم کس به چې له لرې خبرېده، نو پر دې خبره به يې ويل چې د زړه پولۍ مې ماتې شوې، څوک چې د خداي پر بنده گانور رحم نه کوي د هغوی حال به همداسې وي. "مه کوه په چا چې و به شي پر تا" خداي پاک لوی ذات دی، دا ټول به همداسې خواروي او نورو ته به يې پنډ گرځوي. يونيم به د رحمان بابا شعر هم پسې ور غبرگ کړ:

کوهی مه کینه د بل سړي په لار کې

چېرې ستا به د کوهي په غاړه لار شي

خير دا خبره هم هغه د لشمکو غوندې هوايي خبره وه، خو رښتيا چې

تش په وينا هم د ډېرو د زړونو پولۍ ماتې شوې.

د نورو وېرانو پر لیدلو سربېره په کابل کې یو شمېر تاریخي څلي هم نږدې دي، یو له هغو څخه د دهمزنگ څلي و. د دهمزنگ د نوم په اورېدو مې غوښه زیږ شو، ځکه وایي دلته یو ډېر خطرناک زندان هم دراوړې پرانیستی وې، دې زندان هم ډېرې ککړۍ خوړلې دي، خو اوس...

د سوچونو په کپليچونو کې مې مزل کاوه چې موټر څلورمې کارتې ته مخه کړه، دغې فضا د اور لوگیو، وینو او ښکو او... کیسې کولې او دا پیغام یې له زخمي زړه راووت:

یه مساپرو! یه سټیو لارویو!!

موږ ته د دعا لاسونه پورته کړئ، موږ د خپلو اوښکو او وینو په ډنډ کې ولېدل، زموږ په غېږه کې د ډېرو سترگو ډیوې ښخې دي. هغوی ډېر زگیروي وکړل، خو داسې څوک پیدا نه شول چې دا ډیوې تش له خاورو را پورته کړي، پیکوت خور شو.

یه سټیو لارویو او له عاطفې ډکو زړونو!!!

دلته د ډېرو تاندو هیلو پر سرونو د وخت د جبر فولادي میخونه ټک وهل شول، دلته له تنو سرونه پرې شول او د مړو د گډا په نامه باندېارونه جوړ شول، د سندرو ژبې پرې شوې، د لنډیو لوستې لیلام شوې. سندریز ورېلونه تار په تار شول، د تاندو لښتو په سینو کې مردکي ښخ شول او ان لا تر دې چې د انسان غوښه یې پر بل انسان وخوړه. دلته د سړي خورو د واک سیوری خور و په کانتینرونو کې د یو او بل غوښې گډې وډې شوې، داسې ژوندي غمي پوښا شول چې د دعا تفریې بادونو یو، لاتر اوسه یې ډېرې سترگې په اوښکو کې څار کوي.

یه مساپرو! یه سټیو لارویو!!!

دا شارې کوڅې وینئ، دا د خاورو ډېرې او څلي وینئ! دا خاموشي او دا سکوت څارئ! دا د ښاپېرو سیمه وینئ، پوهېږئ؟! دلته بیا د کوم دور چنگیز پل ایښی و.

نه توبه خدایه، نه، چنگیز، خویو دم راغی، ښار یې وسیزه او دومره یې هم وویل چې: "ما که ښار وران کړ، ومې سیزه، خویو خبره یاد لرئ چې کار مې ناهلو ته نه دی سپارلی". چنگیز ته څو لاروس د دې وخت خلک دعاگانې کوي، ځکه داسې څه رامنځته شول چې د چنگیز پر ناتتار یې خاورې واړولې لارویه څه ښه وگوره!!! ښه د برېښنايي موټرو مزي څه

شول، موټرې يې څه شوې، د برېښنا دې ستونځه گناه کړې وه، چې په سينه کې يې بې شمارة مردکي ښخ شوي دي. د رحمان بابا، ابن سينا، سوري شېرشاه او... ښوونځيو گناه په څه کې وه، چې وران او ويجاړ شول. د سړکونو لاندې کيندل شوې وې چې دا هم جگړه مارو په وچ زور په لارويو کيندلې او بيا به دوی له هغوي څخه د سنگر کار اخيست.

د ده بوري د څلور لاري په ښي اړخ کې د K په سيمه د نجونو لپاره يوه نوې ليليه جوړه شوې وه، دغه ليليه چې اوس يې چينگې ډاږې نيولې دي د نجيب له پرځېدو سره سم اړوندو جوړونکو موسسو د لوړو زده کړو وزارت ته د استوگنې لپاره وسپارله. ويل کېږي چې پر دغه ليليه باندې په مليونو ډالر مصرف شوی وو او اوس يې د بيا رغونې لپاره هم هماغومره پيسو ته اړتيا شته. خو دلته سړی ته هغه د ښي مصداق خبره يادېږي چې کاشکې له دې سيمې څخه يو ژوندی موزيم جوړ شي. د کابل د ښار نقشه خو بې له دې هم د داود خان په پنځه کلن پلان کې د چاراسياب خواته غځيده، په دغه ځای کې د سياف او مزارې حکمراني چليده او دا يې ژمنه کړې وه چې:

ما په کعبه کې درته کړی دی قران وطنه

خو زه ژوندی يم ته به يې همدسې وران وطنه

په دې سيمه کې اوس يواځې د خاورو ډيری او څلي ددې شاهدي ورکوي چې يو وخت دلته يو ښار ودان و. باد هره شيبه ددوي خبر اخلي، له دوي سره د زړه خواله کوي، ددوي غږ د تاريخ ذهن ته سپاري، هغه اباده سيمه اوس تش کنډر پرته ده،

خدايه څه شول هغه ښکلي، ښکلي خلک!!؟

ددې کوڅو د گلابونو پاڼې په پردو کوڅو کې ترمې، ترمې پريوتې.

په خداي مې سپارم مساږې اوښکې

زما له زړه څخه خبرې اوښکې

ستوري کر مه گوندي لمر ورېښم

زړه مې ترلی دی په هرې اوښکې

پسرلی

د کابل د ښکلا لويته څيرې شوه، د کابل د گلونو څلي دلمبو پر څلو

بدل شول، د کابل شاهانه ماڼۍ پرمخه راپريوتې، ټول وطن هديره هديره شو.

قبرونه دي خازې دي ټول وطن مو هديره
ژوند تشې اوازې دي ټول وطن مو هديره
گودرشته نه جومات شته نه د كلي څه درك
بس پنگې دروازې دي ټول وطن مو هديره
د مينې نوم ددې مخلوق له ژبې مرور
مرگي دي جنازې دي ټول وطن مو هديره
وراني كوه مرگي كوه چې نوم دې وي اتل
د هر څه اجازې دي ټول وطن مو هديره
همداوي بېكسياره د نالوستي كام برخليك
د څوتنو مزې دي ټول وطن مو هديره

بېكسيار

دكوم مذهب دور راغلی، زه خبرنه يم
چې په سجدو مې منارونه دجومات پراته دي

خزان

يو ځلي خوراشه كه همزولي په كې خپل گوري
ياره كه كابل گوري، ياره كه كابل گوري

"..."

دكابل په كوڅو كې اوس دسوالگرو يوه ليكه جوړه ده، هرماښام يې پر
اوبنكو لمابنځل كيږي، ډېرې تور سرې په چادريو كې پټ د سوال لاسونه
غځوي، دسوال لپه نيول اوس ترهرې دندې غوره ښكاري، ځكه په چادريو
كې خونه پيژندل كيږي چې څوك ده؟ او د كوم ځای ده؟

سور دروچ په وينو د كاروان غزل

ته وا دكابل د پيغلې مړې دی

د ډېرو وړانيو تر ګټو وروسته دميرويس ميدان "کوټه سنگي" څلور
لاړي ته ورسېدو. د موټر په مخنۍ څوکۍ كې ناست تن وويل: "غزنی
ميرين"، ما ورته وويل، بلې، هو، برو ديگه ده موټری خورد ميشنيم،
بخيرميرويم، اسوده ميرسيم.

كله چې موږ د موټر په تم ځای كې ودرېدو، نو ملگري مې راته وويل: راځه
بره، غرمه ده، ډوډۍ به وخورو، بيا به په دمه حركت وكړو. هغه ته مو رخصت

وړکې، یوه واړه هوټل ته وختو، ډوډۍ یې راوړه، موږ له ځانه سره گومان کاوه چې
 یږه په کابل کې خو ډېره گراني ده، د دې هوټل ډوډۍ هم د دخومره والي او
 څرنګوالي له مخې بده نه ده، نو پیسې به یې حتمې تر نورو زیاتې وي، موږ خو تر
 هر بل هوټل دا ډوډۍ جګه حساب کړې وه. هوټلي ته مو د پیسو وویل، هغه ډېر
 خوش اخلاقه و، په نرمه ژبه یې راته وویل ستاسې دواړو څلویښت زره افغانۍ
 کېږي، موږ دواړو یو بل ته وکتل او بنایسته شېبه مو د دوي پر انصاف اریان شو.
 د غزني د موټرو پر لور وخوځېدو، په یوه روسۍ والګا کې مو ځای ونيو، له لنډ
 څنډ وروسته ۱۲ بجې وې چې د غزني پر لور مو یون پیل کړ، پر دغه لار مو هم له
 کنډو کپرو څخه بلا کیسې واورېدې. شاخوا ورانیو راته له یو نړیوال جنګه هم
 سخت حالات انځورول.

په همدې سوچونو، سوچونو کې دکمپنۍ پر سیمه ورګډ شو، کمپنۍ هم شاړه
 پرته وه، یو وخت چې موږ ماشومان وو نو د ژمي په رخصتیو کې به مو دباغکو او
 غزانو لوبې یو ګرم پیتاوي ته کولې، د جمعې ورځ به سره سمخه وه، د سیمې
 (چهلستون، کابل) خلکو په تیره مشرانو به مو ترې کرایه کولې او خپل سپي به یې
 کمپنۍ ته د جنګ لپاره وړل، دا ورځ به په رخصتیو کې د سپیو د جنګ د نندارې
 ورځ وه، زښته زیاته ګڼه ګوڼه به وه، له هرې لوري به د خلکو بهیر رامات و.
 دکمپنۍ د نوم په اوریدو سره ماته خپل کوچنیتوب او دهغې ورځې شیبې نیغې
 سترگو ته ودریدې، خو دکمپنۍ ډګر اوس شاړ پروت دی. په خپله بې کسی او بې
 وسۍ ژاړي. دا ځای هم د وحدت د حزب او د اتحاد اسلامي د جنګي اسونو د
 خغلولو ډګر و. ددې لوبې نندارچیان یواځې او یواځې د سرو سوداګرو وو. په دې
 سیمه کې هم د ډېرو مالونه لوټ شول. خلک مهاجر شول، اوس یې په وړانو کوډلو
 کې یواځې خړ بادونه لګي.

جانانه خپل وطن ته راشه

په دالاتونو کې دي لګي خړ بادونه

کمپنۍ ته څیرمه د قاضي کلا (قلعه قاضي) سیمه پرته ده، ددې کلا هم څه پته
 ونه لګیده. باغ داود هم راوړسید، د باغ کلیمه اوس هسې تش په نامه له داود سره
 وصل وه: ځای او ځایګی شته دی نوره نشته دی

دچلتن سیمه هم دلته چې لاسته پرته ده. چلتن ته څیرمه د قلع حیدر خان سیمه
 کین لاسته راووته، ورپسې د ارغندی چوک راغی، دلته وپلټل شو. خو بڼه و، د
 شریعت خلاف راسره هیڅ نه وو.

په لاره کې یو نیم د استوگنې ځایونه ښکارېدل، خو د پغمان شینکۍ دره له لرې په شنو جامو کې ګډېده او چې څنګه له دغې نندارې ووتو، نو پر شاو سر شو. د شاو له مزله وروسته بادام قول سیمه راوړسیده ددې ځای هم یوازې د قول نوم پاتې دی او بس. له ښایسته مزله وروسته د میدان ښار ښارګوټي ته ورسېدو، د هغه ننداره مو د سترګو رب کې تېره شوه، میدان ښار عجیبه ښکلی سیمه ده. په دې ښار ګوټې کې یو څو دوکانه اباد دي د مجاهدینو د خپل منځي جګړو په وخت کې مې یوه شپه له بي بي سي واوریدل چې په جګړو کې ښکیلو هرې ډلې دا خبره کوله چې د میدان ښار، ښار نیم موږ سره لاس کې دی او نیم ... دلته یوازې یو څو دوکانه اباد و، یوه نه شوم چې د اښار څنګه نیم د یولاس کې و او نیم د بل لاس کې؟ سره لدې چې پدې ښار ګوټې کې ټول شل دوکانه هم نشته بس په جګړو کې ښکیلو ډلو په همدغو څو دوکانو د خپل وهم سیوری ورکړي و، د میدان دره د منو اوسنځلو دره ده ډاکټر عبدالوکیل ته دې خدای (ج) ژوند ورکړي چې د میدان دره یې د منو په ونو ښکلې کړې د میدان خلکو ته یې دومره ګټه رسولي چې اوس مزې کوي. دې درې ته ګه د ځوان شاعر بیکسیار د شعر په سترګه. وګورو نو بیا خوسنځلو وطن دی. دده شعر مو د سنځلو په وړمو نمانځي:

سړ کالې بیا فصلونه ښه راغلي

سړ کالې بیا سنځلې ډېرې ډکې

سړ کالې ډېر غریبان نه یو لږ ډېره راځه

د خدای نظر خان کلا هم په میدان کې ډېره مشهوره ده دا چې هغه کلا به څنګه وي؟ خدای (ج) پته ده. د خدای نظر خان کلا مو د خیال په پردو کې اوښته راوښته چې سورېل ته ورسیدو دلته یوه پوسته پرته وه. دوي لکه د تېرو پاتکیانو په څیر خلک نه تنګول یوازې د همدې سیمې ساتنې پراته وومو تر ټولو ته یې تش راوهم نه کتل. لدې ځایه نیم ساعت مزله وروسته دورايي ته ورسیدو له دورايي څخه مو په شاوړو کې څلوېښت دقیقې مزل د توپ تر دښتې وکړ، د توپ دښته د پهلوانۍ دښته وه دښمې هم دا لوی کمال لاره. دلته کیدای شي چې اوسنیو پهلوانانو هم ځان ډېر ازمېلی وي. له دې ځایه په ښایسته مزله کې د شیخ اباد سیمې ته ورسېدو د شیخ اباد بازار هم یوازې په یو څو دوکانو ښکلی و. موټر کې کراه کراري وه یوازې زه او موټروان وینس وو. هغه دې خیر اوسي یو نیم ځای به یې را ښوده له دې سیمې مو

سترگې پوښانه کړي د لوگر دورايي ته ورسيدو ،زما دملگري (څار) دلته هم تبه جوړه شوه ايله يې خونې په خيره کې ښکاره شوه که څه هم دا سيمه سپېره مېره وه.
هرچاته خپل وطن کشمير دی
ماته کشمير دي د وطن سپېره ډاگونه

د ډاگونه له مزله وروسته بيا د منو د ښونو وېم راولگيد ،د سيداباد پر سيمه مو سلام واچاوه ، دې وخت کې هغه د وردگي وړاندیز راياد شو چې د وخت پاچا ته يې کړي و : پاچا صيب د افغان پايتخت بايد سيداباد شي ،د پامير سيلما (سينما) موږ بايد راوړو زموږ سرکونه بايد کاه گل شي اوبامونه مو پاخه شي . ملامت نه و چې خپل بامونه يې قبر کول ځکه له واورې نه په تنگ وو .د پاچا هرکلی يې په منظومه ژبه کړی و او خپل ادرس يې هم ورکړی و .

وردگ ته په خير راغلې، سيداباد مې ده ادرس
په پښومې کړاوي دي ،په غاړه مې اطلــس
په خوا به د وخت له پاچا سره يونيم ناظم هم گرځېده ، د پاچا د خونۍ لپاره به يې يونيم څه ويل ، نو پاچا دلته هم خپل ناظم ته نغوته کړې وه چې ځواب يې ورکړه .
شعر دې بې ردیف دی ستا ... د مور...
ډان ډان ډس
ډان ډان ډس

وايي چې يو وخت د افغانستان صدراعظم هم دې سيمې ته تللی و ، نو هغه ته هم ښه پټره مخکې ولاړ و ، او ورته يې وويل:

د خلکو غواوې شيدې په شا کاسه کا

زموږ يې بيخي نه کا

صدراعظم صيب موږ به څه کا

د خلکو چرگې هگې په ورځ کې دوه کا

زموږ يې نه کا

صدراعظم صيب موږ به څه کا

د وړدگو ننداره مو له لرې لرې د سترگو په کونجو کې هم وکړه ، موټر د دغه خامه سرک پر ننني حال شکر کښه ، ځکه مخکې ډېر وران و . ما او انډيوال مې په سکوت کې د ځايونو ننداره کوله . ځکه موږ دواړو لپاره دا سيمې نوې وې ، له دښتې اخر داسې ځای ته ووتو چې اوبه او شين سيوری مو وموند په موټر کې له ناستو کسانو څخه يو تن وويل : "بياين که اوزو کښم ، موټره ايستاد کو ،، کی نماز بخانيم ، باز ايتو جايه پيدا کده نمی تانيم ." موږ ټول له موټره کښته شو ، يو خوا او بل خوا خواړه شو .

خو يو تن چې د کندهار و، هغه وويل: "استاده به نماز وخته مانده، بالاڅه شی کوئ، سالار کې به يې وکو. راپورته سئ" کته شوي کسان سره وبوگنيدل بېرته سره يو ځای شول او موټر ته راوختل، په موټر کې هر يو تن له خپل ملگري سره غږېده، خو ما او ملگري مې گډ هم نه کاوه. د ځايونو پر تماشاخه بوخت وو. درې بجې وې چې سالار ته ورسېدو، رښتيا هم چې سالار د سپېرې دښتې سالار و، د سالار خوله له شنې خندا ډکه وه، د سړک ښي اړخ ته د کانونه او شاخوا يې شنه کرونده وه، خو چپ اړخ ته يې يو هوټل او يو ډېر ښکلی جومات جوړ و، له موټره کښته شو، انډيوال مې رانه تری تم شو، زړه مې وغورځېد، ووپرېدم، ځکه د هغه د پيکي سيوري دومره زورور و چې سترگې يې پوښه کړې وې، نری جالۍ خولۍ يې پر سر وه، ما وې نه چې امر بالمعروف نه وي نيولی، خير د نويد غزنيوال هوټل پر سر په يو ښکلي جومات کې مې دوه رکاته مساپرانه لمونځ وکړ، هوټل ته لاندې راکېوتم، اخوا دېخوا مې د انډيوال څار کاوه، اخر مې د سترگو په کونجو کې پيدا کړ، سودا مې له زړه ووته، د هوټل مخ ته يوه ډېره ښکلې ستمي وياله بهيده، د شوق له مخې مې اوبه يو ځل بيا مخ ته واچولې، ځان مې په کې لوند خيشت کړ، په سوچ کې شوم چې ښه اوس څه وکړم، ښه په کراره د اوبو نندارې ته کېناستم. هوټلي راباندې غږ کړ، څه خورې، ما ترې د چای غوښتنه وکړه، هغه غږ کړ؛ بيار يک چايڼک چای سوز، له غږ سره سم چای را ورسېد، خدای شته ما ته په لاره کې د لارې چای ډېر خوند راکوي او تاکيد هم پر دې کوم چې اوبه يې سرې نه وي، ښه، چای يې ډېر وارناک و، د چای څښلو پر مهال مې انډيوال هم ساه نيوالی راوړسېد، له ظالم سره بادرننگ وو، خپه کېناست، خو بادرننگ يې ښه په مزه وخوړ، غږ مې پرې کړ، وروره يو ځای مې وانه ورېده چې يو چايڼکه شين چای... هغه هم غاړه هسکه کړه وې ويل همدا ما هم زوروي، اخر موږ يوازې لکه چې يوې ته پيدا يو؟! خير اشاره مې ورته وکړه، ډېر ښه چای دی، څښې يې نه؟، هغه په نه زړه پوزه يوې ډډې ته مونجه کړه او د تندې په ليکو کې يې د نه ځواب راکړ، د سوچ په بيړۍ کې ناست و چې موټر ستونی تازه کړ، په بيړه ور کېوتو، موټر حرکت وکړ، يو تن وويل، يک دعا خير، د خير دعا مو وکړه له ښايسته مزله وروسته د شش گاو سيمې ته ورسېدو د اولس د خلکو په ژبه دې سيمې ته ځکه شش گاو ويل کيږي چې له يو سړي نه د ژمې په سره شپه کې په غره کې شپږه غواگانې پاتې شوې وې او هغه تر واورو لاندې شوې وې داچې دا خبره څومره رښتيا ده، دا خبره به پرېږدو، خو د ولس وينا هم بې هيڅه نه وی. د غزني په دښتو کې مو يون پيل کړ، د هوارې دښتې په

ليدو مې د شينواري کاکا ټوکه را په زړه شوه: وايي يو شينواري بازار ته راغلی و، د هندو د رخت دکان ته سترې ستومانه ولاړ و، دکان ته يې ښه ډېر کتل، ډول ډول ټوټې (رخت) يې له نظره تېرې کړې، وی ويل: ته وگوره که نه، دلته رخت په دکان کې نه ځایېږي او هلته ابی-لوڅه ناسته ده. غزني له دښتو خالي نه دی او په پکتيا کې خلک پر ځمکو يو د بل سرونه ماتوي، رښتيا چې:

د سين تر غاړې مې کوډۍ له تندي مرمه

په ټوله لاره به يونيم داسې ځای مخې ته راغی چې په يونيم واړه غراو

سپيدارو به مو سترگې ولگېدې، گنې نور ټوله هواره دښته وه.

له موټروان نه مې پوښتنه وکړه څومره لار پاتې ده؟ هغه راته وويل، کم را مانده"، زما په ذهن کې د غزني لوړې برجورې کلاگانې ښکته پورته کېدې، له شش گاه نه اخوا بيا د عزيز خان پر کلا مو سترگې خوږې شوې په همدې کې وو چې پر يوه موړ واوښتو او له لرې مو پر يوه ښار نظر پرېوت، ما وويل همدا لکه چې غزني دی، موټروان وويل: "بلې ای غزنی است". له يو څوړ دکنديانو په ژبه ورشيوه شو، ښي لاسته مو د سلطان محمود غزنوي پر هغه کلا سترگې ولگيدې چې دی په کې ښخ دی. ده ته نيرېدې مشهور ولسي شاعر بهايي جان صاحبزاده هم ښخ دی. غزنی ښار ته څيرمه موټروان د سلطان رضيي او بهلول دانا مقبرې راوښودې موټروان مې د سلطان رضيي په باب وپوښت خو هغه څوارکې ملومات نه لرل که څه هم خان يې اوقې اوقې کاوه او ويل به يې چې (ده مکتب بسيار لائق بودم غريبي امدينه ازمه موټروان جوړکد) په تاريخ کې مې يوه سلطان رضيه لوستې وه چې هغه د سلطان شمس الدين التتميش لور وه، نوموړي په منځنيو پيريو کې د ډيلي د سلطنت واگې په خپل لاس کې ونيول نوموړي ډېره هوښياره، پوه په سياست او تدبر کې د نړۍ لويو پاچايانو څخه کمه نه وه خو وايي د هغې عيب يوازې داو چې خدای پاک دښځې په ښه پيدا کړې وه. سلطان رضيي ډېره ښه توگه د قران مجيد تلاوت کاوه د پلار د سلطنت په وخت يې له هغه سره د ملکي چارو په اداره کې مرسته کوله. په ۶۳۴ هـ ق کال کې نوموړې چادري لرې کړه او د نارينه وو کالي يې واغوستل خول او تاج يې پر سر کړ نوموړي په ډېرو جگړو کې برخه اخيستې ده. د پاچايي دوره يې درې کاله شپږ مياشتې او شپږ ورځې وه. پوهاند مير حسين شاه (افغان ها درهند) نومې کتاب کې د ابن بطوطه په قول د رضيي د وژل کيدو کيسه داسي کوي: (...د رضيي لښکر و ماتې وخوړه او رضيي وکولاي شول فرار وکړي خو لوړې او تندي هغه نا توانه کړه او يو کروندگر ته چې په پټي کې لگياو

لاره، ډوډۍ يې ترې وغوښته له ډوډي وروسته په هغې خوب زوروشو سترگې يې پټې کړې رضيې د نارينه کالې اغوستې و خو کله چې ویده شوه، د هغې لاندې کالې زرین او ښځينه وو. بزگر چې پوه شو، ښځه ده، نو يې مړه کړه کالې يې ترې ويستل او اس يې بيديا ته خوشې کړ. رضيه يې پټې کې ښځه کړه وروسته يې د هغې جامې د پلورلو لپاره يوړې د بازار خلک پر ده شکمن شول او هغه يې دې ته راوست چې حال وايي، هلته يې له لرگې وهلو وروسته اعتراف وکړ چې رضيه يې وژلي ده د ښځېدو ځای يې وروښود. رضيه راويستل شوه او له غسل ورکولو وروسته يې ښځه کړه. يو زيارت پرې جوړشو چې اوس خلک ورځي. ۴۴م) ما چې لوستي نو د رضيې قبر په ډيلي کې دی. گومان نه کوم چې د رضيې گنبد دې دلته وي. خوموتروان هغه راياده کړه. هغه بيا لرې دښې لاس غونډۍ ته لاس ونيو او وييل: اوانو خواجه بلغاراس، زيرش بسيار يك چشمه سرد اس، به هر مرض دوا اس، او منارا را که ميبيني به نام مناراى سلطان محمود ياد ميشود. نزيديکش مقبره بهلول دانا است، يك كمكي زيرش بالاحصار، موي مبارك، پاچاى روم، گنبد حكيم ثنائيى ومقبره شمس است. كوليش به يك قطار افتيده. دنورو اولياو تو خننگ بهلول دانا يو عالم خبري لري. دده زيارت ديوي غونډۍ په څنډه کې پروت دی. بهلول دانا د سلطان محمود غزنوي مشر ورور و، دی ملنگ و. واده يې نه و کړي. ولي و، هغه مهال چې سلطان محمود غزنوي د سلطنت سيوري خور و نو ده به له بيت المال څخه هر کال د بزرگنې په مياشت کې غريبانانو ته يو څه ورکول داسي وخت راغی چې سلطان پدې مياشت کې چيرې ته، نو يې بهلول دانا ته وويل چې له بيت المال څخه غريبانانو ته څه ورکړي، بهلول دانا د بيت المال دغه برخه په يو څو خانانو وويشله، غريبانان په تمه تمه وو کله چې سلطان راغی نو ورته وی ويل: تاخو به پخوا موږ ته يو څه راكول خو سړکال ... سلطان بهلول راوغوښت ورته ويل: تا مال چاته ورکړ بهلول ورته وويل: پلاني خان ته يو څو خانانو نومونه ورته واخيستل. سلطان ورته وويل: چې دامال خو ماد غريبانانو لپاره بيل کړي و تا ولې پر خانانو ويشه؟ بهلول ورته وويل: ته ښه پوهيږې او که خداى (ج)؟ دهغه ورکړه خانانو ته ده او ته اوس په غريبانانو مال ویشې؟ سلطان غلی شو او نور يې څه ونه ويل. يو مهال بهلول دانا له سلطان څخه خپه شو، ښاريې پرې ښود او غره ته لاړه څه کم يوه مياشت هملته ولسطان بيا پسې خپل کسان وليږل او رايې وست. يو مشهور متل ترې پاتې دی چې: "يو بهلول يو يې کنډ يو يې کچکول". غزنوي د زيارتونو ښار دی له ډېرو لرو لرو ځمکو خلک غزني ته د زيارت لپاره راځي غزني د

حکیم سناني، سلطان محمود غزنوي او.... ښار دی، د تاریخ خاله ده د پېرو شاهانو د سلطنت مرکز د غزاگانو ډگرو، کله چې دې ښار ته ورسېدو د ننګرهار د امنیې د قوماندان مولوي طه له خولې هغه سندره را په زړه شوه چې حواله یې پر مقري ورکړې وه:

بیا کوچۍ روانه بهلول جان اورو حاني ته ځي

بیا کوچۍ غزني ته ځي

لاره کې به یې شپې وي بهلول جان او مقري ته ځي

بیا کوچۍ غزني ته ځي.

کوچیان هم د تاریخ په پاڼو کې یو ښه افسانوي ژوند لري، بهرنیو به د دوی ژوند څېره او د دوی ژوند ورته یو ډول عجیبه ژوند ښکارېده. سره له دې چې چېرته دې ښه هلته دې شپه. د کوچیانو هم چې چېرته یې ښه وي هلته یې شپه وي، نو هغه ته د ځمکې د تنابونو گزول تر بل هر څه غوره ښکاري. وایي چې یو سړی گرمۍ را اخیستی و، نو مخ یې اسمان ته ونيو او وی ویل خدایه چې یو ترم کال دې پیدا کړی وای څومره به ښه وای، نو کوچیانو هم د ترم کال په جوړولو پسې څلور کونجه دنیا لټوي. نه ډېر سارې خوښ وي او نه ډېره گرمي، بس هر نظام ازاد پرې ایښي او په همدې سر خورلې ازادۍ یې ترې ځان ساتلی و. څرنگه چې دوی په مذهبي اړخ کې ډېر غښتلي دي، نو کله چې پر هېواد د سره روس د واکمنۍ جال وغوړېد، نو د کوچیانو ازاد ژوند ته یې هم د پای ټکی کېښود. که کومه نیمه کورنۍ به وخوځېده، نو هغه به هم د بمونو خوراک شوه. تور پیکي یې د ایلند د شمال په تمه سپین شو، د ایلند شمال د اور شمال وگرځېد او بیا دا نارې پورته نه شوه چې:

مورې کوچیانو ته مې ورکړه

چې تور پیکۍ مې د ایلند شمال وهینه.

کله چې روسي یرغلگر له یو مقاومت سره مخ شول، نو کوچیان یې هم دې ته جوړ کړل چې ازادي ترې واخلي او د عسکرۍ لیکوته یې راوړي، ځکه دوی به ویل کوچیان او نور ازاد قبایل وحشي خلک دي، دوی ډېر ښه جنګ کولای شي.

د دوی د غوښتنو پر ضد کوچیانو او د غرنیو سیمو اوسېدونکو جهاد پیل کړ، د روس او د هغو یې پلویانو لومړی د دوی پر استوګنځیو توره تیاره جوړه کړه، مالونه یې لوټ کړل او د کور د چتونو لوګي یې شین اسمان ته تور رنګ ورکړ. خیر که کوټه وسوه، نو دیوالونه یې پاڅه شول، که کوچیان له مالونو خلاص شول او

د غزنيو سيمو ځلك له كورونو، خو خپل حق يې وپېژاند، د جهاد په لار كې يې كه د الله د رضا لپاره قرباني وركړې خو د زده كړې په ليكو كې هم ځكه شول. ښوونځي يې ولوستل مدرسه يې ولوستې او د زده كړې په قدر پوه شول، د جهاد په بهين كې د كوچيانو لوی قوماندانان تېر شوي دي، تر دې چې بيا له لويو لويو قومونو سره هم ځمكو پر سر په لاجه كې ښكيل وو، اوس نو كوچيان هغه كوچيان نه دي چې د سهار اور يې بلېږي، دوی تر دې ځينه. او نه يې د چا خبره اوس خوراك يواځې مستې او شرومې دي. او نه يې ژوند د تش د رمو پوول دي. خوراك يې اوس ډېر ښه دی، خود ژوند ټولې چارې يې په سوداگرۍ كې ښكلې دي، رښتيا د غزني په دښته كې اوس هم د كوچيانو يوه نيمه كورنۍ ښكاري، په خيمه كې د مالونو پچې پرته دي او خپله په ټكنندو غرمو كې بهر ناست دي، نو:

كوچيان د خپله كبره خوار دي

په سړنيو پېغلو پېټي چلوي نه

ما مې اندېوال ته د كوچيانو كېږدی ښودلې خو هغه له رنجو ډك ستوني نه دا سندرې را كښله:

خپل وطن كشمير دی ما پردي وطن ته چېرې وړې

زړه مې شوزرې زرې

د غزني تاريخي ښار ته ننوتو، د سلطان محمود غزنوي پرمدرسه مو سترگې رڼې شوې، د يو ملگري خوب را په ياد شو، چې د محمود غزنوي دربار ته د خوب په جامه كې ورننوتی و، خوب يې داسې و: "يو شپه د سلطان محمود دربار ته لسگونو شاعران لر و بر كېږي، سلطان يې هم پالنه كوي، خو خدای شته موږ چې له غره څخه را كېوتې وو، نو د دوی پر شاعرۍ پوهېدل راته هم ستونزمنه خبره وه، داسې څوك پيدا نه شول چې له موږ سره هم د زړه خواله وكړي، موږ چوپ ناست وو، سلطان خپل يو درباري ته وويل: اينها كيست؟ هغه ورته وويل: از قد و قواريش معلوم ميشود كه از كوه تاشده" سلطان په غوسه وويل: اينجا برای چه آمده، اينها را خو ما در كوه جای داده يم كه ما را نگهداری كند، اينها را فورا از دربار بكشيد..." له بكشيد سره سم له درباره راوويستل شو. د غزني ښار د سلطان محمود او سنایي پر نومونو او كارنامو ښايسته دی. ښي لاس ته لرې د حكيم سنایي شنه گومبزه ښكارېده، حكيم سنایي هغه لوی حكيم دی چې تر اوسه ورته د دنيا په گوټ گوټ كې په درنه سترگه گوري. د غزني ښار د تېلو پر

بیلرونو کلابند و، د لوړو او برجورو کلاگانو زخمونو یې د سره ناتار کیسه کوله. د غزني شاوخوا سیمې د سره روس په وینو سرې شوې دي. غزني د جهاد په تاریخ کې د ځانگړې پاملرنې وړ دی. د کابل سلطنت بیان لیکوال ددغه ښار په باب لیکي: "د غزني سهیل ته نژدې د شلگر ابادو وړه سیمه پرته ده چې د ښار له شاوخوا منطقو سره د کرنې لپاره ډېره ښه مساعده ده او ډېرکلی او باغونه لري. دغه سیمه که څه هم لږ طبیعي ځنگل لري د چنارو او سپیدارو ډېر نیالگي د ترکانې د لرگیو د لاس ته وروړلو په خاطر پکې روزل کیږي. په دغه ټول ملک کې دغسې لرگي لږ پیدا کیږي او ددغې کمبودی چاره په دې سره کیږي، چې بامونه گنبدي جوړېږي.

پخپله د غزني ښار چې اته پېړي دمخه د دغسې یوې امپراطورۍ مرکز و چې له دجلې نه تر گنگا او له سردریانه د فارس تر خلیج پورې غزیدلی و، اوس دغسې یو کوچنی ښار گرزیدلی دی چې نیږدې پنځلس سوه کورونه لري او د ښار لمن یې دیوالونه نه لري.

دغه ښار په دغسې یوې غونډۍ پروت دي چې په بیخ کې یې یوه لویه ویاله جاري ده. د ډېرو دیوالونو په غیږ کې نیولې او درې تنگ بازارونه لري. ددغو بازارونو په هر اړخ کې لوړ کورونه واقع دي او یو پوښلی چارسو او یو څو تیاره او تنگ سرکونه لري. ددغه ښار د لرغوني برم او سترتوب یو څو نخښې په تېره دوه جگ منارونه چې د یو بل نه لږ څه لرې پراته دي اوس هم د هغو شاوخوا کې لیدل کیږي.

دغه منارونه هر یو بیل بیل لوړوالی لري او هغه ټیت یې لږ تر لږه سل فوټه جگ دي.

د ستر سلطان محمود مزار هم لیدل کیږي چې له ښارنه نژدې درې میله لیرې پروت دی. دایوه لویه خوالته نه دومره باعظمته ودانۍ ده او په گنبدي سره پوښلی شوې ده، وروڼه یې چې ښه لوی دي د سندل له خوشبو یه لرگیو څخه جوړ دي او ویل کیږي چې سلطان محمود هغه په گجرات کې له مشهور معبد سومنات څخه دیادگار په توگه راوړی دی، چې هغه هندوستان ته په خپل وروستی لښکر کشي وسوزاوه. د مزار ډبرې یې له سپینو مرمرونه جوړې دي او د هغه پر مخ د قران شریف ایتونه کښل شوي دي او سرته یې یوه ساده خو درنه امسا پرته ده چې له لرگي څخه جوړه ده او په څوکه یې فلز کاري شوي او دومره درنه ده چې یوازې یو څو کسه یې د استعمال توان لري. همدارنگه په دغه مزار کې ځینې

تختونه يا څوکی گانې لیدل کیږي چې د ملغرو ودانۍ پکې جړاوشي دي او ویل کیږي چې هغه په خپله د سلطان دي. د شناختې د پاسه یې یو دالان دی او تر اوسه هم ځینې قاریان پر قبر باندې موظف دي چې پر له پسې قران لولي ... د غزني د ټولو تاریخي اثاروله جملې څخه ډېر گټور یې ډیوې ویالې د پاسه هغه بند چې د سلطان محمود په امر جوړ شوی و. دغه بند که څه هم د غوري سلطانانو په وخت کې یو څه خراب شوی و، تر اوسه هم د ښار شاوخوا ځمکو او باغوته اوبه ورکوي. د غزني ښار نژدې شاوخوا اوسېدونکي تاجکان او هزارگان دي او هغه ناوه چې د شمال له خوا د هغه په گانډې توب کې پرته ده په وردگو پورې اړه لري. خو په هغه ملک کې غلزي اوسېږي چې د سلیمان د غرونو او هغو نورو وړو غرونو تر منځ په ختیځ کې واقع دي په دغه څو ځایه د لوړو غرونو لړۍ تېرې شوې دي او په هغو کې د گردیز ابادنه ناوه، د خروار اوار میدان او تر هغو د زرملاولوگر لاپراخ میدانه لیدل کیږي»

غزني لکه څنگه چې د حماسو ښار دی د فردوسي حماسه هم دلته زیږېدلې، د هغه د حماسې اتلان د همدغو برجورو کلاگانو زیږنده دي. همدغه برجورې کلاگانې د سره روس پر وړاندې سنگر شوي د دغو کلاگانو زخمونه دابني چې (روسان چاويستل)



روسان نیم تلې خپلۍ،
 روسان شلیدلي گربوان،
 روسان په خرڅیرن واسکت د پاسه،
 د سړي، زړې خمتا درې کنجه پیوند
 روسان دکلي دماشوم لیندې
 زموږه له کلا واپستل،
 اوما لیده چې روسان چا واپستل
 روسان نهرو ویالو،
 روسان گونگي مازیگر،
 روسان نالوستي گودر،
 روسان په پورې غوندې ښخ
 شهید غاتول واپستل،
 روسان له دوړو ډک پکول واپستل،
 ټولې نړۍ ورته کاته چې روسان ډلې، ډلې،

او وارخطا، وارخطا،
 له څرخي پله نه راوچتي شور غوغا واپستل،
 اومالیده چې روسان چا واپستل!!؟
 روسان د میندو ښېرو،
 روسان د خوښو ساندو،
 روسان پښې بیلې یتیم،
 روسان له ژونده ناخبره سرگردانه کوچي،
 روسان دې خاورې په وینو تاریخ،
 روسان ددې خلکو بې کچه سپېڅلتیا واپستل،
 اومالیده چې روسان چا واپستل!!؟
 روسان واخان کې د وزلويې د اسونو دریا،
 روسان گومل کې زنگ وېلي پینځه ډزي ټوپک،
 روسان زموږ د تشو مېنو وهم،
 روسان زموږ د وچتو غروبي ژبو تیارو،
 روسان ددې وطن زیږې غوندې هوا واپستل،
 اومالیده چې روسان چا واپستل!!؟

روسان چې ويې واپستل
 تابه وې بس ده چې واپستل،
 تورې جامې،
 ټيک لکه بخت دوطن،
 په اوږه کړې د زرې خمتا موبیلې څادر،
 پایڅوږي داسې تورې وازې، وازې خولې نیولې،
 لکه روسان به تورېدل چې له زاړه ټوپک یې،
 سترگې به خداپرو هېڅ پرې نه مړېدې،
 ماوې چې څوارلس به لاسه وي پوره،
 چاوې قدم چې سپوږمۍ واخلي
 نو پښځلس به شي،
 تې ځان رونا ندي باله،
 او نه ملا اېسېده،

ود وطن د مور ریښتینۍ بچی،

دازادۍ مجاهد ،

چې یې دا سره دېوان له پولې د دنیا واپستل ،

او ما لیده چې روسان چا واپستل .

بیکسیار

غزني همداسې خپل حماس تاریخ له سره روس سره په جهاد کې هم
څرگند کړي.

غزني کې ټولو توره وکړه

خو دوا غزله جبهې ګرده ورده شمه

د واغز جبهه هغه پیاوړې جبهه وه، چې ډېرو شازلمو په کې سرونه په لاس کې
نیولي وو او له سره روس سره د جهاد لپاره یې په شعوري ډول را ډانګلي وو. د
واغز د جبهې مېړانه په فرهنگي ډګر کې د مقاومت د ادبیاتو په تاریخ کې هم یو
ځانګړی څپرکی جوړوي. موږ د غزني په هره تړه کې حماسه لوسته چې موټر تم
ځای ته ورسېد، موټروان ته مو وویل: د اطلاعاتو او کلتور ریاست چېرې دی؟ هغه
ووېل: "شما باشید، تیل می اندازم، مه هم همو طرف میرم، شما را باز تا میکنم."
هماغه وو چې له لنډ مزله وروسته د اطلاعاتو او کلتور ریاست ته ورسېدو، د
اطلاعاتو او کلتور ریاست مخې ته یو پخه ودانۍ وه، په دې ودانۍ کې
د راډیو چارې تر سره کېدې. موږ ته اشاره وشوه چې د ریاست ودانۍ هغه ده. د
ریاست د ودانۍ شاوخوا پټي وو. په لویه دروازه ورننوتو، د یوې کوتې ور مو
وتکاوه او د ننوتو غږ وشو، په کوټه کې درې تنه ناست وو، له روغې وروسته مو
ځانونه ور وپېژندل، یو تن ترې را جګ شو، او له موږ سره یوې بلې کوتې ته لاړ. دا
کس ملا عبدالباقي نومیده د راډیو امر و. د رئیس پوښتنه مو ترې وکړه، هغه
ووېل: "رئیس صاحب کور ته تللی دی." ما داسې وانګېرله چې څه کور به یې نږدې
وي، خو هغه ډېر لرو پرتو غرونو ته ګوته ونيوله او وې ویل: د رئیس کور د همغو
غرونو په غېږ کې دی. موټر یې هم له ځانه سره بیولی، ګڼې په غزني کې به مې
چکر در کړی وای. د کوچني پوښتنه مو ترې وکړه، بیا یې هم هماغه لرو پرتو غرونو
ته ګوته ونيوله، نور مو نو د چا پوښتنه ځکه و نه کړه، پوه شو چې زموږ د بنډارونو
او په ژبه پوه خلک ټول په لرې لرې غرونو کې اوسي. نو د سلطان دربار ته د خوب په
جامه کې ننوتې ملګري خوب له سپینو او رښتینو خبرو لرې نه و. ناځوالي او
غمونه مو په چای غلط کړل. ملا عبدالباقي مو د خپلو کارونو په باب وغږاوه، د

راډيو په باب يې څرگندونې وکړې. ويې ويل: راډيو د مازيگر پر څلور نيمو بجو
 پيلېږي او پر اوو نيمو بجو ختمېږي. په دې يو ساعته خپرونه کې ځلانده ستوري،
 روغتيا، د ادب وږمې، خبرونه او... زموږ د راډيو د لږ مرغلرې دي. راډيو ۴۰
 کيلومتري پورې غږ غځوي. ملا باقي نور له موږ اجازه واخيسته او مخ په راډيو
 روان شو. د مازيگر لمونځ مو وکړ. ما او ملگري مې هم پردې سلا وکړه چې بازار
 ته ووځو، لومړی خپلې ورکې پسې گرځېدو، ددې لپاره چې سباته په عذاب نشو،
 نو د کندهار دهلي د پيدا کيدو په نيت وخوځېدو. د کندهار هلي ته لاړو، هغه مو
 مالومه کړه، بيا نو د تېلو د بې شماره بيلرونو په منځ کې مو چکر وواهه. داسې
 ښکارېده چې د غزني د شاوخوا امنيت همدې بيلرونو نيولی و. په ښار کې هېڅ
 وسلوال کس نه ښکارېده، د امارتي چارواکو مو ترې هم نه ښکارېدې، هغه د چا
 خبره له يو مخه کراره کړاړي وه. په ښار کې به يوې نيمې او ښکلې ودانۍ هم
 سترگې رنې شوې. خو ارمان دا چې د غزني هغه تاريخي او مذهبي ځايونه مو و نه
 وليدل چې په افغاني تاريخ کې ډېر شهرت لري. د غزني زيارتونه ډېر مشهور دي.
 او له ډېرو لرې لرې ځمکو نه خلک دغو زيارتونو ته راځي. د غزني د لوړو او پخوا
 کلاگانو جوړښت يې هېڅه نه دی. غزني د حماسې ښار دی. غزني د ادب زانگوه
 ده. د محمود غزنوي د دربار ښار دی. د حکيم سنابي د علم خاله ده. د غزني لوړې
 او دنگې کلاگانې د توپونو ټانکونو او... په گوليو زخمي زخمي وې، چې هر زخم
 يې د بلا افسانو سوژې زيږولې. د غزني د موزيم په باب مو هم ډېر څه اورېدلي وو
 خو اوس.... غزني کلاگانې يې هېڅه پښې ندي جوړې شوي. غرونه ترې ډېر لري
 وو، نو د جنگ لپاره همدا کلاگانې سنگر گنځيدلي وې. د غزني ښار اوس
 غځيدلی دی. پښې پښې ودانۍ په کې جوړې شوي دي. د غزني ښار د تاريخي اثارو
 زانگوه ده. د غزني شابههار تاريخي ارزښت ارواښاد استاد احمد علي کوهزاد داسې
 راسپړي: (موږ ټولو "شابههار" د غزنوي لښکرو د رسم گوزشت د ډگر په توگه
 اورېدلی. د استاد ابو الفضل بيهقي او د غزنوي دربار د نورو شاعرانو امير فرخي
 او امير عنصري له يادښتونو هم دا څرگندېږي دي چې "شابههار دښته" د غزني ښار
 تر څنګه وه او دا پراخه او غځېدلې دښته د غزنويانو په دوه کلن پير کې د پوځي
 تمرينونو په ډگره سربيره د خوښۍ، اخترونو او مذهبي ورځو د اخترونو د لمانځه د
 سدې د جشن د لمانځنې شپو ډگر هم و په ادبي نړۍ کې ډاډول خبرې ټولو
 اورېدلي، خو په څرگنده توگه دانه وه معلومه چې "شابههار دښته" (د غزنوي لښکرو
 د پوځي تمرينونو منځۍ) چيرته وه؟

لکه چې په ۱۳۳۸ کال چې مې ويلي او دا دی د دوهم ځل لپاره یې هم وایم: شابه‌ار یوه پراخه او غزیدلې دښته ده چې د غزني د بالا‌حصار سهیل ختیځ او د روضي کلي سهیل رانغاړي، ختیځې برخې ته یې کوچنې غونډې او تر شایې اسمانڅک غرونه راچاپیر دي د کوچي قبلو لاره ده، سردار یانغاړه غونډۍ چې اولسي خلک یې بت خونه بولي، نژدې ددغې دښتې په منځ کې پرته ده... ځایي خلک وایي چې دا غونډۍ له هغه مهاله په سردار غونډۍ ونومول شوه، چې اعلحضرت امیر حبیب الله خان غزني ته راغلي و او پر دغه غونډۍ یې یوه خیمه او شاهي تجیرودرولۍ و.

داچې نغاړه غونډۍ ولې ورته وایي، لامل یې دا دي چې د ځایي خلکو په وینا سلطان محمود غزنوي او د غزني نورو واکمنو به چې هر سهار د خپلو لښکرو تمرینات دلته کتل، نولویه شاهي خیمه دلته ودرولول کیده او هر وخت به چې غزنوي لښکرو له خپلو پیلانو سره هندوستان یادا وه او هلته به د غزا په نیت روانیدل، لومړنۍ نغاړه به هم دلته وهل کیده... موږ شپه د غزني د ښار د ویاړ پر شالید او د تاریخي اثارو په لوستنه تېره کړه او سهار له ملا اذان سره سم د کندهار هډې ته وکوچېدو.

هډه کې ډول، ډول موټر ولاړ وو، موږ په یو تونس کې چې ټول اوه کسه په کې ځایږي، ځای ونيو، له موږ سره څنگ کې یو بد مخی او له غوسې ډک سړی کیناست، چې د گپ، شپ په کې هیڅ نښه نه ښکاریده، ملگري مې راته کړه، پر جوب دې پام کوه، هغه ته خو بیخي غل ښکاره شوه. ټیک د سهار پر شپږو بجو له هډې وڅوځیدو.

د قره باغ سهارنۍ

د غزني له تاریخي ښار سره مو مخه ښه وکړه او د دښتو مزل مو پر کچه (خامه) سرک پیل کړ، په لاره کې د سپنده سیمه راوړسیده په موټر کې له ناستو څخه پوښتنه گډنه راته گرانه برېښده خویاب به مو هم چې کله سل زرونه یو کړل نو ایل به مو دیو نیم ځای پوښتنه وکړه له سپنده وروسته د ناني سیمه رارسي، لدې ځایه وروسته د پلانو بابا زیارت رارسي ددې زیارت برکت دومره وچې د تیلو یو پمپ او څو دوکانه پرې اباد ووو چې له دوکانو څنگه ووتو نو اواره دښته مو مخ کې وغوړیده، لرې لرې یوه نیمه شنه دره ښکاریده بیا قره باغ ته څېرمه په یوه ټوټه پاخه سرک،

هم واوبنتو، ايله موپه زړه کې د اميد غوتۍ وسپړل شوې، د دغه سړک شاليد ته لاړو، يوه ځوان و چې د دغه سړک د پخېدو په باب يې گام پورته کړی و او بيا داسې تورزن هم پيدا شو، چې په خپلو شويو يې کڼو و کپړ کړ، د شيطان غوږونه دې کانه وي، دغه لږ ځای يې له ناپوهۍ پاتې شوی و، موږ د سړک په باب په سوچونو کې ښکېل وو چې په موټر کې يو تن وويل: "اوس خو دا خامه سړک هم ډېر ښه شوی دی، تاسې چې لاپخوا ليدلی وای، طالبانو خولا دومره توره وکړه چې اوار خو يې کړ، سړک خو يې مالوم کړ، پخوا خو سړک نه پېژندل کېده."

ما سره به دا وېره ډېره پيدا کېده چې ښه که دا موټر په دې سپېره دښته کې وران شي، نو دلته خو نه ورکشاپ شته، نه مستري شته او نه بل څه؟! او له دې سره جوخت نورې وېرې هم په زړه را ننوته، په څنگ کې ناست هماغه سور سترگی چې له زېږې څخه د کندهار ښکارېده پر ډريور ورغې کړ: "اوستاده دلې يې ودره" له سرو سترگو او د دې ودرولو شان يې د غزني د مشهور قوماندان قاري بابا يوه ټوکه را ياده کړه: "قاري بابا ته يو ژورناليست د مرکې لپاره ورغلی و، مرکې ته له بلنې او له پېژندنې سره سم يې پر خپل وسلوال امر کړی و، و هلکه ته منډې هغه زما چاره راوړه، د چارې له نوم سره سم د ژورناليست زړه ښوېدلې و، سپينې يې تېښتېدلې وې او کله چې چاره راوړسېده نو ژورناليست په زړه کې له ژوند سره خدای پاماني وکړه، خو قاري بابا چاره لاس کې ښکته پورته کړه او ويې ويل پر دې مې ډېر سرونه غوڅ کړي دي، بس دا زما مرکه ده. د ژورناليست په رگو کې ايله وينه په حرکت راغلې وه، هغه هم په ډېره تادی ورته وويل: صاحبه، بس پوه شوم، اوس نو ما ته اجازه ده، قاري بابا که هر څومره ده ته د پاتې کېدو وويل: خو ژورناليست بس هېڅ وار و نه کړ او دستي يې ترې رخصت واخيست."

د دې سړي سرو سترگو او د وينا انداز که څه هم له موږه موټر پاتې کاوه، خو بيا به مو هم د طالبانو د امنيت پر خبره زړه ډاډه کړ او وېرې ته به مو رخصت ورکړ. ده له دې جملې سره سم په ډېر غږ بيا ورغبرگه کړه: "چای به وچينو، بيا به نو بالا حرکت وکړو، خوشم نه ده." هغه وروستۍ خبره وه، چې نور موټروان هم هوټل ته ودرېد، دا هوټل د "هوټل زيبا" په نوم يادېده، کومه نادوده به ژاړو، قريباغ گوره او د هوټل زيبا نوم، د هوټلي شاگرد دې خير يوسي راته ويې ويل څه خوری؟ موږ چې په خېټه کې چندان جوړ نه وو او د هوټل د ډوډۍ هضم راته هم ستونزمن ښکارېده، نو يوازې د چای فرمايش مو ورکړ. د چای پر څښلو بوخت و چې د هوټل شاگرد چې خيړن پيړن و او يو خيړن دسمال يې هم پر اوږه اچولی وراغی او د يو ملنگ کيسه

یې راوخیسته "دلته یو ملنګ پیدا سوی و او چې هر مرض یې دم کړ، نو ښه به سو، خلکو ورته وویل دا رښتیا دی. ده وویل "هو واللّه زه په نري رنځ اخته وم، ډېر دارو مې وخوړل خو څه ترې جوړ نه سول، اخر ده دم کړم، روغ جوړ سوم." خلکو بیا ورغبرګه کړه هغه ملنګ اوس چېرې اوسي. ده وویل: "هغه دلته و، خو اوس یې کندهار ته بیولی او هلته بندي دی، ما یې ژر دنامه پوښتنه وکړه، خو هغه ته یې نوم نه ورته، یوازې دومره یې وویل چې په ملنګ مشهور و، خیر داوخت موږ د بل چا په لاس کې وو نور مو څه ویلی نه شو بس د قره باغ له رنگینو سره مو مخه ښه وکړه، موټروان جب ته لاس کړ، فیته یې راویسته، زما په زړه کې تېر شو، چې څه د ترانو فیته به وي، دا څار مې کاوه چې د چا په غږ کې به وي، بس په همدې سوچ کې وم چې فیته ټیپ ته له رسېدو سم سم په دوکړو پیل شوه او بیا د ارغنداو د ښاپیری غږ راو ووت:

له غم شین شو تور سر مې سپین شو، الله هــــو...

د سندرې سر او بر مې تر ډېره وخته پیدا نه کړ او نور یې په کیسه کې هم نه شوم. له سړکه لرې نړیو او ټیټو غرونو راسره مزل کاوه، یونیم ځای به له سړکه ډېر لرې خړ پر کلي هم ښکاره شول، بیا هم د وختونو جبر دوی له سړکه ډېر لرې غورځولي وو، ځکه دوی ته یې دا په غوږ کې ایښې وه، چې تاسې ازاد یی، نو سرخوړلې ازادی نه یوازې دا چې له پوهنې لرې وساتل، له روغتون او د ژوند له نورو سهولتونو څخه یې هم بې برخې کړل، پوخ سړک یې هم پرې نه لورېده، د وخت چارواکو دغه خړ پر کلي او د خلکو ژوند د ځان لپاره منظره ګرځولي وو، کله ناکله به د غرونو لړۍ راسره مزل پرېښوده، هوارې دښتې کې به یې خوشې کړو، د دښتې سر او بر مو نه شو معلومولی، په دغو وچو دښتو کې یوازې او یوازې خیمې وې او د رمونډو پېدل، د نغمې اواز به کله ناکله زړه ته رانتوت، شیطان به یې راوینښ کړ، له ځانه سره به یې یورو: —

په ما مینه یاره کونړ ته کډوې لارې

او کله کله خو به یې د پښتو د ډېر لطیف صنف (لنډۍ) د ښکلا شور دومره واخیستو چې پرېسم به یې موږ کړم، نغمې هم په خپل نري غږ په نویو نویو تپو نمانځلو.

نړۍ نړۍ تبه مې نیسي
چې دې و نه گورم کاره واړه برېتونه

موږ ته هر څه نوي وو، د ماشومانو غوندې به مو د هر ځای د نامه پوښتنه کوله، کندهاری اکا مو چې تر څنگ ناست و، کله ناکله به مو ترې پوښتنه په ډېر احتیاط کوله، یو نیم ځای به یې نه پېژانده، نو ویل به یې "ته راملو مېژي" خو کله به چې لږ لوی ښار مخې ته راغی نو سل زړونه به مو بیا یو کړل او پوښتنه به مو وکړه، یو ځل بیا یې وویل: "تاسې څه شي کوئ، چېرې ځی" په زړه مو بیا وېره خوره شوه، د دې لپاره چې دی هم یو څه ووېرېږي او ځانونه ورته غټ وښیو، نو وېه مو ویل: موږ خو متوکل اخندزاده صاحب او مطمئن صاحب غوښتي یو، مخابره یې موږ پسې کړې وه او دا مو ورته وویل: چې نن سهار حرکت درکوو، او ان شاء الله مازیگر به در ورسو، نو هغوی به موږ ته انتظار کوي، پر دې مو د وېرې او ډار دروازې ته کولپونه واچول. له دیرش دقیقو مزله وروسته د عسکر کوټ سیمې ته ورسیدو خبر نه يم چې د عسکر کوټ سیمه به نوره هم همداسې دښته وي او کنه شنه دره به وي؟ خو نوم یې ډېره عجیبه و، د سړک شاوخوا مې پرته له یو څو کلو نورڅه ونه لیدل، خیر کیدای شي د هغه لرو پرتو غونډیو تر شا کومه نیمه دره وي چې نندار چې ددغې دښتې د ټکنده غرمو تنده پرې ماته کړي. د استاد رشاد ارمان راغي چې کاشکې اوس واي او د دغه ځای د نوم د جوړښت پوښتنه مې ترې کړی وای کیدای شي استاد عسکر کوټونه راښولی واي او همدارنگه ددغې سیمې په نامه ښه پوره په خوند خوند راته غږیدلی واي د خپلې لټې له مخې مې ځان دې ته اړ نه کړ چې وروسته ددې سیمې په نامه پسې قاموسونه وگورم. څارهم د عسکر کوټ نوم ته وخنډل او کړه یې: دا دښته داسې ښکارې چې د عسکر د تعلیم ځای و نو ځکه ورته عسکر کوټ وایي. د څار تحلیل او دښته سره لري نه وو. د عسکر کوټ نوم مو لا په خوله کې و چې تر ۲۷ دقیقو مزله وروسته تودې چینې غېږ پرانسته دلته اوس یوازې د اوریدو له مخې د تودې نوم پاتې دي، خو چینه یې وچه شوي ده. د لارې نندارې او د دې سوچونو لړۍ د عسکر کوټ او تودې چینې وروسته اخر یو بل ښارگوټي ته ورسولو، دا ښارگوټی د مقر په نامه یادېږي، مقر د غزني یو تاریخي ښارگوټی دی.

بابا بابا نارې وهي تا رانه غواړي

د نامتو سندرغاړي مقري ټاټوبي ته ورسېدو، د هغه سندره موزمزه کوله او شاوخوا مو تش د مقر د بازار دکانونه حسابول، د مقر په ښار کې گڼه گڼه ډېره وه، د سړک په کین اړخ کې یو ډېر ښکلی رستوران جوړ و، چې د مقر ډول پرې ښه

برابر و، دلته هم لکه د غزني د ښار په شان د تېلو په بلرونو امنیت نیول شوی و، د سړک شاوخوا ته یې شماره ختین کورونه اباد وو، موږ غوښته چې د مقر ننداره په دمه کې وکړو، خو بس څه مو کړی وای، د بل چا په واک کې وو، اورېدلي مو وو چې په پخوانیو حکومتونو کې به یو مامور له ښارونو څخه مقر ته جزیي لېږل کېده، مقر ډېر لرې ښکارېده، خو خدای شته که لرې دی او که نژدې خو د غزني په ښکلو سیمو کې به زما په اند یو هم مقر وي، د ترنگ تاریخي سین هم له مقره غاړه هسکه وړي، له دې ښارگوټي هم په یو شخ ووتو او بیا مخ په دښت شو، د غزني په ټوله لاره کې مو هېڅ ډول وسلوال کس او پاتک و نه لیده، شکرونه مو کښل، په دښتو کې مو یوازې ډېر لوی لوی موټر لیدل، چې خراب شوي به وو، دا موټر زیاتره د چاتراشو له لرگیو بار وو، د دې موټرو حساب نه مالومېده، تر یوه وخته مې یې شمېر تر ۶۰ موټرو ورساوه، خو نور نه کېده. افغانستان په طبیعي ځنګلونو اباد و او هغه هم دادی د پردیو بازارونو د سینګار ښکار شو دا ځنګلونه څه وسوزیدل او څه هم په غیر فني توګه ووهل شول اوس د غرو له څوکو وریځې مرورې ښکاري د غرو پر سرود وریځود پسرې ولونه هم نه ښکاري نښتري او ننځې د وچ کالۍ سندرې وایي اوس د وریځو لړۍ مهاجرې شوي دي. وریځو ولیدل چې دغرونو ونې په څومره بې رحمې د تېرونو ځواک شوې وریځود و نو ژړا او کوکارې نور یې نه شوې اوریدلې، اوس په بهاندو سیندونو او ویالو کې د وچ کالې کربوري گرځي سړکال د غره په ډډو کې اوبه نری نری نه تویږي. که چیرته د وطن د بیارغونې بهیر تود شي نو بیا به موږ له بهره همدا لرګي یو په دوه راوړو. له مقر نه ووتو یونیم ځای به پوځ ښکاره شو، داګواهي یې ورکوله چې یاره دا سړک هم یو وخت پوځ و، که خامه سړک باندې به ورپېښ شو، نو هغه به هم جوړ شوی و او مزل پرې گران نه برېښېده، خو یاره د دوړو او خاورو نو پوښتنه مه کوه، خپل ځان مې د ملګري په گردجن کاکل او ږیره کې لیده، ما ویل: څه موږ دواړو ته امسا په کار ده.

ملګري ته مې وویل چې یاره ایښې ته دې کتلي؟ هغه وویل: هو تا ته چې گورم، نوزه ښکارم، هغه څرنگه چې لږ په ځان ډېر پام کاوه، نو پر خپل واسکت یې پام شو، ډېر چق پق یې وکړ، سربې له غوسې نه وپرسید، بیا یې هنداره له جیبه راوکنېله، کاکل یې وڅنډه او ژر یې بهرته جیب ته کړه، ځان یې ویده کړ، پر کندهاري اکا مې نظر پرېوت هغه څرنگه چې تک تور او منډلی و، نو په تور مخ یې گردونه داسې ښکارېدل لکه د ژرندې اپنځر. په دې گردونو مو هم ویاړ

کاوه، خو افسوس دا چې دې دښتو پرته د کوچیانو له خېمو بل څه شنه نه کړه، بیا به د ۳۵ دیرش دقیقو په مزله کې د جنډې سیمې ته ورسیدو ددې ځای ښارگوټی هم بد نه و یو خوختین دوکانونه پکې ودان وو، جنډه د غزني اړوند ده. د پښ کنده نومی ځای د غزني او زابل تر منځ برید ټاکی په دې وخت کې په موټر کې یو تن شاته له خپل ملګري سره پسیده او ویل یې دلته ډیر وخت ډېر ظلم شوی و. په ډېرو انسانانو... دا کندی ډکې سوې دي، دې کندی کې اوس هم هډوکي سته. د دښتو له بڼایسته مزله وروسته نور مو له غزني سره خدای پاماني وکړه او د زابل پر وره ورننوتو.

یاره زابل ته کډې لارې

په سور غر بل راته نن اور دی
وګړی جوړ راته پېغور دی
پر کلي کور باندې مغول راغی
هم په غزني هم په کابل راغی
دا دی د ملکيار بابا د سندري ښار ته ننوتو، ترنگ هم له مستيه غورځنگونه وهي، شاوخوا خڼې اچوي، د سره غره په باد د خپلې ځوانۍ کاکل اړوي را اړوي. د مرغۍ او شينکۍ په ټپو خپله ځواني لمانځي او له خولې يې د تاريخ څپرکی داسې راوځي.

ای د مرغۍ وګړو راسی

په ننگ ولاړ د پښتونخوا سئ

مخې ته مو لومړی د زابل اړوند حسن کریز سیمه هرکلي ته راووته ددې سیمې د لارې پر سر کین لاس ته د اړې دماشونو دوکانونه و او تر شایي مساپروته هوټلونه جوړکړي وو. له دې ځایه وروسته د شاجوی د انگورود تاکنونو پر وېم مېلمانه شو، بیا د دښتې کیسه پیل شوه، هو بس هماغه دښته وه، چې د لاس د ورغوي په څېر یوه تخته پرته وه، دا دښته ډېره ښکلې او پراخه دښته وه، دا دښته هم د نورو دښتو په څېر د شنې خندا په تمه د بېنواۍ کیسې لولي. د ننگرهار ولسي شاعر ملنګ جان اوږده چاربیته د زړه په پردو کې اړوي را اړوي:

نن مې بیا زړگی نری نری خوږېږي

درد مې بیا مونده دخیال په تدارتون کې

له افسوسه مې چشمان دي په خونبار گډ
کشکې نه وای ددې دهر په بازار گډ
• • •

پښتانه که ټول د علم خاوندان شي
او ډاگونه تمامي زموږ ودان شي
په وطن به زموږ څه لره کاڅتي وي
د دانو به په موږ ولې قيمتي وي
وجه داده چې کوښښ او کمال نشته
د ملت په دې خبرو څه خیال نشته
هر سړی د خانخانی په لار روان دی
د مکتب او د تعلیم نه روی گردان دی
که ځانونه د معارف سره اشنا کړو
د عرفان په مامیره سترگې بیناکړو
نه به اوسو په احتیاج او انتظار گډ
کشکې نه وای ددې دهر په بازار گډ
• • •

ښه کانونه په وطن کې خدای راکړی
مگر موږ د بې علمۍ سیلاب یو وړي
د پترولوني چينې لرو کاله کې
د روغ نه وایم د ملک هره ناله کې
علم پوهه زموږ نشته چې د ځان کړو
خپل ځانونه دهستیو خاوندان کړو
د خارج تسيلونه کار اخلو تر کومه
نه شرمېږم نه په دې خبره مر مه
خو به شمیرمه هرشی واړه قیاس کړئ
خدای د پاره د نفاق نه پورته لاس کړئ
په نفاق کې عاقبت سړی سپکېږي
نن مې بیا زرگی نری نری خوږېږي

بس د الله مهرباني ده، چې په دومره ښایسته ډاگونو یې نازولی یو، خو موږ په
دې ډاگونو کې د جنگ د اسونو له غفلولو پرته بل څه نه دي کړي، ښایسته یو پند

تاریخ مو جوړ کړی، هره دښته مو د دښمن په وینو سره کړې او همدا خبرې مو په برخه شوي چې: یاره که اورنگ و که پرنگ او که روس رنگ و په دې ډاگونو کې جل وواهه او د افغانانو زور ورته مالوم شو، بس همدا خبرې مو خوراک دي، د خدای په لورینه کې نهر گرځو، دا په موږ تپل شوې هم وه، چې د اسیا زړه باید ارام پاتې نه شي، د اسیا زړه باید وسوزي، ډاگونه مو یوازې او یوازې د کوچیانو په خېمو ښکلي دي، په غرونو جنگونه کوو، خو هغه ټوکه ده چې پخوا په یو کلي کې یو عالم پیدا شوی و، دی په ړندو کې د یوې سترگې خاوند و، جمعې ته مخکې شوی و، شا ته یې ټول عامیان ولاړ وو، په قرائت کې یې یو اوږد سورت رااخیستی و، د قرأت په منځ کې یو دم بند شوی و، د فتح په انتظار و، ښایسته شېبه چې ولاړ و، د شا له خوا یو عامي پرې غږ کړ- کور دې له غنمو ډک شه: انا عطینک الکوتر... درته د مرغلرو غوندې پروت دی له هغې چې اوږې همدا به دې حال وي، ولاړ اوسه. نو ډاگونه راته د مرغلرو غوندې رانه پراته دي او په وچو غرونو سرونه ماتوو. خیر، د قانون جبر زموږ په برخه همدا غرونه لیکلي دي، سرخوږلې ازادي یې را په برخه کړې، له غرونو یې یوازې دې ته بللي یو، چې د یو چا په فرمایش هغه واک ته ورسو او بیا بېرته خپلو غرونو ته کډه شو، ځکه له عسکرۍ یې ازاد کړي وو، که کله هم د وخت دولت رانه نور په تنگ شوی و، نو جنگي د پوځ او پولیس د اړخونو کې یې درولي یو، د وخت حاکمان پر دې پوهېدل چې همدا خلک دي چې جنگېري او د سر په بیه زموږه ساتنه کوي، په همدې گیلو میلو او ناخالو کې وو، چې د شاه جوی شول پل ښارگوټي ته ورسېدو، خلک به یې د تهرې خوانۍ کیسې کوي، خو خدای شته چې له دغو ډاگونو او ښارونو څخه یوازې او یوازې د جنگ د اورونو لږې او د وینو بوی راته، هرې سپېرې تیرې او کلا یې د یرغلگر (روس) د ماتې کیسې کولې، خټینو دکانونو یې د خپلې بې وسۍ حالت انځور اوه، د روغتون او ښوونځي نښې نه ښکارېدې، سړک کنډ و کپر و، د روسي یرغلگرو د شویلو د سوزېدو او ماتې کیسې یې کولې، د شاه جوی له واړه ښاره ووتو، په موټر کې ټول په گردونو کې پټ وو، د هر یوه خبرې د یوې پېړۍ د تېرېدو انځور کښه. د طالبانو د سړک جوړولو ماشینونه سترې سترې ښکارېدل، د گاجوی، تازې کنده، نورک او سپېنه غبرگه سیمې مو شاته پرېښودې او د دښتو د شاپو او کنډ و کپر مزله وروسته ۱۲ بجې د کلات ښار ته ورسېدو، په لاره کې د چارتراشو د لاریو په شمار سترې شوي وو، حساب یې رانه گډ وډ کړی و، د کلات ښار په خوله کې یو ډېر ښکلی هوټل ودان و، دې هوټل ته

ودرېدو، هوټل د برادران په نامه يادېده. ځانونه مو وڅښل، ښايسته شېبه مو له اوبو سره مستي وکړه.

بيا د هوټل په ننداره شو، ډوډۍ مو په کې هم ښه په مزه خوړه، له خوراک او څښاک وروسته بهر ته راووتو، بهر ډېر سخت توند باد لگېده، د زابل د بادونو خونوم دی، د همدې سپيرو بادونو اغيزې دی چې خلک ډېر تند خويه دي. موږ د کلات ښار ننداره کوله، ملگری مې د غونډۍ پر سر کلا راوښوده، بيا ورسره دا پوښتنه وه چې د چا به وي، يوماشوم مو په دې اړه وپوښته ويې ويل: «دا د کلات بالا حصار دي» د کلات بالا حصار د امير شير علي خان په وخت کې جوړ شوی دی. خدای شته ډېره ښکلې غونډۍ وه، د جنگونو د بلا کيسو سوژې ترې زېږدې، مخې ته يې يو څو شنې ونې هم ښکارېدې، چې ډېرو سترو ته په ټکنده غرمه کې يې دمه ځای جوړ کړی و، له دې کلاسره په خوا کې يو وران کور چې دوه بالاخانې پکې ښکارېدې، ليدل کېده. دا کلا د کلات په زړه کې يوه ډېره ښکلې منظره جوړوي. دا دی د بالا حصار د تاريخ مو خلک وپوښتل، خو چا ځواب را نه کړ، په ښار کې يو چوک مخې ته راغی، چې د ټول ښارگوټي زړه ښکارېده، تر يو څو دکانونو تېر شو، بازار هم ختم شو، پر يوې سپينې لوحې ليکل شوي وو: "قلات له ښار څخه په خيبر ولاړست" بيا مخ په دښته شو، د مزل ستونی مو تازه کړ، په موټر کې ناست کسان ايله په خوراک او څښاک را ژوندي شول، مری يې تازه کړې، چا نسوار اچول او چا هم سبيل مري سگرت ځکول. گپ شپ شروع شو، له ښار نه له وتو سره سم په دښته کې دوو تنو چې يو سپين ږيری و او بل ژنی و، موټر ته لاس ونيو، موټروان ورته هم ودرېد، ترې ويې پوښتل کندهار ته څی؟ موټروان ورته د ټوکوپه ژبه وويل: او نو چېرې څم؟ ښه نو ځای لرې. هو، راځه راوخېږه، موټر ته راوختل او په ډېر کړاو سره يې په يو تنگ ځای کې ځانونه ځای کړل، يو تن يې زما د ملگری پښو ته کېناست. زموږ نور ټول پام همدې دوو تنو ته واوښت. زما ملگری چې تنگ ښکارېده، د فیل مرغ غونډې وپرسېد، خو په خوله يې څه و نه ويل، دې دواړو ته يې ډېر پام و، ځای ناځای به يې زه سکونډلم او زما پام به يې هم وړ اړاوه. سپين ږيری د کندهار ښکارېده، خوله يې له خدا خلاصه کړه، غاښونو يې دومره منگ نيولی و، لکه زنگ وهلی لمبر پليټ، ډېر خوښ مالومېده، وخت ناوخت به يې په هغه ژني هم غږ کاوه، يو تن ترې وپوښتل، اکا چېرې تللی وي؟ ده وويل: غزني ته تللی وم، چېرې دې شپې وي؟ په هوټل کې. ولې کوم څوک دې شناخته نه وو؟ په شناخته وو، خو دا ملگری مې بيا تنگېده، هلته مو په هوټل کې درې شپې

وکړې او بیا مو یوه شپه هم په شاه جوی کې وکړه. بوتان مو وړي وو خرڅ نه سول. خدای شته د کندهاري اکا خبرو ډېر اریان دریان کړو، نور یې نوله پوښتنې کونکي سره خپله شجره راوسپړله، دا برخه یې موږ ته نوره په زړه پورې نه وه. بیا په ننداره شو. ځای ناځای به مو چې په دښتو کې للمي غنم ولیدل، نو خدای شته زړه به مو باغ باغ شو. نورې کیسې به مو هېرې شوې، یوازې به د ابادۍ په سوچ شو. په لاره کې ډېر پلونه نږدلي وو، د دغو پلونو نږدېدل هم بې هېڅه نه وو، د کنډو کپړو لارو خړو خاورو ډېرې حماسې زیږولې وې. د څلویښت دقیقو مزله وروسته د جلدک سیمې ته ورسیدو. دې ته څېرمه د پل شکسته په نامه سیمه راوړسیده. دلته یو پل غورزیدلی و، دې پله هم د جگړو کیسې کولې. خدا یزده چې څومره شویلې به پرې تیر شوي وي. داځای د ملا عبدالسلام راکتي د حماسو ځای و، ملا عبدالسلام راکتي هم د کلات یوه مشهوره جهادي سته وه. د لارې په اوږدو کې د هغه خاطرې را په زړه شوې، یو چا ترې پوښتلي وو، ملا صاحب، که د جهاد د دورې خوږه خاطره دې راته ووايي؟ ده ورته خپلې دوې خاطرې ویلې وې، یو دا چې یو کال ډېر لوی کتار پر دې لاره تېرېده، د کتار په سر کې داخلي عسکر و د هغوی ټانګان مې پرېښودل، کله چې د روسانو ټانګ راغی، نوله کندي راپورته شوم، مخامخ ورته ودرېدم، راکټ مې پر اوږه کېښود، هغوی هیبت واخیستل وار ترې خطا سو او ما ماشه راکښله، په زړه پورې برخه ما ته دا وه چې دوی ټول ور خطا سول، وینه په کې وچه سوه او ما نور ځان پټ کړ. بله خاطره مې دا وه چې یو کال موږ څو قوماندانانو د روسانو پر کتار ډزې وکړې، په سیالی مو د هغو ټانګان سوزول، کله چې جگړه ختمه سوه، نو هر یو به خپل سوزېدلی ټانګ ښوده، ما ته یې دا پېغور راکړ چې تالڅ سوزولي دي، ما دا پېغور نه شو زغملی، موټر سایکل مې پیدا کړ، راکټ مې پر اوږه کېښود ژړا راتله او په ژړا ژړا تللو ټانګانو پسې ورغلم، په اخر کې مې دوه ټانګان وویشتل او خپل هوډ مې تر سره کړ. موږ په همدې خاطرو کې ډوب وو او د لارې څار مو کاوه، په موټر کې هماغه یوه فېته غږېده، د غشي څلی رایاد شو، دومره مې اوریدلي و چې د غشي څلی د سپاه ښار ته نیږدې دی. په موټر کې ناست کسان مو د دغه څلني په باب وپوښتل، له ډېرې پرته بل هېچا هم مالومات نه لرل، له ښایسته مزله وروسته موټروان یو څلي ته گوته ونيوه او ویې ویل دا د غشي څلی دی.

د غشي څلی زخمي زخمي و، ښي اړخ ته یې غونډۍ وه، د تاریخي روایت له مخې ویل کېږي چې احمد شاه بابا کله چې د پاني پټ جگړې ته ته، نو پر دغه

غونډۍ کېناست، لاندې يې يوه تېره په نښه کړه غشي يې راويست ويې ويل که چېرې ما دا تېره وويشته نو د پاني پټ له جگړې څخه بريالی راستنېږم، هماغه وو، چې پر غشي يې تېره وويشته او د پاني پټ په جگړه کې هم بريالی شو، کله چې د پاني پټ له جگړې څخه راستون شو، نو پر دغه ځای يې يو ځلی جوړ کړ، چې دا ځلی يې د غشي د ځلي په نامه ونوماوه، دا ځلی د احمد شاه بابا د کارنامو او شهامت نښه ده.

د غشي ځلی اوس زخمي زخمي ولاړ دی، د ډېرو ناتارونو کيسې کوي، له ځلي چې تېر شو، سړک هم لدې ځايه پوخ پاتې و، نو د صفا په نوم يو ښارگوټي ته ورسېدو، ويل کيږي چې د صفا ښار اصلاً د سپاه په نامه دی، خو په صفا غلط مشهور شوی دی. دا ځای د احمد شاه بابا د سپاهيانو ټاټوبی و، دلته به يې لښکر راټولواوه، او بيا به لدې ځايه غذا ته په ډول په نغاړه ته. نو د سپا ښار يعنې د احمد شاه بابا د سپاهيانو ښار. د غشي ځلی هم د دغه روايت پخلی کوي. داسيمه د احمد شاه بابا د استوگنې سيمه هم وه. د دې ښارگوټي چپ لاس ته د نښترو او ناجوگانو سيوري غځېدلې وو، خان تالېمن بولم ځکه دلته مو موټر خراب شو، يوه شېبه تم شو، ملگري مې راته په لويه لار کې خپل ليکلی شعر واوراوه او ما هم ورته په لار کې يوه نوې ليکل شوې غزل واوروله. د شعرونو له ختم سره سم موټر جوړ شو او په مزله مو پيل وکړ. خدای شته د سپاه له ښار سم واته وو او پر شنو فصلونو مو سترگې لگېده. يو ځای موټر ودرېد او د ماسپښين د لمانځه تياري مو وکړ، يوې ويالې ته کېناستو، له ځانونو څخه مو بيا د لارې يادگارونه وځنډل او دوه رکاته لمونځ مو په ډېر شوق او خوښۍ ادا کړ. له لنډې تفريح وروسته موټر ته وختو. دا مهال هغه سپين ږيري زموږ پر بېک ناست و، زما ملگری چې مخکې ورته هم له غوسې تک سور او شين اوښتی و، نو په گوټو يې ټيل واهه او ورته ويې ويل، جگ شه، نه گورې چې بېک دی او راغلې پرې ناست يې، هغه ورته وويل: زه پر بېک نه يم ناست، ولې خوشکې کوې؟ خپله نه يم راختلی، موټروان راخېژولی يم، پوه سوې، سر د پر خلاص سو، ته ولې خوشکې کوې؟ بيا نوزه هم خوشکې کوم. و مې لیده چې خبره گرمه شوه او جنگ ته اوږي، نو ور وغورځېدم، څه اکا هېڅ نه دي شوي، بس خبره وه، تېره شوه، خو سپين ږيري همدا يوه خبره کوله چې دا ولې خوشکې کوي. زما ملگري چې غږ يې له رنجو ډک و او د جنگ هم نه ومېرني، دومره يې ايله وکړه چې هغه خپله غوسه يې سره کړه او بيا يې ورته وويل، په بېک کې کتابونه وو، نور بس دی، ما هم ملگری پوه کړ چې نور خوله و نه خوځوي، بلا

وه او برکت يې نه، ښه وه، خبره ډېره ژر سره شوه، تر اوسه به موټروان ځای ناځای ودرېده، دموټر کومه پرزه خرابه شوې وه، نه پوهېږو چې د پرزې ار نوم به څه و، خو ډرېور په خپله ژبه چوغکه بلله. د همدې ماتې شوې چوغکې په نوم پرزې پر ځای به يې تيره ايښوده، له خپل کليوال چله يې کار اخيست.

سپين ږيري نه و، سمه بلا وه، ښه و، له خپل ژني سره په خبرو بوخت شو او دم ساعت به يې ورته خندل او ترې پوښتل به يې په عذاب خو نه يې؟ د بخت خو به دې نه وي کړی؟ ا چې جیغ سوی نه يي نو بالانور به کيژي، بيا به يي د نسوارو دېلی وڅنډه او په خوله کې يې د پرتو نسوارو پرسر نور نسوار هم ورواچول، هغه به له ډېرې غوسې او نازه مخ راواړه، يه. خدای شته چې دا به يې څه کېده، خو زما ملگري ډېر بد گوماني او دوی ته يې پام و که رښتيا وایم، نو د دوی له جگېدو سره د موټر د وړاندېدو خبره هم تړلې وه، خير موږ بار بار دا پوښتنه کوله چې کندهار ته څومره لار پاتې ده، چا به ويل يو ساعت او چا به ويل نيم ساعت، بس په همدې خبرو کې وو چې پريوې دښتې ورگډ شو، دا دښته د دامان په نامه يادېږي. بيا هم هغه د عبدالروف کندهاري سندرې نيمگړې راياده شوه چې:

دخواجه ملک يا ددامان په لور

میده، میده قدم ...

ددامان دښته د غرخو او د هوسيو دښته ده، خلك وايي داسې سترگې دې دي، لکه د دامان د غرخه. مخې ته مو ددامان ولسوالي هرکلي ته راووته، ددامان غېږه ډېره پراخه وه، څه ناڅه نيم ساعت مو ددغې دښتې په غېږ کې مزل وکړ، په دغې دښته کې للمي غنم والا و، سړک پوخ و، چپ لاسته مو د مرغان کپچې ولسوالي پرته وه، او بني لاسته د دامان دښته، لمر پريواته ته د بابا صيب غر ښکارېده، د بابا صيب غر د جهاد د حماسو زېږنده دی. دهمدې دښتې په بني اړخ کې لرې يوه گنبد ښکارېده، دا گنبد د طالب د زيارت په نامه يادېده. ورسره جوخت يو وړوکی ځلی هم ښکارېده. موږ په سوچونو، سوچونو کې و،

چې له لرې مو په يو اوار ښار نظر پرېووت، په څنگ کې ناست کندهاري اکا راته وويل، دا کندهار دي، راورسېدو.

زما کندهاره د زمرو وطنه
دنا فرمانو جنگیالو وطنه
جهاني

کندهار مې د ابا په قبالة دی

مازیگر مهال و، لمر نورې زرینې وړانګې راټولولې او د غرونو شا ته یې پناه
وړه چې د تاریخي کندهار پر سیمه ور ګډ شوو.
په دښته کې تر ښایسته مزله وروسته د کندهار ښار دروازې ته ورسېدو، د
میرویس نیکه د جرګې درنې پګړۍ ولونه زما په زړه را وورېدل، د نازو انا په
ښایسته بیتونو مو ذهن تسکین کړ:

سهرګاه وه د نرګس لېمه لاند
څاڅکي څاڅکي یې له سترګو څڅیده.
ما وې څه دي ښکلي گلۍ ولې ژاړې
دې ویل ژوند مې دی یوه خوله خنډه

هو، هغه ښار ته ورسېدو، چې د افغانانو تاریخ د ویارونو کېسې یې زېږولې
دي. د صابر شاه ملنګ په ګوتو په ابدالي پګړۍ کې د افغانستان د نامه توري
وکرل شول. د ایوب خان د اسونو د پښتو گرد پرنگي ځواکونه رانده کړل. د ملالۍ
د تپو شور یو ځل بیا فضا سندرېزه کړه او د غازیانو تنده یې پردې ماته کړه چې:

که په میوند کې شهید نه شوي
خدا یو لالیه بې ننگۍ ته دې ساتینه

نو ښایسته کندهار دېر دېر یادوم. د کندهار ښارګوټي ته په رسېدو کې
شاوخوا مو څار کاوه، چې خرقه مبارکه به چېرې وي، د احمد شاه بابا مقبره به
چېرې وي. میرویس نیکه به چېرې ښخ وي. د ملالې د پروني سیوري به چېرې خور
وي. د صابر شاه ملنګ د پلونو ښې به چېرې وي او... د همدې سوچونو په دریاب

کې لاهو وو چې لرې مو په يوې وړې گردې غونډۍ نظر پرېوت، د يو زيارت گنبده مو وليده او پر سر يې ولاړ څلی دادا خوند صاحب د زيارت په نامه يادېده. مخ ته مو يوه دروازه بېرته شوه، په دروازو ورننوتوو، لومړی مو کيڼ لاس ته دنساجۍ پر فابريکې سترگې رنې او خوږې شوې، وايي چې دا فابريکه په ۱۳۶۰ کال کې جوړه شوې وه، يو يا دوه کاله يې کار وکړ، خو هماغه مهال يې بيا دروازه بنده شوه. د فابريکې په شاوخوا کې د فابريکې دکارگرانو کورونه هم وو. دکندهار سندرې مو په ژبه زمزمه کولې، دلته د لويو ويالې (د البیروني کانال) پر پل اوښتو، دتيلو پمپ ته نږدې شو، د تيلو پمپ بني لاس ته د المجاهد په نامه هوټل ودان و، دا د امير لالي (دمحاذ مشهور قومندان) له خوا جوړ شوی و. ددې هوټل کار په ۷۲ کې بند شوی دی. دلته د شهيد ملا مشر اخند په نامه جومات هم شته. وايي چې دا جومات هم امير لالي جوړ کړی و. دې ځای ته څيرمه د سړک بني لاس ته قشله جديد راځي، قشله جديد يو پخوانی پوځي ځای دی. په دې ځای کې پنځلسمه پلې فرقه پرته ده. دلته دطالبانو پوځي مهمات ځای پر ځای دي.

سپينه ماڼۍ به دې شي ړنگه
په کروزو مه وله زما د وطن غرونه

ساقی یار

ژورې د کروز بدل کې دا ډالۍ وړلېږه
د سپينې ماڼۍ پيغلې ته خادر د سپينو وړانگو
ليکوال

دليلي د دښتې د شهيدانو په نامه يوه هديره هم دلته جوړه شوې ده. په همدې هديره کې څه ناڅه څلور زره قبرونه شته. په دې ځای کې ديوه جومات ودانې هم ښکاري. د هرات په جنگ کې د تنکيو ځوانانو تنې هم دلته ښخي شوې دي. له دې ځايه وروسته بيا د مميز پاکولو دوه لويو فابريکې غځيدلې دي، چې کمپاين نومېږي. دا فابريکې اوس هم فعالې دي. له دې ځايه وروسته د ملي بس تصدي پرته ده. د اوریدو له مخې په دې تصدی کې څه ناڅه ۲۵ ملي بسونه شته. خو خدای شته په خپلو رڼو سترگو مې په ښار کې دوه ملي بسونه وليدل. په دې تصدی کې پنځوس کاماز موټرونه هم شته. وايي چې طالبان خپلې وسلې په همدې کامازونو کې يوخوا او بل خوا وړي. د قبلې لور ته مو پر پنځوس بستريز روغتون سترگې ولگيدې، دا روغتون اوس د مصطفی عمر په نامه يادېږي. روغتون له اړه

د پوځيانو لپاره جوړ شوی دی، له دې روغتون نه وروسته دوه لارې راځي، په دې ځای کې د تیلو ټانک او د یوه جومات ودانۍ ښکاري. دلته د کابل او بولدک لارې بیلېږي. د دوراي ښي لورته د نجیب د دور یوه هدیره لیدل کیږي، څیرمه یې کارتې معلمین راځي. د کارته معلمینو په ځای کې اوس د عام ولس کورونه دي. بیا هم کين لورته پریوه هدیره مو سترگې لگي. بس څه وکړو ټول وطن مو هدیره هدیره دی.

قبرونه دي خازې دي ټول وطن مو هدیره
ژوند تشې اوازې دي ټول وطن مو هدیره
گودرشته، نه جومات شته نه دگلي څه درک
بس ړنگې دروازې دي، ټول وطن مو هدیره
بيکسيار

په څنگ کې ناست کنډاري اکا بيا خوله له نسوارو ډکه کړه، چرت یې سم شو، ويي ويل دلته د پيرو کلاچه په نامه کلی هم سته ته خو ليکل کوې گوره چې هير دې نه سي. ما ويل نه ولې به مې هير يږي؟ خو اکا کلاگانې خو ډېرې دي، دا کلا څه کمال لري، او که څنگه؟ ده وييل بالا نه پوهيږم خو بس ډېره مشهوره ده. چرتي شو، يوه شېبه غلې و، يو دم يې راباندې غږ کړ، دا دوري ده او هغه ښي لاسته منزل باغ دي. تردې شاته د ميو شرکت دي، اوس په کښې کار کيږي؟ په اوس چېرې جوړ دي، بالاچه شي جوړ دي، پاتې بيا دا دميو شرکت. دنجيب په وخت کښې کار په کښې کيده. منزل باغ په کندهار کې ډېر مشهور ځای و. داسې ښکاري چې د نجيب د سلطنت سيوري په کندهار کې مته تر دې ځايه په ډېرې خوارۍ خور و. له دې ځايه چې تير شونو بيا يې وييل دا ده خوجه دي. د خواجه بابا زيارت نوم دې اوريدلي، بالاويي ليکه، چابه ورته ويلای وای چې نه. ده به چې هرڅه ويل ما به ويل هو. ده خواجه له روسانو سره د مجاهدينو چريکي مرکز و، دلته د گود غفاري استوگنه وه. کنډاري اکا خدای پاک دا وخت ډېر مهربانه کړی و، هرځای يې راښود، موږ هم په رڼا کې ښارته ننوتو، هغه د ډار لږو مو له زړه کدې وکړې، ده به هم په ډېره مهربانۍ يو نيم ځای راښود. ښي لاسته يې نغوته وکړه، چې دا د فابريکې سرای دی. دلته مو تران جوړ يږي. هغه چې وينې د وړيو اويدلو فابريکه ده، اوس نه پوهيږم چې پاله ده که يه؟ او دا د حضرت جې بابا سيمه ده، کين لاسته يې گمرک راوښود، د کندهار د گمرک چارې اوس ښه په درز کې روانې دي.

تر لنډ مزله وروسته له موټره. تر کېوتو دمخه د هغه کندهاري اکا او ژني تر
 منځ دا لټجه وه چې کور ته ځان رسوو، خو کندهاري اکا پر دې خبره ډېر ټينگار
 کاوه چې يه، ناوخته دی، دلې په يو هوټل کې شپه کوو، سبابيا وختي څو. خدای
 شته د کندهاري اکا پر دې ټينگار زه هم زيات شکي شوم؛ دوی په لټجه کې وو،
 موږ ټول کېوتو او خدای پامانۍ مو سره وکړې، دا ځای چارسو نومیده، چې د
 کندهار زړه دی. کيښ لاس ته يې شکاپور بازار، ښي لاس ته يې شاه بازار
 شمال ته يې هرات دروازه او سويل ته يې کابل دروازه پراته دي. ملگري مو يوې
 رکشې ته لاس ونيو، رکشې والاته مو وويل: اطلاعاتو او کلتور رياست ته مو
 ورسره، هغه په تريو تندي د ژبې پر سر ايله دومره وويل: بلال يو شلی به راکي. ما
 ورته وويل: شل کلداری، ده وويل، يه شل زره افغانۍ. ما ورته د پنځلسو ووي،
 خبره يې ومنله، له يو لنډ مزله وروسته يې له ترافیک څخه وپوښتل، ها وروره! دا
 اطلاعاتو او کلتور چېري دي؟ ترافیک ورته وويل: "په نوي ښار کې" موږ ته يې مخ
 راواړوه. اخو ډېر لرې دي، بالاو به مو رسوم، پېنځه ويشت به راکي. ما ورته وويل،
 تا خو ژبه د پنځلسو کړې وه اوس څنگه...؟ ده په تريو تندي شا ته راوکتل وې
 ويل: اوس ډېر لرې سو، ما ويل چې د امير الوهينين له دفتر سره به نږدې وي.
 ملگري مې ورته وويل: اوس نو څوک ملامت دی. موږ کېوڅو. خير موږ له رکشې
 کېوتو. بلې رکشې ته مو لاس ونيو، له هغه سره مو خبره کوله چې دی راغی اوويي
 ويل: زما پيسې راکي؟ له هغې او دغې وروسته مو په هماغو شلو پرېکړه وشوه او
 دا مو پرې ومنله چې بل ځای به بيا داسې نه وايي، چې ما ته پته نه وه اوس به موږ
 هماغه ځای ته رسوي. له لنډ مزله وروسته د اطلاعات او کلتور دروازې ته
 ورسېدو، ملگري مې وويل: څومره لنډه لازه او دومره پيسې، ياره انصاف کې د
 کابل خلک. د اطلاعات و کلتور په دروازه ورننوتو، د اطلاعاتو او کلتور رئيس ملا
 عبدالحی مطمئن مې تېلفانه کې اورېدلی و، خو دده خبره به مې په ذهن کې ډول
 ډول انځوروله، خير د مطمئن پوښتنه مو وکړه، څوکيدا راته وويل په هاغه مخامخ
 کوټه کې دی. په کوټه ورننوتو، لومړی مې له يو تن ځوان توره پگړۍ پر سر زما له
 قد سره برابر، په غوښه اباد، جگک جوړ ځوان وپوښته، مطمئن صاحب مې په کار
 دی؟ امر کوه، زه خپله مطمئن یم. ورته ومې ويل، ښه نوزه هم ازمون یم، ډېر
 خوښ شو، سملاسي يې وويل، خدای دې راوله ازمون صاحب. يو تن ته يې وويل
 بيک را واخله! ما ته يې وويل: ازمون صاب درڅه چې پاس ولاړ شو، په يوه اوږده
 داليزه ننوتو، په داليز کې يو تنکی ځوان مخې ته راغی، مطمئن صاحب راوپېژانده

چې دا ملا شکېب دی، زه یې هم ور وپېژندلم، له روغې وروسته مې ورته وویل: تا ته مې یو لیک راوړی دی. مطمئن صاحب په لنډو خبرو کې ورته وویل: ازمون صاب دې څه ډول انځور اوه، ښه یې وگوره، پاس د اطلاعاتو او کلتور د ریاست پر کوټه ننوتو، چای یې راوړ او وې ویل دا بل ایښی بیک د شاه جهان سرداری دی، هغه هم دلته راغلی دی اوس بهر وتی دی. ما لاپه ذهن کې د لنډ سفر مهال پر چارو وېشه، چې د تلیفون شرنګ شو، ملا مطمئن د تلیفانه غوږې جګه کې، له هلو وروسته یې وویل او متقي صاحب خدای دې راوړله، څنگه یې، ازمون صاب هم دا دی راوړسېد. دوی سره خپلو کې لگیا وو، خو د تلیفانه د غوږې له ایښودو سره سم یې وویل: "یاره ازمون صاب په هر څه کې عمل په کار دی. که یو سړی ډېر لوی عالم وي، خو چې علمیت یې نور تیاره اړخونه راڼه نه کړي نو علمیت یې څه مانا؟ زموږ ډېر خلک ټولوه ورځ په ژبنيو تضادونو کې ښکېل دي او نشنلستي افکار لري..." ما ته پته ولگېده چې خبره په کوم ځای کې ده. ده لا خپلو خبرو ته د پای ټکی نه و ایښی چې تلیفون بیا وشرنگېده، دا ځل یوې بلې وړې کوټې ته ننوت او هلته یې تلیفون پورته کړ، دی په تلیفانه بوخت شو، ما مې ملګري ته وویل چې یاره د لارې گردونو څو له ما او تا هم ژرندګري جوړ کړي. ملګري مې ایله له خپلې پوزې سره بوخت و، کش پش یې ترېنه ایسته. دی عادت لري چې که دغاړې جامې یې لږې خیرنې شي او یا ژر، ژر له اوبو سره مستي ونکړي نو بیا غوسې داسې پرسولی وي لکه د اوړي موچۍ. که څه هم په ښکاره به په کې غوسه نه ښکاري، خو له خبرو لویدلی وي، هره خبره پرې لکه د ټوپک ډز لګي. نو دواړو خپرو او گردونو دومره درانه کړي وو، چې له ځانه پرته مو په بل څه کې چرت نه واهه، مطمئن درنګ شېبه وروسته له وړې خونې راووت، غږ یې کړ، ازمون صاب اودسونه مو سته، ما وویل، هو، ښه درځئ چې لاندې جومات وکړو. د ما ښام جمعې ته کته شو. لمونځ مو د ملا شکېب په امامت وکړ، او بیا په هماغه لیدلې لږ بېرته کوټې ته راستانه شو، مطمئن صاحب له هماغې وړې کوټې غږ کړ، ازمون صاب دلته راځئ، په هغه وړه کوټه ورننوتو، د کندهار راډیو یې چالانه کړه، خو ډېر ژر ختمه شوه، بیا د کابل راډیو پسې ګرځېد، د کابل راډیو یې هم پیدا کړه، درنګ شېبه وروسته شاه جهان پر کوټه راننوت، روغې، پوښتنه ګنده دا ټول تر سره شول، ډوډۍ وخت شو، موږ ټول په همدې وړه کوټه کې ډوډۍ ته پاتې شو، خبر شوم، چې د راډیو امر جهانګیروال خپلو شهیدانو ملګرو پسې ختم کړی و، نو دا ډوډۍ هم د هغه د خیراته ډوډۍ وه، ښه په مزه مو وخوړه، بیا نو مطمئن هندواڼه

رادمخه كړه، د هندواڼي د خوړلو پر مهال مو د كابل راډيو د ځينو فورمولتيكي وياندانو په غيبت شخوند هم وواهه، په دې كې د كابل راډيو پخوانی وياند نيازی راپه ياد شو، د هغه پوښتنه مې وكړه، مطمئن صاحب راته وويل دې دې اوس به راشي. بس د اوس خبر نه وه چې نيازی صاحب پر كوټه راننوت، د روغې پوښتنه مولكه د غزنجانو په شان ښه په مزه او اوږده وكړه، نور مو نو د كابل راډيو د وياندانو د غيب كوتې ته كلك وچاوه. خدای شته پر نيازي صاحب د كندهار هوا ښه لگېدلې وه، كه څه هم دې په مساپري كې و، خو پر تن اباد شوی و، خپل بېك ته مې لاس كړ، لومړی مې مطمئن صاحب ته د يون صاحب ليك او مجله وركړه، هغه په ليك بوخت شو، بيا مې خپل كتاب نيازي صاحب ته ډالۍ كړ.

مطمئن ... ته مې هم د كتابتون لپاره درې كتابونه وړ تسليم كړل. ښايسته بانډار مو وكړ، مطمئن يو دم لا دركه شو، د كتابونو په اړولو را اړولو بوخت وو، چې يو بل غښتلی ځوان پر كوټه راننوت، داسې روغې موسره وكړ، لكه يو بل مو چې كنلي وي. نيازی ... راته وويل: ازمون صاحب جهانگير وال صاحب سره لكه چې بلد نه يې دا جهانگير وال صاحب دی. ما وويل دا جهانگير وال دی، ده وويل، هو. ښه، ما داسې گومان كاوه چې گوندې جهانگير وال صاحب به ډېر مشر سړی وي. دی خولا ډېر ځوان دی. ښايسته شېبه مو مجلس وكړ، ډېر خوږ غږېده. شاعرانو سره نور څه دي، يا شعر او يا يونيم كتاب او په ډالۍ كولو كې هيڅ بخيل نه وي، نو ده ته مې هم خپل دوه كتابونه وړ ډالۍ كړل. جهانگير وال صاحب وويل: زه دلته چا خبر كړم، چې ازمون صاب راغلی دی. په كوټه كې راسره يو مېلمه ناست و، هغه مې پرېښود او تاسې ته راکښته سوم. ما ورته وويل، هو د دې خبرې پټه د پگړۍ له نه وهلو نه لگي. ستاسو د سېمې خلك كه څوك ورسره وي او كه نه؟ خو پگړۍ له سره نه ښكته كوي، نو تاسې دې خدای اباد او ودان لري، موږ حتمي ستاسې پوښتنه كوله، ځكه كابل كې ملگرو ستاسې ډېره ستاينه كوله، نو ليدل دي بيخي ضروري وو، جانگير وال صاحب په ډېره سره سينه وويل: نه تاسې حق لرئ چې ستاسې پوښتنه بايد وكړو. ښه ازمون صاب ما په كوټه كې ستاسې د مشرقي يو مېلمه كښنولی دي، كه اجازه وي، نو زه به ورسم. "مهرباني وكړئ. شپه مو تر ډېره په كيسو رڼه كړه. په پای كې مې له نيازي څخه د ځان مينځي پوښتنه وكړه، هغه راته هغه ځای هم په گوته كړ. ملگري ته مې مخ وړ واړاوه، چې څه ياره كه خير وي نو سبا سهار به د لارې پوستينونو ته رخصت وركړو. بيا نو نيازي صاحب وويل: بېك مو رواخلئ، زما كوټه لږه ازاده ده، هلته به ښه خوب

وکړی. مطمئن صاحب خدايزده څه وخت راځي. د نيازي صاحب په کوټه کې مو له لنډ بانډاره وروسته شپه جوړه کړه. سبا سهار مو لومړی د لارې پوستنيونو سره مخه ښه وکړه او د چای له څښاک وروسته مو چکر ته ځان جوړ کړ. سهار مهال مو مطمئن صاحب سره د چکر پلان جوړ کړ، هغه لومړی خپل تور بينز ته (چې پخوا په کې قاري بابا چکرې وهلې) ورچگه کړو او د کلتوري ځايونو په ښوولو يې راته پيل وکړ. د طلوع افغان د ورځپاڼې ادارې ته يې وردننه کړو، عامه کتابتون يې ښه په بشپړه توگه را وښوده. په دې کتابتون کې د دوی د جوړ کړي لست او يو څو زړو آثارو له مخې څه کم وزيات ۸۰۰ کتابه موجود وو. کتابتون يې ډېر منظم او ډېر ښکلی جوړ کړی و. توکي تکالې خو پرته له دې هم زموږ عادت دی، نو هغه خپل عادت مو هم وکړ او کتابونه مو هم پاڼه پاڼه واپړول راواړل. بيا يې د کندهار چاپخونې په باب ښايسته شېبه تقرير وکړ. خو چې زړې چاپخونې ته راغلو، نو سړی چپ شو، ما ورته وويل: مطمئن صاحب خوا دې بده مه شه د دې حروفو په ټولولو کې جينکۍ ډېرې تکړه وې او همدا به يې ويل، مريکدانه ویرگل، مړه يکدانه ت، پشتو او... او يا به يې خپله په ډېر مهارت سره ټولول او د يوې پاڼې د تورو له جوړولو وروسته به بيا تر رخصتۍ چای ته ناستې وې، هغه په کړس، کړس وځنډل، ما ويل څه کړې يار ...

له مطبعې چې راووتو ملا مطمئن د خپل ميلمه پال مزاج له مخې د توت خوړلو بلنه راکړه، خو د توتو دوران تېرو، ما ورته د بوديالي توتاتو سروکي واوروه.

ادکې مورې مانو له څمه

د بوديالي توتان ږلۍ وهلې دينه

اوس په بوديالي کې توتان نه ښکاري، خو سروکي لاژوندی دی. ښه مطمئن صاحب دا وه ستاسې له رسمي چارو او ځايونو نه کتنه، اوس موږ پرېږده چې خپل عادت وکړو او خلاصې تنۍ وگرځو. هغه وويل ښه ډېر ښه خبره ده، خو بيا همدلته راسی، له دې ځايه به په گډه لاړ سو.

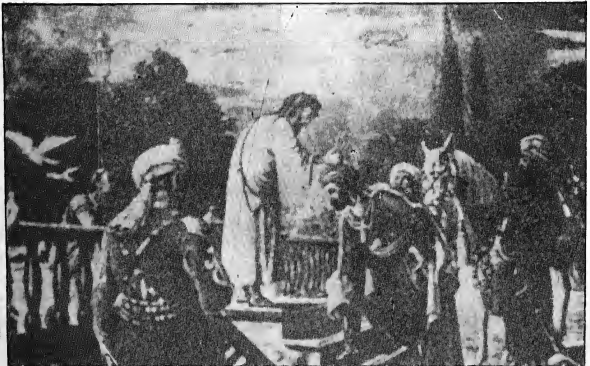
د ستر مشر احمد شاه بابا د زیارت گنبده



د سوزمري بابا د زیارت نښی انځور چې لوی احمد شاه بابا پکې ټاکل شوی و



احمد شاه بابا



د سوزمري بابا د زيارت پخوانی انځور چې لوی احمد شاه بابا پکې ټاکل شوی و

د ډيلي تخت هېرومه چې را ياد کړم
زما د ښکلي پښتونخوا د غرو سرونه
احمد شاه بابا

زيارت کومه د خرقې "مبارکه"

او د بابا

دکندهار خاورې داسې يو سر ټوکولی چې د افغان د نامه زړی يې پر خپلو
خولو وټوکاوه، د افغان خاوره يې د نړۍ په نقشه کې انځور کړه، د افغانستان په
نوم يې د يو کلک او واحد هېواد بنسټ کېښود، کله چې دکندهار نوم اورونود
ستر بابا (احمد شاه) کارنامې مو سملاسي په ذهن کې انځور شي، احمد شاه بابا د
خپلې خاورې گرد او د غرو سرونه د ډيلي پر تخت نه ورکول، هغه به د خپل زړگي
فارغېدل او تسکين په خپله خاوره کې ليدل.

تا ته راشمه زړه گي زما فارغ شي
بې له تا مې اندېښنې د زړه مارونه

ددولسمې هجري پېړۍ په شپږمه لسيزه کې چې د لوی اسيا زړه د نادر افشار
د ظلم او تيريو په اور کې لولپه کيده او د کندهار ښار د اور په منځ کې ولاړ و، نو
ډېرو پيرانو زاهدانو او پرهيزگارانو به تل دا دعا کوله چې خدايه نور خو د نادر د
ظلم اور دخپل رحمت پر باران مړ کړې. د ځمکنو ميا عمر چې يوه پرهيزگاره مبارکه
څېره وه، د لاهور په ډډه وخوځيد، په لاهور کې يو شمېر نيکان او ملايان ده ته
راغلل او له نادرې افشار څخه يې د ژغورنې دعا وغوښته. پر دې باب حافظ
مرغزي داسې وايي:

له څوکنو صاحب روان شه په دالار د هندوستان شه

دا اواز شه په هرلور چې داخل شه په لاهور
دلاهور چې علماوو د فنونو فضلاوو

خوک په عرض د خپل حاجات
اما وخت دنادرشاه وه

خوک په حل د مشکلات
دهرچا تر حلقه ساه وه

په درگا دخدای قبول یې

په مجلس د پاک رسول یې

ستا دعا ده مستجابه
ستا دعا لري اثر

اوس دعا کړه په دا باب
چې نادر کړي خدای خراب

چې میا صاحب نظر که
یوساعت گوره خاموش و

تامل یې په دفتر که
که مظلوم وهلی جوش وه

که تجدید د شهریار
چې رونق شي د اسلام

منور کړې دا دیار
اوپرې عروج راشي تمام

خدايه ته یې مهربان
دا ارزو کابندگان

مقاصد ورته عیان کړې
د سکندر په دود تاجوړوې

مسخر یې هندوستان کړې
بهادر فتح کشوروې

بڼه پاچا کړې ارجمند
په زمین زمان بلند

(رشاد، دخمکنو میاعمر، ۲۰-۲۱ مخونه)

خه وخت چې د لاهور خلکو د میاعمر صیب څخه دا غوښتنه وکړه، هغه د رب
دربار ته سوالونه وکړه، حافظ مرغزي په دغه باره کې وایي چې تردغه دعا کولو
وروسته د څوکنو میاعمر صاحب رح د حاضر مجلس خلکو ته زیری ورکړ، چې
د کندهار په سېمه کې به یوصوفي او عادل پاچا پر تخت کښيني او د افشار
نادر له ظلمه به مو خدای خلاص کړي. په دغه هکله د حافظ مرغزي خپل کلام
دادی.

دا دعا چې شوه تمامه
په تقریر گوهر فشان شه

په دا باب د خاص وعامه
په فصیح ژبه گویان شه

بڼه کلام یې کړ بیانه
په لاهور کې زما جانه

بل به راشي شهریار

په دا لور د کندهار

په مزاق بلند مشرب

مصفا صوفي مذهب

د څمکنو د ميا عمر صاحب رح پيشگويي ريښتيا شوه، د افشار نادر تر وژل کيدو وروسته د ۱۱۶۰ هـ ق کال د رجب په مياشت په کندهار کې د خلکو او لويو مشرانو له خوا لوی احمد شاه بابا د پاچاهۍ پر تخت کښيښاست...

د رانی احمد شا، دريا لسم ترين خلسم مخونه

اوس چې د کندهار په ښار کې گرځو، نو تر هر څه وړاندې مو د احمد شاه بابا د زیارت ډیوې او خرڅه مبارکه په ذهن کې گرځېدلې. له مطمئن نه مو رخصت واخیست، له طلوع افغان څخه پلې د دغه ستر بابا مقبرې او خرڅې مبارکې ته وخوځېدو، غرمې نوې نوې دجل وړانگې غځولې وې، له یو څه مزله وروسته، ښې لاس ته په یوه تنگه کوڅه کې تاو شو، دا کوڅه د پښانو وه، تس او توس و، موږ او تر او تر یوې او بلې خوا کتل، لاره مو له ښایسته مزله وروسته لنډه کړه د خرڅې مبارکې سپېڅلتیا او د احمد شاه بابا شعرونه او کارنامې مو ذهن په پردو کې ښکته پورته کول. په لاره کې مو د هغه د پلونو انځورونه سترگو سترگو ته کېدل، د شاعر خبره د پلونو گرد مو سترگو ته رانجه کول غوښتل، له لرې مو په یوې شنې گنبدې سترگې خوږې شوې، تلوسه مو زیاته شه، چې لاس ته په یوې بلې تنگه کوڅه کې چې شاوخوا یې زاړه زاړه کورونه وو او لښتې یې ډېر چټل وو، پل کېښود، څار ته مې مخ واړاوه، یاره راځه د دې کوڅې یو عکس واخلو او له همدې ځایه بیا د گنبدې هم، خو هغه سپېرمې پټې کړې وې او د دې جرئت یې و نه کړ چې یو ځل د دې کوڅې له ښایسته هوا سره هم ډغره ووهي، نو د دې لپاره یې یوازې دوه منې سر وښوراوه، له ما سره هم له غوسې وپرسېد او په ټول کې یې پله پرې درنه شوه، پوه شوم چې د احمد شاه بابا مقبرې ته ننوځم، ځکه مو بانه هم د تورو غونډې تېره او شخ شخ ودرېدل. په یوې وړه دروازه مقبرې ته ننوتو، ژر ژر مو خرڅه مبارکه او د بابا مقبره په گامونو اندازه کړه. د خرڅې مبارکې او گنبدې د شاوخوا د احمد شاه بابا پښونه او د انگړ پر شاوخوا د هېواد د ځینو برخو انځورونه کښل شوي وو، موږ چې نادیده وو، نو غوښتل مو چې هر شی ژر ژر وگورو، د خرڅې مبارکې په خوله کې څو تنه ناست وو او څه څیزونه یې پاکول، تالې من وو. د خرڅې مبارکې دروازه خلاصه وه، ځکه د دې مبارکې دروازه له جمعې پرته په بله ورځ نه خلاصوي، خرڅې مبارکې ته ور ننوتو، یو شمېر ډېر ښکلي گروپونه مو ولیدل. شاوخوا او گنبدې یې په ډېره ښکلې نقاشۍ ښایسته شې و، د خرڅې مبارکې پوښتنه مو وکړه، یو تن وویل: څرکه مبارکه پخوا دلې په یوه

سیسی سوندک کې ایښې وه، خو اوس مو هغه په یو بل سوندک کې ایښې... ما چې اورېدلي نو وايي خرقه مبارکه دوه ځلې خلکو ته ښودل شوې، یو ځل امان الله خان هغه مهال چې په کندهار کې د ویا مرض گډ شو راوګښله او دویم ځل کله چې مشرود فساد د ختمولو لپاره په جهاد لاس پورې کاوه، نو را ویې ګښله او ټولو خلکو ته یې وښودله. د خرقې مبارکې دننه دوه وړې دروازې دي، او د دواړه دروازو خواوو ته قران کریمونه ایښي وو، نیازی صاحب راته وویل پر دې یوه دروازه خلک ننوځي او دې کلپ دروازې ته راځي که چېرې سړی نیک صالح وي نو دا کلپونه د لاس په ور وړلو سره خلاصېږي او که نه نو....

ما د مقبرې دننه شاخوا کتل چې هغه د لرغون پېژندونکو او یا فوکلور ټولونکیو په شان څه پیدا کړم، او له ځان سره یې نوټ کړم، خو زه یوازې د یو شاعرانه ذوق له مخې د مقبرې د ښکلا څپو لاهو کړم. همدومره مې پر دروازه ولوستل چې دا مقبره د ظاهرشاه پر وخت (۱۳۴۳) د کندهار والي ښاغلي محمد صدیق په زیار او د خلکو په بېسني جوړه شوې وه، د جوړېدو کار یې پر ۱۳۴۹ بشپړ شو، کله چې د دې لوحې له لوستو فارغ شو، نو د مقبرې د دروازې تر زینو لاندې یوه زړه ښځه ناسته وه او د سوال لپه یې نیولې وه. دا زما اول ځل دی چې په کندهار کې د ښځې بوتی گورم، د خرقې مبارکې لوی جومات مو هم پر قدمونو گز کړ، خرقه مبارکه شاولي خان (شاه ولي خان باميزي ته د احمد شاه بابا له خوا د اشرف الوزرا لقب ورکړل شوی و او صدراعظم و) د بدخشان له فیض اباده راوړې ده، د خرقې مبارکې سره یوه لویه تیږه هم راوړې وه، ددې تیږې په باب ویل کیږي چې شاولي خان دهغه ځای خلکو ته وویل چې خرقه مبارکه دې تیږې نه اخوا نه وړم، نو بیا یې دخپلې ژبې د پاکولو لپاره هغه تیږه هم ورسره راوړه. داتیرې ښځه شوه، اوس د خرقې مبارکې په انگرې کې یوه بله تیږه ښکاري چې خلک همدا تیږه یې ښيي. داتیرې په یوه لوړ ځای کې ایښود شوې او شاوخوا ترې څنځیرونه تاو دي. دښخولو دلیل یې هغه مهال دا و چې خلکو به یې په یوه ژور ځای کې اوبه اچولې او بیا به یې څښلې، ویل به یې چې دا هر مرض ته دارو دي. نو ددغه رواج د ماتولو لپاره یې ښځه کړه، د خرقې مبارکې له کتو وروسته بیا د احمد شاه بابا د مقبرې پر لور تاو شو. د مقبرې په انگرې کې یو شمېر واړه قبرونه هم وو، یو څو شناختې مو ژر ژر ولوستې، د احمد شاه بابا د زیارت دروازې ته ودرېدو، د مقبرې دروازه بیرته وه، په یوه تنګه زینه کې لاندې قبر ته کیوتو، د احمد شاه بابا پر قبر مو سترګې خوږې شوې، دعا مو ورته وکړه، په دې مقبره کې یو زړه سواند واکمن د

انسانیت سپول، دپوهې بل مشال، د لوړ خیال او ژور فکر څښتن، یو قوي اداره چې د ډگرونو غازي، د افغانستان د ملي یووالي رهبر پروت دی، دلته یوه داسې هستي ښځه ده چې ټول ژوند یې د افغان او مومن ولس د بیدارۍ او ازادۍ لپاره د رڼو تورو په باران کې تیر کړي، احمد شایابا شاعر هم و، دده په باب ډاو وایي: "په ۱۷۶۷ کال کې چې دی د ۴۵ کلو په عمر کې و، په ونه جگ، غښتلی او ځوربوالی ته مایل ښکاریږي. دده مخ په پوره او فوق العاده توگه گردی دی، پیره یې زیاته توره او څیره یې په زړه وړونکې توگه ښکلې ده. په عمومي ډول دده ښه برم لرونکې او د فوق العاده شان او پاخه ذهن څرگندونکې گڼل کیږي". دده د کرکتر او ذوق په باب الفنسټن وایي: "داسې بریښي چې دی خندان، موعذب یا روڼ تن دی او د ښه سلوک او طبیعت خاوند و، په رسمي او دولتي موقعو او محافلو کې ده ډېر لوړ شان او شوکت غوره کاوه، خو په نورو وختونو کې دده کره وړه ساده او عادي وه، او له درانیانو سره هماغسې یو شان رواجي ولسي، سلوک چلاوه، چې د پاچا د لقب د غوره کولو څخه دمخه یې درلود، احمد شاه دینداره سړی او مذهبي فکر یې درلود. ده د علماوو، منورینو او روحاني (سپېڅلو) ډلو سره مینه لرله. ده له ملایانو او ملنگانو سره په ډېر درنښت رفتار کاوه، ده به تل له کابل څخه د پنجاب په لاره کې تل د ځمکنیو د شیخ عمر او د لاهور او بتالاد والیانو سره په دغو ځایو کې د تم کیدو په وخت کې لیدنې کتنې کولې." ددې قبر تر څنګ دوه واړه نور قبرونه هم وو، شمعي پرې لگیدلې وې، بیانو بیرته په هماغو وړو زینو په تپه تیاره کې له مقبرې راپورته شو. او دمقبرې پاسنۍ برخې ته لاړو دمقبرې شاوخوا ددغه لوی امپراتور او غازي د مقبرې په دننه دیوالونو لیکل شوي وو.

میرسد از هر طرف در گوش بدخواهان او

از زبان خنجرش هر دم هزاران سرزنش

چون روان شد جانب دار البقا تاریخ بود

سال هجری یک هزار و یک صد هشتاد و شش

شاه والاچاه احمد شاه دراني که بود

در قوانین امور سلطنت کسری منش

از نهیب قهرمان بیطرس که در عهد او

شیراهو رابه شیر خویش دادی پرورش

د قبر سرته یې په یوه ښښنه کې دده توره، برجه، خول، زغره، قبضه ایښي وو،

چې هریو دجنگ د ډگر کیسې کولې، د لوی امپراتور د شهادت نښې وې، ددغه

خول، تورې، برچې، زغرې او موتي مېرانه همدا وه چې د افغان د نوم څخه يې ټوله دنيا په ويره او لږزه كې راوسته. افغانستان د نړۍ پر مخ د يوه باتور هيواد په توگه انځور شو.

له مقبرې راووتو، د مقبرې د انگرې شاوخوا بيتونه مو ولوستل، د مقبرې په يوې ډډه كې واړه ناست وو او څه يې لوستل، ور نږدې شوو، استاد يې لادرکه و، ما فكر كاوه چې گوندې ديني درس لولي، خو چې ور نږدې شوم، نو له يوه واړه ماشوم څخه مې پوښتنه وكړه، شاباس څه لولې؟ په غېږ كې دې د څه شي كتاب غورولې؟ هغه چې كله زموږ پوزيشن ته وكتل، نو حيران شو، ځكه د هغوى پر سر وړې وړې پگړۍ وې او يوازيني خلك همدا موږ وو چې پر سر مو سپينۍ خولۍ وې. نور اته كړه يې: "د ملالۍ كتاب" ما په حيرانۍ ورته وويل: د ملالۍ!! ده وويل: وه ملالۍ.

بيا مې ترې وپوښتل: ملالۍ پېژنې؟ دى په خندا شو، ويې ويل: ولې يې نه پېژنم؟! او د ملالۍ د خولې تپه يې راته په نيمكۍ ژبه وويلې، ما ترې كتاب واخيست، د كتاب پر پښتۍ ليكل شوي وو "د لوست دويم كتاب". خود دوى نننى درس د ملالۍ په باب و، عجيبه وه، څومره ښه نظام. ډېر خوشحاله وو، هغه د چا خبره من من غوښه مو واخيسته، څار صاحب راته وويل: ازمون صاحب، څومره ښه خوند يې وكړ، چې په مدرسه كې دا دى دوى ته ملي مشاهير ور پېژندل كېږي، ما ويل، هو زموږ خو لويه بدبختي همدا ده چې ځوان نسل مو په افغاني روحيه نه روزل كېده، كور د هغه چا ودان چې دا كتاب يې ورته پيدا كړى او تدرېسوي يې، گنې زموږ اوسني ټول درسي كتابونه له جنگ جگړې پرته بل څه نه لري. شمار په وژنه، تابوتونو او مرميو ور زده كوو، د يو فعل گردان په ضرب د خپلو مشاهيرو پر ځاى ورته نور بنيو، په همدې خبرو كې گرد گرځېدو، په يوې ونه مو سترگې ولگېدې، چې پر ټټر يې ډېر ميخونه خوړولي وو، خبره له حساب وټې وه، نيازي صاحب وويل دې ونې د ډېرو خلكو د غاښونو درد په خپل ټټر كې بندي كړى. د هر چا غاښ چې درد وكړي، نودلته راشي او په دې ونه كې مېخ ټك وهي، بيا يې غاښ ښه شي. زه او څار سترې شوو، د خرقې مباركې پر دېوالونو مو د احمد شاه بابا پر بيتونو او متلونو پر لوستنه ستوماني كښله، څار ته مې دا متلونه وښودل.

خپل عمل د لازې مل دى

چې كړې هغه به رېبې.

څار وويل، ښه نو ته هم غوږ شه:

دا خـرقه وه د رسول مدني
چې په برخه شوه د وېش قراني
سلسله پر سلسله دې ځای ته راغله
تر خاوند يې خدايه ما کړې سپېلني
... .

يا رب تو جمال خویش بنما ی به من
از لطف درامید بکشای به من
پروانه صفت به داغ عشقت سوزم
گرمن نه رسم به درگاهت وای به من
... .

خدای پیدا کړې له هر عیبه ځکه پاک
چې په سر باندې دې تاج دی د لولاک
... .

چې بې تا زهد او تقوی ته لېڅې غړي
هغه غړي په معنا د شگو پري
... .

مغز خو ته يې جهان دې پوست دی
محب دې هر یو د الله دوست دی
چې ستا له حب يې سینه خالي وي
ایمان نشته عمل يې روست دی
... .

ولويي ته دې د عقل چاره نسته
ستا د درخاورې رانجه کړې جبرائیل

ما ورته وویل راځه بیتونه متلونه او ښې خبرې ډېرې دي، وروستی
پرېکړه به پر دې وکړو:

بې رویاره رسېده و یار ته گران دي
په کوڅه د دلبرانو رهبر بویه

د خرقې مبارکې شاته ډېر قبرونه وو، خو ما یواځې د مرحوم حاجې محمد حق
اخذ د مزار لیکې رانقل کړې، دغه قبر د مرحوم حاجي محمد حق اخذ زاده په قوم

الکوزائي، يعقوب زائي متولي د خرقې مبارکې زوی د حاجي محمد رفيق اخندزاده زوی د حاجي رحمت الله، زوی د حاجي عبدالغياث، زوی د حاجي عبدالحق، زيريدلی، په ۱۳۲۲ق. د بهار په وخت کې چې په عصر کې د احمد شابابا په دې تولى سره منور شوی، په دې ترتيب چې احمد شابابا وويل: چې د هرچا په لاس کلف خلاص شو، تولى هغه ته سپارل کيږي، قدرتاً کلف په لاس د حاجي عبدالحق اخندزاده خلاص شو، او سلسله د خرقې شريفې چې د جنت خڅه راغلې ده، د مکتوبيا خڅه د ميان فقيرالله صاحب رحمت الله عليه ۲۹۸ مخ او ۷۴ مکتوب چه عبارت له ۲۶ مخ خڅه دی وليدل شي معلومات به درحاصل شي، په نتيجه کې زه عاجز مدفون د هرچا خڅه هيله لرم په لحاظ د خداى چه ماته بخښنه وغواړي او په يوه درود مې ياد کي. گوندې چې روح به مې ډېره په ښاد سي.

هو الغفور رحيم

نيازی صاحب له لنډ څنډه وروسته را پيدا شو، خنډل يې څنگه ستري شوي به اوسئ، راځئ، چې څو. ما ويل نه يو ځل بيا له له تلو نه مخکې د بابا مقبرې ته دعا کوو او بيا څو. د باب مقبرې ته نږدې شو، دعا مو وکړه له دې وروسته څار په څار کې يو لوحه را وښوده راته يې وويل، واخله کڼه دا هم وليکه، ور نږدې شوم، قلم مې را واخيست پر دروازه ليکل شوي وو: "د اسلام خادم امير الوهبنين ملا محمد عمر اخند په امر سره د احمد شاه بابا د زيارت د جېږدو کار پر ۱۳۷۴/۱۱/۱۲ هـ کال شروع او پر ۱۳۷۵/۷/۱۲ ل کال سرته ورسېد." نيازي صاحب ته مې وويل: دا څو اوس ترميم شوی، ياره غټ کار شوی.

نيازي صاحب په وښکي کې وخنډل او ويې ويل بيا و نه وايې چې بالا طا لبانو کار نه دی کړی او د تاريخي ځايونو پالنه نه کوي.

ما ويل نه ما شاء الله، جزا ك الله ربنتيا له مرگي دې هېر شي، شاهجهان سرداری هم راسره د خرقې مبارکې په کتنه کې ملگری و، هغه د خپل کوم شخصي کار په سوچ کې و. خداى شته گړي يې هم نه کاوه، له مقبرې وگرځېدو، په راغلې لږه مو بېرته ځان ملا مطمئن ته ورساوه، هغه د اطلاعاتو او کلتور د رياست ودانۍ ته بوتلو، تياره غرمه وه، ډوډۍ مو ښه په مزه وخوړه، پر يخو شرمبو مو د گرمۍ هډونه مات کړل. لمونځ مو د ښاغلي ملا شکېب پر امامت ادا کړ. بيا نو دلته هېڅوک نور د گړولو نه و. ټول زنگېدل، ځکه وطني شرابو دومره اغېز کړی و، چې سړاييله تر پالېسته ورسې. د خوب دنيا ته مو پناه يوړه. په خوب کې راته د بابا د

پگړۍ خواره واره ولونه راغلل او په مانيجنه ژبه يې وويل: "بچو، زه خبر شوی يم چې زما توره ليلام شوه، زما پر نازولو د پرديو کوڅې ډکې شوې. زما پر گل وطن د کارغانو لښکرې گرځي. زما د گلابونو غوښې خوري تاسې ولې ويد ياستی. تاسې به له ما پر دې خواشينی ياست چې بابا نو ولې پر هندوستان پاتې نه سو او دکندهار کوڅوته يې ځان ډېر ژر را ورساوه. بچو پښتانه عجيبه خلک دي، تاسې يې گورئ، دوی پر قدرت د يو بل وينې تويوي ماچې دوی هلته وليدل، نو دا وېره را سره پيدا شوه، چې که دوی دلته پاتې سي، نو هندوستانيان به دوی له خپل دين عقيدې او کولتور څخه ډېر ژر واړوي. دوی به بيا دلته په خپلو منځو کې پر قدرت وينې تويوي، تاسې وينې سئ. گورئ د بابري جومات شهادت مه هېروئ، د هندوانو له ډرکو مه وېرېږئ. د ازاد افغانستان د جوړېدو په تکل کې سئ."

د همدې خبرې سره جوخت له خويه را وينش شوم، لنډه شېبه وروسته نيازي صاحب هم سترگې موبلې او راجگ شو، خو څار لاد ډېر ارام خوب په خوړو کې غرق رحمت و. نيازی جگ شو اوچای يې را وړ، ما څار وخواځوه، او ورته مې وويل، څه کوي، تا خو ويل چې قيلوله کوم دا خو خبره نور اوږده شوه.

هغه چې له خويه ډک پک و، سترگې يې موبلې، بېرته بيا ولويد، له ځان سره ويوگنېد، چای يې سوړ شو، موږ نور د دې وس نه لاره چې بيا موجگ کې وای، خو ښه و، خپله جگ شو او هماغه سره پيالې چای يې پر سر راواړاوه. ما او نيازي چاير ښه په مز تش کړ، بيا مو د تاريخي ځمکو د ليدو تکل وکړ. نيازی په مطمئن پسې وووت او د موټر غوښتنه يې ور څخه وکړه، هغه موټر ورکړ، خو بيا په ډرېور پسې گرځېده، اخر د اکبر په نامه يو دنگ ډرېور يې راوست.

ما چې ورته وکتل، په زړه کې را تېر شو، چې نوره قياغه خو يې څه کوي سترگې يې ډېرې وړې او د مخ کاسه کې ننوتې دي، ډېر غوسه ناک ښکارېده، موټر تکر نه کړي. خير، موټر هم له ده سره نابنده و، ډېر ځنډ وروسته پر دې وتوانېد چې موټر چالان شي. په موټر کې سپاره شوو، د عکاسۍ د کمري لپاره مو يو فلم په کار و، اکبر ته موزره نازره وويل، استاده غواړو چې په کامره کې يو فلم واچوو، د اکبر د تندي کرښې يو څه هوارې شوې، سوکړۍ ږيره يې وخوځوله، مخ يې راواړاوه، خدا يې نه مالومېده، خو له خبرو يې پوه شو چې سړی په غوسه نه دی. نو کندهاسه خوله يې بېرته کړه سترگې يې نورې هم وړې شوې وې، وې ويل: "ښه، زما عسک به هم اخلي گوره". موږ له خوشحالي ورته وويل: ولې نه، ته خو يو

يادوي، لس خوبه درته واخلو... نور هم خوشحاله شو. د يوې انځورکښنې د
هتۍ مخې ته يې ودرولو، زه نيازی او څار ورکښته شوو، فلم موبيه کې، ما
انځورگر ته وويل، دا خو والله دلته ډېر گران دی. په ننگرهار کې همدا فلم ۹۰
کلدارې قيمت لري او دلته ۱۱۰، انځورگر يو دم اور اخيست او ويې ويل، ستا
مزدوران يو، دا کرياه چې ورکوم، دا لکه چې هېڅ؟ ما خوله ونيوله، ځکه اورېدلي
مې وو چې د کندهار له خلکو سره دويمه خبره نه کېږي، چې پاتې شوم. نيازي راته
په سترگو کې وکتل او موسکې شو. غلي راووتو او مخ په چهل زينو وخوځېدو.

د چهل زينو په سرکې درته ولاړ يم

لوړ مازيگر و چې د چهل زينو د نندارې پر لوري مويون پيل کړ، چهل زينې د هرات د سرک کيڼ اړخ ته پر يوې وړې غونډۍ پرتې دي، لاره کې اکبر استاد له اطلاعاتو او کلتور رياست نه په تېرېدو سره د خايونو ښودلو ته خوله راپرانيسته، ښه وو، غوسه يې شېبه په شېبه په خدا اوښته. له اطلاعاتو او کلتور رياست سره نږدې د والي کوټې په نامه يې يو ځای راوښود، چې دې ځای کې د طالبانو لوړ رتبه چارواکي دندې پر مخ بيايي. د طالبانو مېلمستون په همدې ځای کې دی، خو د والي له کوټې سره جوخت د امير کور نښتی دی، کور يې ډېر ساده دی، دروازې ته يې هېڅ پېر دار نه ښکاري او داسې هم نه ښکاري چې گوندې دا دې د امير کور وي. له دې ځايه اخوان نور د همدې نوي ښار ښکلي کورونه مخې ته راغله، هغه د چا خبره د کندهار ټوله شو شا همدې کورونو جوړه کړې ده. خو نوی ښار بيا هم د زرو ميرزايانو له لاسه په "شهر نو" ډېر مشهور و. چهل زينه هم د زرو ميرزايانو يوه بله ډالۍ ده، داسې ښکاري چې پښتون لالا يوازې پر تذکري حکومت کړی دی. هر وخت په "حاکميت کې محکوم" پاتې شوی دی. د دې سوچونو لړۍ لاپايته نه وه رسېدلې چې د چهل زينو غونډۍ ته ورسېدو. غونډۍ په سرکوزه کې ډېره ښکلې منظره جوړه کړې وه. اکبر استاد د غونډۍ بېخ کې کښته کړو، د غونډۍ بېخ کې ډېر سوي څيزونه پراته وو. شاوخوا يې ډېرې تيرې پر سره رنگ رنگېدلې وې. "بمونه لاتر دې دمه په کې ښخ وو". اکبر استاد وويل په احتياط پر دغه نرۍ لار پاس وخېژئ. "څار" ډېر زړور گامونه اخيستل او "خداي (ج) شته ما د هغه پر پلونو پل ايښود، نرۍ لار مو ونيوه، کله چې د چهل زينو لومړۍ پور ته ورسېدو، نو نيازي غږ کړ چې نور مه خېژئ، چې شاوخوا کورونه دي، خو څار له شل پينځه ويشت پورې پورته شوی و، غږ مو پرې وکړ، بېرته راکښته شه، زه پر دې ډارېدم چې پاس بمونه نه وي، هغه هم په دې ځای کې زموږ ومنله او بېرته راکښته شو. لومړي پور کې ودرېدو او شاوخوا مو ترې د کندهار ننداره وکړه. د عبدالروف کندهاري سندره راياده شوه چې:

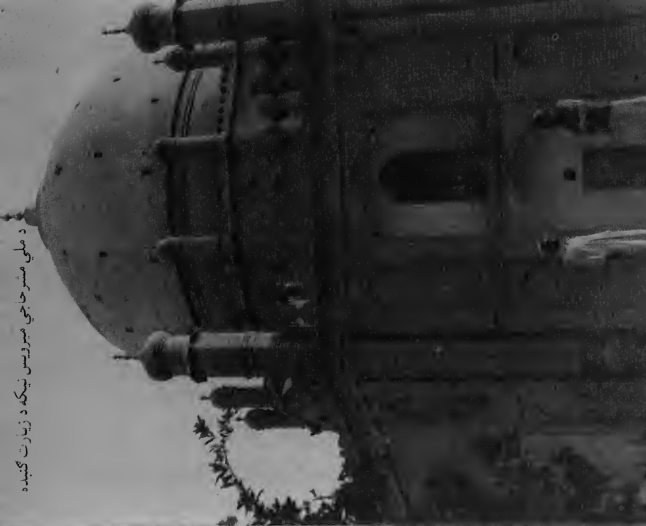
د چهل زينو په سر کې درته ولاړ يم
که راته ونه خاندې مدام به ژاړم

په چهل زينو کې د مين لپاره انتظار هم خوند کړي او ژړا هم، ځکه له دې خايه
ټول کندهار گوري او کېدای شي څوک يې پر خيرې گربوان او اوبنکو زړه وسيزي،
له دې خايه مو د ارغنداو درې پر شني خندا ذهن ومينځه او د ارغنداو د بڼاپېرې
(نغمه) په سندرو مو دمه وکړه.

د ارغنداو بڼکلي دره ده... څه چې څو کندهار ته

نيازي صاحب وويل: د چهل زينې په سر کې هغه وړه کوټه وينی؟ د دې دواړو
خواوو ته دوه زمري ايښي وو، هغه وايي چې د وخت پاچا به دلته راته او له دې
خايه به يې د کندهار تنداره کوله، ما ورته کړه چې شاعر خو به نه و؟ ده وويل نه
پوهېږم چې څوک به و، هو رښتيا ما يو وخت په يو کتاب کې د چهل زينو په باب
لوستي وو: "د بابر له خوا په دې وړه غونډۍ کې يوه کوټه جوړه شوه، د دې کوټې د
جوړېدو کار په ۹۳۸ سپوږميز کې د شهزاده فيروز بخت تر څارنې لاندې پيل شو
او په ۹۳۷ سپوږميز کې بشپړ شو."

په دغه کوټه کې يو ډبرليک هم شته چې پر هغه باندې د بابر په واسطه د دهلي
نيول او د همدې کوټې د جوړښت نېټه کښل شوې ده. زينې په ډېروراورستو
وختونو کې (امان الله خان) جوړې شوې، او دواړو لاسو ته يې د اوسپنو کتارې
وغځېدې. د دې غونډۍ شاوخوا ته اوس هم بمونه شته، اکبر استاد وويل: "دا د
جنگ مرکز و، له دې خايه يې د مورچې کار اخيست." بابر د خپل شاعرانه مزاج
لپاره دا کوټه جوړه کړې وه، خو د جنگ استازيو ترې د مورچل کار هم واخيست.
وايي چې دا ځای د توپکيانو د خپلمنځي جگړو يو تود ډگر و، هغه مهال چې د
کندهار پر يوه نيمه کوڅه د کمونست رژيم واکداري وه، نو دا غونډۍ هم د
مجاهدينو لاس کې وه. دې غونډۍ د وختونو ډېرې گولۍ په خپل تتر خوړلې دي.
د چل زينې پورې بهخي روغې نه دي پاتې، د وختونو د گوليو نښې يې لا اوس هم
پر تتر بڼکاري. له چهل زينو نه مو د سترگو پر دوربين د کندهار منظره وکړه او پر
راغلي لار بيا بېرته د اکبر استاد په ټينگار په ډېر احتياط کښېوتو. د چهل زينو
لاندې يوه کتيبه وه چې ۲۳۰۰ توري په ارامي رسم الخط په کې ليکل شوي و. دا
کتيبه په يوه کور کې خوندي شوې، خو موږ ونشو کولای چې وپې گورو. له دې
خايه وروسته د ميرويس نيکه دمقبرې پر لورووځېدو.



د ملي مشرحاچي ميرويس نيکه د زيارت گنبد



د ملي مشرحاچي ميرويس نيکه زيارت



حاجي ميرويس نيکه

که له ما سره یوسی او زما ملا وتړئ نو دخپلواکی
 بیرغ به هسک وساتو او پرې به نږدو چې بیا د پردیو
 مریتابه کړی. زموږ په غاړه کې ولویږي، هغه کسان
 چې د پردیو مریتبو مني موږ له هغه سره هیڅ اړه
 او خپلوي نلرو، او نور دې زموږ په هیواد کې نه
 اوسي."

د اولسي مشرانو په درېیمه جرګه
 کې د حاجي میرویس نیکه وینا.

د شلمې سیوري ته ټوله یې جرګه ده

په ټوکو ټکالو کې وروسته دملي مشر حاجي میرویس خان نیکه (رح) زیارت ته
 ورسېدو، د حاجي میرویس نیکه زیارت د کوکران په سیمه کې د هرات د لوی لارې
 د پاڅه سرک ښي لاس ته پروت دی. حاجي میرویس نیکه یو لوړ مدبر او ټولنیز
 شخصیت و. علامه حبیبی د افغانستان لنډ تاریخ کې د ارواښاد ځینې اړخونه
 داسې راپېژني: "دغه نومیالي مشر جګه ونه، قوي اندامونه او سپینه اوږده ږیره
 درلوده، پرسر یې وینستان نه وو، سپین پرتوګ او سپین کمیښ یې اغوستل، او یو
 پتو یې درلود چې دکلیو په ملي جرګو کې به یې پرمخکه دخلکو په منځ کې
 غوړاوه، اود کلیوالو په څیر به پر هغه کښیناست، نوره یې هم پرخپل پتو کینول او
 ملي پینې او قضیایا به یې دخپل صایب فکر په مرسته حل کول، خلک به یې له یوه
 بل سره دوستی، ښیګڼې، همدردی او مرستې ته رابلل. میرویس په خپلو
 هیوادونو مجاهداتو په پای کې د افغاني سلطنت او ملي برم دیوه بیا په کندهار
 کې بله کړه. د خپلواکۍ او ازادی هیرشوی درس یې د خپلو خلکو غوږو ته
 ورساوه، او د ۱۱۲۷ هـ کال د ذی الحیجه الحرام پر ۲۸ نیټه له دې دنیا لاړ." دادی
 موږ اوس د هغه هیوادپال زیارت کوو. دا زیارت د هغه میرني او مسلمان پښتون
 دی چې د لومړي ځل لپاره یې په افغاني تاریخ کې دیوه خپلواکه سلطنت د بنسټ
 ډبره کېښوده. حاجي میرویس نیکه د سید جمال الدین او سلطان محمد خالص په
 وینا د یوه متین اند او لوړو اخلاقو څښتن او هم ښه ژبور و. یو ښه څیرک او پوه

دپيلومات و، په سياسي اوضاع بڼه پوه او دصفوي دربار يې بڼه پيژاند. څرنگه چې د حاجي ميرويس نيکه تېر له ډېرو پېړيو راهيسې په هوتکو کې نفوذ لاره او ولسوالي يې هم کړې وه، نو د همدغو وړتياو له مخې نوموړی د ابداليو او غلجيو د تېرو له خوا د بابا پر لقب وويارل شو. هغه مهال چې صفوي نصراني حکمران گورگين پر کندهار دخپلو تيريو او ظلمونو سيوری خور کړی و، د کندهار پر خلکو مخکې سره گرځيدلې وه، نو ميرويس نيکه ته دده شته والی نور له زغم څخه وتی و، څلور واړه اصفهان ته ځي او هلته د شاهين صفوي دربار ته دخلکو فرياد رسوي، دده يو ملگری (ريدي خان) پخپل منظوم کتاب (محمودنامه) کې چې دميرويس دزوی په نامه يې نظم کړی، دميرويس غوښتنه او د شاحسين صفوي ځواب داسې ليکي: "...زه پخپله هم له گورگينه ډارېږم، زما فرمان او امر هغه نه مني..." صفوي پاچا د ميرويس نيکه په غوښتنه کې سست راغی، ميرويس نيکه له دې ځايه زړه ماتې او ناهيلي راستون شو، عزم يې ژوند ناهيلي نه کړ، ددې لپاره چې خپله مذهبي ټولنه د گرگين له شره وژغوري نو مخ پر بيت الله ولاړ او هلته يې د عربو له پوهانو څخه له گورگين سره د جنگ جواز او د هغه د وژلو فتوی واخسته. د اصفهان په دربار کې يې همدومره خپل پيغام خور او خلک پرې رامات کړل چې له گورگينه د ډېرو نظر واوښت، او پرې بد گومانه شول. له ډېرو هيلو سره کندهار ته راغی، د ارغنداو پر غاړه يې په کوکران کې يوه لويه ملي جرگه جوړه کړه، د اصفهان د دربار چارې يې خلکو ته بيان او د حجاز د علماوو فتوی يې خلکو ته ښکاره کړه، له دوي څخه يې تعهد واخست، په دويمه جرگه کې چې د کندهار ښارختيڅ ته شل ميله لرې په مانجه کې جوړه شوه، او په هغه کې د کندهار د زياتو قومونو مشران لکه سيدل خان ناصر، بابو خان بابي، بهادر خان، پير محمد، مياجي هوتک، يوسف خان هوتک، عزيز خان نورزی، گل خان بابر، نور خان بېرخ، نصر خان الکوزی، يحيی خان د ميرويس خان ورور، محمد خان دهغه وراره او يونس خان کاکړ گډون کړی وو. دخپلواکۍ د اعلان وسيله لاسليک شوه، او ټولو پرقران عظيم الشان لوړه وکړه، له همدې لورې وروسته د ټولو قومونو وینه گرمه شوه، او د صفويانو بيگلريسي گورگين او دهغه د لښکرو د ورکولو لپاره راووتل، ټول يې ووژل، کندهار ښار يې ونيو، د گرگين وراره الکسندل ميرزا دهغه مړی واخست او له ښځو او کوچنيانو سره يې هرات ته وتښتيد. ميرويس نيکه اته کاله د يوه مشر بابا په توگه دخپل ولس مشرتوب وکړ، ټول ژوند يې دخپل ولس نيکمرغۍ ته ښلی و، د پردیو د مريخوب کړې يې دخپل ولس له غاړې لرې کړه،

داصفهان په ډگر کې يې داسونو د پښو گرد داسې هسک کړ، چې د خپل عظيم سيوري يې د ستمگرو په زړونو خور کړ، ميرويس نيکه خپل ولس خوښ ساته، ډېر خواخوږي او مهربان و، خلک د يوه بزرگ قطب په شان دده زيارت کوي، دده د ځينو ناروغيو لپاره دده د مزار خاوره شفا بولي. موږ دميرويس نيکه دکارنامو پاڼې اړولي رااړولي چې اکبر استاديو ځل بيا غاړه تازه کړه او ويې ويل: "پخوا د زيارت د لارې شاوخوا ته د لويو لويو ناځوانو ونې وې، ډېره ښکلې ښکارېده، پوه سوې، خوروسيانو هغه په بمبارۍ او جنگ کې له منځه يوړل، هـاى هـاى..." سازه اسولي يې ويستل. سرې څپېرې دلته هم زموږ پر مخ يو سور داغ پرې يښى و، دوى زموږ د نومياليو سپکاوى کاوه ځکه خو يې دغه حال شو، مقبرې ته ننوتو، د مقبرې د ننه شاوخوا ډېره ښکلې نقاشي شوې وه، د زيارت پر سمتي تختو دا ليکل شوى وو: "دا مرقد د ښاغلي توربالي پښتون او محرک د ازادۍ د پښتانه مرحوم حاجي ميرويس خان نيکه هوتک ده. چې پر دې يې له خپلې ښادمنۍ مينې په مېړانه وويستل او پښتانه يې له استيلا څخه د متجاوزينو ازاده کړه، اته کاله يې حکومت وکړ او په کال د ۱۱۲۷ هـ ق يوزر او ويشتم کال قمري کې د هجرت وفات سوى ده. ده پخوا هم خورا مناسبه لوحه يې درلوده، مگر په وخت د تجاوز د اجانب او جگړو لوحه يې ورکه سوه، په کال ۱۳۵۰ هـ ق ۱۳۱۱ هـ ش کې په درېيم کال د سلطنت د اعليحضرت پښتون محمد نادرشاه په توجه د ښاغلي پښتون محمد گل خان مومند رئس تنظيمه د قندهار په يادگار د جمعيت او لوړو خدمتود دې ننگيالي پښتون او ښاغلي نيکه او د پاره د احيا ملي افتخار ملي افتخاراتو بيا دا مرقد نوى ودان او تعمير او احاطه اريت او يوه باغچه ورته سازه کړه سوه او دا لوحه د رياست بلديه له خوا وليکل سوه..." او دا لنډۍ يې سرته ليکل سوې ده

د ننگ توتۀ به مې هر هډ وي

چې پس د مړينې مې په گور راسې مينه

د مقبرې په شاوخوا کې همدا متن په پارسي هم ليکل شوى و، د مقبرې سرته د مالگي ځاى هم و، مقبره په يا اللّٰه (ج) يا محمد (ص) ښکلې شوې وه. د مقبرې د باندې شاوخوا د انارو يوه ډېره ښکلې باغچه هم وه، د انارو تر څنگ د ناجو، اهنځر او جنگي گلاب لښتې او ونې هم ژوندۍ وې. د مقبرې له بڼې بهر د کومې موسسې له خوا د اوبو پمپ ايښودل شوى و، چې شاوخوا يې ښې ډېرې بې شماره لوتې پرتې وې. د مقبرې جنوب ته دروازه او غرب ته هديره وه. موږ د مازيگر د لمانځه لپاره ځان جوړ کړ، دا مهال د خلکو گټه گټه هم زياته شوه. لمونځ مود

مقبرې په انگرې کې ادا کړې، لنډه شېبه وروسته یو په غوښو اباد لنډ تنګ او پنډه سړی چې په لاس کې یې مخاېره وه له خپلو انډیوالانو سره را دننه شو، موږ کمره پټه کړه، هغه له خپلو انډیوالانو سره د مقبرې د بیا ودانولو په باب غږېده. نیازی صاحب راته وویل: چې ملا صاحب امر کړی چې دا مقبرې باید ژر تر ژره ترمیم شي. لمر په کوزېدو شو او نور له تورو غرونو پناه کېده، اکبر استاد شخ ودرېده او ویې ویل: "درځئ چې خو." چا به د اکبر استاد خبره نه وای منلې خپله غوټه مو را واخیسته او د اکبر په وینا مو ترته وختو.

اکبر مخ راواړوه، ما وویل خدایه خیر کړې، خو د هغه طبعه جوړه وه، راته کړه یې: "سېرنامه دې ولیکله" لگیا یم استاده. "ښه مسخدمې دا دي چې زما نوم دې گوره له یاده ونه وځي؛ زه به دې په داسې ځایونو وگرځوم چې ته وا شابس، سرد پر خلاص سو." ما هم په خدا کې ورته وویل: "کور دې ودان، زما هم ستا غوندې د کار لوبښی په کار دی، هر ځای به ستا نوم لیکم، نری غوندې خدا یې د سترگو په کونجو کې وکړه او ما یې پټه د خټ په گونځوکې ولگوله، خو چې مخ یې راواړوه، نو خوله یې له نسوارو ښه ډکه پکه وه، په ډېرې ستونزې یې راته کړه. "هغه پورې شنه دره وینې بالا دا ارغنداو دي، که خیر وي یو ورځ به ورسو،" ما ویل څه وخت؟ همدا اوس، اوس ناوخته دی، بل وخت پر ایمان دې برکت شه استاده. اکبر له دې خوا مو تر ښه وخغلاره، دا مهال چې نور د ما ښام تیاره خوړېده، سره هوا چلېده شاوخوا له شنو بوټو سره وږمه رالوته، اکبر استاد د راډیو په ستوني گوتې ووهلې راډیو له غږ ويستو سره سم دا ترانه وغږوله:

موږ د انقلاب بچي گرمو سنگرو ته څو

نه لرو پروا د چا...

نور د ترانې په سر و بر پوه نه شوم، خو د ملا مطمئن نوم یې په پای کې واخیست، له همدې سره جوخت راډیو هم چوپ شوه، نیازی وویل د ما ښام د لمانځه لپاره راډیو خپرونه تموي، موږ لا د شنې خدا په خوند ماړه شوي نه وو چې اکبر د اطلاعاتو او کلتور له ودانې تېر کړو. مخامخ هغه چوک ته ورسېدو چې څو ځله پرې تېر شوي را تېر شوي وو، خو د اکبر استاد دې کور ودان وي، ویې ویل: "دا چوک گورې، هو بالا، دا د شهیدانو چوک دي. په دې چوک کې په یوې لویې سپینې تختې پر تور لیک لیکل شوي وو "آخر زمان امت ته د امیر المومنین پیغام" ما چې څو نور لوسته نو اکبر ترې په بیرته تېر شو، څه وکړو، دا مهال زموږ واک د اکبر لاس کې و. خدای شته په یوه شېبه کې یې راته څو واټه (چارسو،

شهیدانو، او څو دروازې د هرات، ارگ، عیدگاه راوښودې. د ماښام لمونځ مو د خرقې مبارکې جومات ته ورساوه، لمونځ مو ښه په مزه ادا کړ، په راوتو کې د کابل په څېر سوالگر نه وو چې دواړو خواوو ته ناست وای، خو بیا هم یو نیم ښکارېده، د جومات ختیځ لور ته نیازي صاحب د امیر المومنین دفتر او د کندهار د ولایت مقام راوښود، پر لوجه هم لیکل شوي وو "د امیر المومنین دفتر" د دې دفتر په شاوخوا کې د یو شمېر تاریخي ځایونو انځورونه ښکارېدل او د لویې دروازې تر څنګه د عرض کوونکو لپاره هم کوچنۍ جوړې شوې وې. اکبر استاد مو تر ته وڅېړلو او په خپلو توضیحاتو یې پیل وکړ، خو د خبرې په سر او بر کې یې همدا یوه خبره کوله چې گوره په سپر نامه کې به مې نوم حتمي لیکې، ما ورته وویل، ښه ده که نه، اکبر استاد اوس خو دا دی د برېښنا پرېماني ده، اکبر بیا غاړه هسکه کړه، "هو کنه دا خو طالبانو د کجکي له بنده ښار ته برق راوست، خلک اوس ډېر ښه سول" ښار د برېښنا په رڼا ډېر ښکلی ښکارېده، له لنډ چکر وروسته اکبر د اطلاعاتو او کلتور په ودانۍ ورننوتلو مو دمه نه وه نیولې چې نیازي صاحب د ډوډۍ بلنه راکړه. په ډوډۍ کې پر کاسه راسره د دغه ریاست اداري مشر کېناست، پېرزو یې ډېره وه او همدا یې ویل "شړمبۍ وچشه" د ډوډۍ پر سر یې راسره ډېر خوږ مجلس وکړ. ویې پوښتل، "منظرې مو وکړې، دا چې دانارو وخت کې راسی، نو ډېر خوند به وکړي، بیا به نو نورې هم ډېرې ښې منظرې وکړئ." ډوډۍ خلاصه شوه، د نیازي صاحب پر کوټه بیا ورننوتو، له هغه سره مو مجلس کاوه او د مجلس په بهیر کې مې ورته شاعران وپوښتل چې دلته څنګه لیکوال شته او که څنګه، هغه وویل، هو پیدا کېږي. د ده دا خبرې لا پوره پایته نه وې رسېدلې چې دوه تنه پر کوټه راننوتل. نیازي صاحب وویل: دا د ازمون صیب شاعران هم را ورسېدل، یو یې متور تور بخن او بل یې په پښو شل چټه ځوان و. په پښو شل محمد یار او هغه بل هڅیال نومېده. له اوږده ستړي مشي او پوښتنې گدني وروسته مجلس ته کېناستو. دوی هم لکه د ننګرهار ځوانو شاعرانو غوندې په زړه بلا تغمې لرلې، گیلې، مانې یې ښې ډېرې وکړې، له موږ نه یې خپل غمونه هېر کړل، دا خواشیني یې ډېره څرگندوله، چې خپرونې نه را رسي. که په دې برخه کې ستاسې څه لاس رسي، نو هیله ده چې له پامه مو و نه غورځوئ. په فرهنگي مسائلو کې مو ښه د زړه خواله وکړه او لالګیا وو چې ملا مطمئن موبایل ټیلیفون په لاس پر کوټه راننوت، له ستړي مشي وروسته یې د همدغو دوو ځوانو شاعرانو په پوره پېژندنه کې د خپل ریاست مسوولیت ادا کړ. نوره یې خپله حکومتي پالیسي، ستونزې او کارنامې

و غږولې. ښایسته شېبه یې پر روان فرهنگي بهیر او پالیسی رڼا واچوله. نور له کوتې ووت او موږ بیا خپله درنه او د بل سپکه پیل کړه. په پای کې محمد یار دا وړاندیز وکړ چې خوښه دې نه ده سبا مازیگر یوه مشاعره جوړه کړو. تاسې به هلته ټول شاعران وگورئ. ورسره به بلد هم سئ. ما ورته وویل څه ستونزه خو نه شته. ده وویل: یه، خو که تاسې مطمئن صاحب ته ووايئ چې سبا کتابتون خلاص کړي. د دې خبرې د پخلي لپاره زه مطمئن صاحب پسې بهر ووتم، هغه د ریاست مخې ته پر کانونه ناست و او یو لوی ترموز چای یې مخې ته ایښی و، ښه په مزه مزه یې څښه، د مشاعرې مې ورته وویل، ویې منله او کړه یې چې زه به هم درشم. محمد یار ته مې د ملا مطمئن پیغام ورساوه، په جامو کې نه خایېده، ځکه د شاعرانو خو ښکمرغي په مشاعرې کې نغښتې وي او که خوله دې پرې وترله نو بیا خو... ځکه وايي یو شاعر ډاکټر ته تللی و، ډاکټر ترې د ناروغۍ پوښتنه وکړه، شاعر ورته کړه: صاحبه په زړه مې زیات بوج دی، ډاکټر چې وکاته، نو په سړي کې یې هېڅ ډول ناوړغي پیدا نه کړه، اخیږې وپوښته، وروره ته څه کاره یې؟ صاحب نور هېڅ کار نه لرم، خو شاعر یم، ښه ښه، اوس در سره په جب کې څه لیکلي شته؟ ولې نه، بیا یې جب ته لاس کړ او هماغه نوی لیکلی شعر یې ورته واوراوه. کله چې شعر ختم شو، نو ډاکټر وپوښته، چې اوس دې تکلیف څنگه دی؟ شاعر روغ روست کېناست او ویې ویل: اوس هېڅ درد نه لرم، خدای (ج) دې اباد لره، په ډېرې اسانۍ دې زما علاج وکړي.

یو قتل یو اوږد انتظار

انتظار هم هډوکي اوبه کوي، سم قتل وي، موږ دا پتیلې وه چې مشاعره خو بې له دې هم د مازیگر پر څلور بجو پیلېږي، نور اخی چې د میوند شاعرانه سیمه وگورو، سهار مهال مو له ملا مطمین سره دا خبره غوټه کړه چې میوند ته لاړ شو، هغه وویل: تاسې ودرېږئ، زه یو موټر درته پیدا کړم، چې ومورسوي، ځکه زما موټر پرهغې لازمه شي تللای، خیر موټر یې پیدا کړ، خو موټروان یې نه لاره، اکبر استاد ته مو وویل چې: ته به له موږ سره ځې، هغه د مخ په کاسه کې سترگې ورکې کړې، ویي ویل: ښه، خو زه یو ځل ترښاره ځم ژر بیرته راځم، د اکبر ژر راتګ زموږ سترگې انتظار، انتظار کړې او هغه خبره چې زه په تمه ته یې غمه.

ډاکټر د راتلو لاره مو څارله، تېلفون مو ورپسې سترې کړې، خو د اکبر پټه نه لگیده، د انتظار ډېرې سندرې او تېپې مو سره وویلې، خو اکبر چې لادرکه و، لاهسې...

انتظار سخته شیبه شوه ته رانغلې
ستا وعده څومره اوږده شوه ته رانغلې

اکبر ته مو په زړه کې پولۍ نینې کړې، په سندرو او تپو سترې شو، نور مو نو د ساتیرۍ څه نه لرل، ډوډۍ مو رادمخه کړه، ځکه دا هم یو کار وو، نیازی پخلنځي ته ننوت او د ډوډۍ امر یې وکړ، هره شیبه به موله نیازی پوښتل چې څومره لاره به وي؟ نیازی چې هم کله میوند ته نه و، تللی نو همدومره به یې وویل: یاره وي هم...

مقصد په دوه ساعتو کې تلای او راتلای شو، مشاعرې ته ښه په مزه رارسیدې شو. دولس بجې شوې خو اکبر لادرکه و، ماته یې خپل یو صراف ملگری او دده همنامی (اکبر) رایاد کړ، هغه هم په دوکان کې کینوي او ورته وایي چې په دوه دقیقو کې راځم، سړی ښه یو چایر چای تش کړي خو اکبر لادرکه وي، که څوک ډېر غوښتلو پسې ورغلې وي نو بیا د بل ځایه خپل دوکان ته تېلفون کوي، او هغه نورو ملگرو ته وایي چې سړی شته او که تللی دی، که تللی نه وي، نو دی هم خپله گټه ورته په... وهي. ډوډۍ تیاره شوه، د ډوډۍ خوړلو پرمهال مو دورازې ته کتل او هغه لنډۍ به مو ویلې

سترگې مې لارې ته څلور شوې

څلور اته شوې، اته شپاړس شوې مینه

همداسې وشول، د ډوډۍ د خوړو په مهال کې نیازی صیب د خپلې کوتې اندیوال (خلیل) ته مخ ورواړه: "گوره خلیل جانه مو تر دې نه دی زده؟" هغه هم نرۍ غاړه هسکه کړه، او ویې ویل "ولې نه." "تولو یو دم غږ کړ: "جزاك الله ایمانداره" نور مو نو اکبر پسې خوله راپرانېسته، او ښه په مزه مو وغانده، ډوډۍ مو ژر خلاصه کړه او د تگ بندوېست مو وکړ، او همدا به مو ویل څه نو که خیر وي څلور بجو ته ښه په مزه رارسو.

که په میوند کې شهید نه شوې

خلیل موترینه مستانه له کلتوره وویست، یو عجیبه پیښې ننداره به یې وپولم، او که پیښه، سره مخامخ شو. په موتر کې یو ډول غربي موزیک پیل شو، خلیل موتر ودراره، په موتر کې د تپ د درک نه و، شاوخوا یې وکتل، هیڅ شی یې ونه موند، سبیل مری تپ هم په مخه ورنغی، خو غربي موزیک لا هماغسې په غرب روان و، موتر یې بیا چلان کړ، خو د موزیک د راوتو سوره مالومه نه شوه، چې موزیک له کومه ځایه غږیږي، د خلیل سره په څنگ کې نیازی صیب ناست و، زه، څار، او ډاکټر جاوید "سعادت" شاته ناست و، ما خلیل ته کړه، وروره! موږ میلمانه یو هسې نه چې د طالبانو تر درو لاندې پریوځو، او بل دا چې دا د طالبانو په موتر کې څنگه غربي موزیک غږیږي؟ موتر ودره! ددې شي پیدا کول په کار دي. هغه بیا موتر یوې څنډې ته ودراره، خو چې هرڅه پلټنه موکړه، تپ مو پیدا نه کړ، نیازی صیب بیا وویل حرکت وکړه، پیښې دې جگې کړه، یو وخت مې پام د نیازی صیب پر جیب شو چې د تپ تسمه ترې راوتې وه، او غوټې راخاته، ما ورته وویل: نیازی صیب دا غربي میوزیک خو ستا له جیبه جگړي کنه!! هغه جیب ته لاس کړ، تپ یې ترې راوویست، هماغه موزیک په کې په مزه غږیده. له خدا اړخ په اړخ واوښتو، خدا سبیل مری چرته ورکیده، هره شیبه به مو د نیازی صیب جیب ته کتل چې نور څه پسات ترې راونه وځي. په همدې خدا کې و چې له سرکوزې تیر شو. دمیریو نیکه مزار ته مو د دعالاسونه پورته کړل، د کندهار سیلو هم د جگړو داغونه پرتېر څلول. خلیل له موتر سره پوره نابله و، داسې ښکاریده له کومې ورځې یې چې موتر زده کړی و، بیا یې له هغې ورځې راهیسې اشتربنګ هم ندی تاو کړی. ځکه گیرونه به زما ملګري (څار) ورنښودل. او سربېره ورسره ده خواږه، ما ورته کړه، خلیل جان! خدای ج دې خیر پیښوي، دا هغه د ګوډ او د رانده کیسه شوه، خو خلیل به همدومره ویل: ستاسې دعا په کار ده. له باغ پل هم واوښتو، د شاغا دوراي ته ورسیدو، تردې ځایه د سړک دواړه خواوې شنې وې. د سنځري سېمې ته ورسیدو، د کوکنارو تخم دلته هم مخه کړې وه. ددې سیمې پټې پري لږ و، د سنځرې له سېمې نه وروسته د شوغې سېمه راځي. شوغه اصلاً اشوقه نومېږي، وایي چې دا دیو سړي نوم و. د شوغې سېمه پای و.

ورسيده، د عادت له مخې بياهم ما به د هرځای پوښتنه کوله، د پاشمول رود مخې ته راووت په دې ځای کې يوخوا دښته وه، او په بل وښکي کې شنه خدا. کله چې د پاشمول سيمه پای ته رسي نو پريوې داسې سېمې ورگډېږو چې يو وخت به قافلې اوبه ترې وړې. ددې سېمې کينه خوا شنه او ښي اړخ ته وچه دښته وه، داسېمه سنگ حصار يا حوض مدت بولي، نه پوهېږم چې دا به د وخت د کوم حاکم پيرزو او د کوم ميرزا، ميرزا يې به وه چې ددې سېمې نوم يې هم د پښتو له قاموسه نه و راخستې. دکليوالو دښته ژپري دښته بلله. د سنگ حصار څخه په تيريدو کې نور دواړه خواوې وچې دښتې پيل شوې، په دې دښته کې مونږ بياسته مزل وکړ. هغه يو ساعت هم پوره شو، خو دميوند پته نه لگيده، له دې دښتې سرې سکروټې رالوتې او د جل وړانگو نور ښه سترې ستومانه کړو، دعا مو کوله چې خدای ج دې مو تر راته نه خرابوي، گنې بيا به څه چل کوو. له بياسته مزل وروسته دکانونه او لښتې مخې ته راغلل. ورښکته شو، لومړی مو خپل ماشينونه بيخ کړل، اوبيا د موټر. موټر پنچر و، پنچر نيونکي ته مو وويل: شاباس کاکو ژر شه ددې موټر يو څه چاره وکړه. هغه وويل: له ماسره يې سامان نسته، ورځې، پته يې هم رانکړه، چې چېرته ولاړ شو؟ لنډه دا چې په دې ځای کې له هېچا سره هم ددغه موټر د پنچرۍ سامان نه و. وړاندې لاړو هلته هم په نسته واوښتو. د موټر خپل سامان راته لادرکه و. ديوتن راباندې زړه وسو او چاره يې راوښودله خو هغه هم اخير موموټر وپلته او په يوه کنج کې يې د پنچرۍ سامان راووتو، او تير مو په ډېره اسانۍ بدل کړ. د ميوند د لارې پوښتنه مو وکړه، د پاخه سړل ښي اړخ ته په يوه کچه سړک مو مزل پيل کړ، مزل په سره دښته کې و، موږ د سرې دښتې د گرمۍ کيسه کې نه وو، د شوق او زوق په سين کې مو لمبل، پرنگيان هم راته عجيبه خلک وپريښيدل، دا دښته وگوره اودووي جنگ. مزل مو کاوه خو د ميوند د شهيدانو د جنډو سيوري نه ترسترگو کيده، او نه يې دريا غږ تر غوږ کيده. مخې ته مو يو موټر راغی، ترې وموږښتل، خير دې او سي لاره يې راوښوده: له لږ مزل وروسته مو يوه شنه گنبده ترسترگو شوه. گنبدې ته نږدې شو، شاوخوا يې خلک دکوکنارو په وهلو لگيا وو، د ميوند د شهيدانو پوښتنه مو ترې وکړه هغوي راته لاره راوښوده، له لرې مو پر سپينو جنډو سترگې خوړې شوې، کلونه وړاندې يې د افغاني غازيانو د هغو وينو څاڅکي زموږ په ذهن کې وټوکول چې د پرنگي لښکرې يې په سوزونکې دښته کې د جل پر وړانگو وتړلې، هو د ۱۲۵۹ لمريز کال د برات اوو لسمه وه. پرنگي د خپلو وسلو او وسيلو د غرور پر نيلۍ سپورو، دا يې

په خوا او خاطر کې هم نه راتله چې گوندې دوی به یوتش لاس دوی د خپل غرور په مورچلو کې د عقېدې او ایمان په وړانگو وټرې. افغاني هوډونو چې د پرنګي دکفري لښکرو ناولې منګولې په خپله خاوره کې ښخې ولېدې نو د الله اکبر د نارې په جوش یې پرهغوي برید وکړ. سوزونکې دښتې ډېر غازیان د جل په منګولو کې ښکېل کړل، په خپله خاوره پریوتل خاوره یې پر ژبه څکله او دا توان یې له دغې مېړنۍ د خدای په نور مینځل خاورې غوښته چې یو ځل پاڅي خپلې ځنې وځنډي او پرګردیښې د پرنګي سترګې ږنډې کړي. د خدای (ج) پسرزو وه، د ښکلو توتکیو (پېغلو) له لېو یې د دوی تنده ماته کړه او له یو ښکلي ستوني یې د غیرت ناره پورته کړه او پریوتی توغ یې یو ځل بیا داسمان په شنوکې داسې ورباوه چې د پرنګي پرلښکرو یې ځمکه سره وگرځوله.

دا افغاني توتکی (پېغلي او مېرمنې) له خپلو پلرونو، وروڼو، او مېړونو سره اوږه پر اوږه د پرنګي پر وړاندې ودرېدې، له دغو نومیالیو او حیاناکو لوپټو تور سرو څخه یوه هم ملاله وه. ملاله وه چې پر یوهسک ځای ودرېده او د زړه په جوش یې خپل لالی د میوند په شهادت کې د بې ننگۍ له ژونده وساته. هو اوس د هماغو غازیانو هدېرې ته پرنږدې کیدو سره مو ډېرې سپینې جنډې تر سترگو شوې. چې هریو یې د خپل سیورې په رپ، رپ کې د غازیانو د قربانۍ کیسې کولې. دغو جنډو زمانې ته دمیرانې درس ورکاوه، پریادونو یې دا لیکل چې: دژوند خواږه او سکوت ددې سپیرو خاورو لاندې دی که غواړئ چې د ژوند د خوند پراوېو تنده ماته کړئ نو داسې ویده شی لکه موږ چې په خپلو سرو خاورې واړولې، دغشو تنده په خپل پټر کې ماته کړئ، گورئ چې هیڅوک بینوا پرنږدئ، ددښمن د توري تر سیورې لاندې د افغاني ژوند زړي وکړئ. د پردیو لښکرې پر خپله پاکه خاوره پرې تږدئ، ددې جنډو په رپا کې یوه بېله خوړلنې نغښتې وه، دانسان په ذهن کې دمعنی یوه بېله دنیا انځوریده، دا جنډې د ملالۍ د سر لوپټه ده، دا سندري د هغې د تپو غږ دی، دهغې لوپټه د هر شهید پر قبر دانارې وهي چې:

که په میوند کې شهید نه شوې

خدا پرو لالیه بې ننگۍ ته دې ساتینه

دهغې د لوپټې سیوری و چې غازیان یې پاڅول، په وړه لپه یې تنده ورماته کړه، او دپرنګي لښکر یې تاریه تارکې، دهدیرې ختیځ اړخ ته لرې

يوه وړه غونډۍ تر سترگو كيږي. داهماغه غونډۍ وه چې ملاله وروخته،
پريوتی توغ يې هسك كړ، او پر غازيانو يې غږ وكړ:

خال به ديار په وينو كيږدم
چې شينكي باغ كې گل گلاب وشمونه

كه په ميوند كې شهيد نه شوي
خدايږو لاليه بې ننگۍ ته دې ساتينه

هغې د تپو منگۍ راډك كړې، د غازيانو تنده يې پرې ماته كړه، غازيان
راجك شول او بيا يې د ملايې تپو ته رنگ وركړ، اوس د دغو غازيانو د
قبرونو شمار نه كيږي، سرته يې يو دنگ ځلی ولاړ دی، او د ځلي مخې ته
ددوې په وينو او اهوونو شنه باغچه جوړه ده. چې ددې سرې دښتې مساپرو
ته يې دمه ځای جوړ كړی دی. ځلی ته ورختو، دځلي تور توري هم د
زمانۍ سرو غرمو له ځانه سره وړي و، ايله دومره پرې پوه شوم چې ددې
ځلي د جوړيدو كار د ۱۳۱۲ لمريز د وري په اته ويشتمه پيل او د ۱۳۱۳
لمريز د غبرگولي په اته ويشتمه پای ته ورسیده. دا ځلی د پښتنو د
سپېڅلي بابا وزير محمد گل خان "مومند" د لاس نښه ده. ددې ځلي په
دنگوالي كې هم د زمانۍ يوالم نغمې غږيږي. ددغو غازيانو پر سرلكه
شمع بليږي. ددغو غازيانو د شهادت او شهادت كيسې كوي. دځلي قبلې
ته يو شين بڼو، او په بڼ كې يو جومات هم طالبانو ودان كړی و، بڼ د
زردالو او انارو په ونو شين و، بڼايسته شيبه مو ددغو غازيانو د جندو
ساندې واوړيدې. دجندو لرگي يې د بڼس وو، داسې ښكاري لكه هركال
چې كوم په وطن ستي مين ددغو قبرونو جندې نوې كوي. دامهال څار راته
وويل: دميووند فاتح خو غازي ايوب خان و، هغه به چېرې ښخ وي؟، غازي
ايوب خان د ميوند په ډگر كې د افغاني لښكرو مشر و، دی د امير
شيرعلي خان زوی و، د خپل پلار د واكمنۍ په چارو كې به كله له هغه
مرور او كله هم پخلا و، دميووند فاتح هغه مهال چې عبدالرحمن خان واك
ته رسي، له هيواد څخه ايستل كيږي، دی په ايران او هند كې د پرديسۍ
ژوند تيروي، او بالاخره په غربت كې مري. بيا د پيښور د شيخ جيب په

هديره کې خاورو ته وسپارل شو، او مزار يې هم هملته دی. د پښتو ژبې نازک خيال شاعر محمد صديق پسرلي دده د شخصيت او مزار انځورنه داسې کړې. "دومر خبر ووم چې د ميوند فاتح سردار محمد ايوب خان غازي په پېښور کې خاورو ته سپارل شوی دی. دا چې چېرته به ښخ وي، او په کومه هديره کې به يې غواړم دا نو ضروري وه چې پوښتنه يې وکړم. خو ورځې مې پوښتنې کولې خو هيچا يې پته رانکړه، ليدل به مې چې ښکلی زلمی به و، پښتو به يې ويله لوستی او تعليم يافته به هم ښکاريده چې د سردار محمد ايوب خان غازي د مزار پوښتنه به مې ترې وکړه، په فلمي اډاء به يې راته وويل: کوم ايوب خان؟ مابه وويل: هغه د ميوند فاتح. هغه چې د دنيا لوی طاقت ته يې په همت او ميرانه خواب ورکړ. او دميوند ميدانونه يې د پرنگيانو په وينو ورنګول، هغه به په ډېره بې اعتنايي وويل: دکوم ميوند فاتح؟! دپوخ عمر څښتن او په چته غټ سړی به مې وليد داسې به ښکاريده چې په څه پوه دی. اولې ډېر په تاريخ کې هم ګوتې وهي، چې له هغه به مې پوښتنه وکړه، دهغه خواب به هم ترهغه بل زيات نه و. ولې دسړي زړه ونه چوي، چې پښتون به وي، تعليم يافته به وي، ښه په چته ښکلی زلمی به وي خو له خپلو افتخاراتو به يې ارواه هم نه وي خبره. په سراو ږيره کې به يې سپين لګيدلي وي، حج يا حجونه به يې هم په برخه شوي وي. دشرق او غرب له فلمونو به هم خبر وي، ددنيا ډېر ملکونه به يې ګز او پل کړي وي. او خان ته به د علم او پوهې لويه هم ږدي، خو چې دداسې مشهور فاتح او غازي پښتانه دقبرښې ترې وپوښتې دې به حتی له غزا هم نه وي خبر، او روغ دميوند نوم به يې هم نه وي اوريدلی. سړی څه ووایي، پرته له دې چې د پرنگي دې کور وران شي، عجيب انتقام يې اخستی دی. او څومره ماهرانه يې منډې له خپلو ملي او تاريخي وياړونو څخه بې خبره روزلي او ساتلي يو؟ اوس چې د پاکستان د جوړيدو څه کم نيمه پيړۍ تيره شوې ده، او بايدې و چې هغه استعماري تپل شوی نظر يې ټولې بدلې شوې وای بيا وينو او ګورو چې لاتراوسه ډېرنگي دښمنان په اذهانو کې وهل کيږي، پر مطلب وپوهيدی ډير ښه شو، رحمان بابا وايي:

چې غوتې پسې وهې په لاس به درشي
 چا ويل چې په درياب کې ګوهر نشته

ایله په ایله نن مازیگر تصادفي د میوند غازي او لوی قومندان مزار ته
ورسیخ شوم، د مزار په خوا کې یو لوی جومات او دوو خواو ته یې لارې
وې، خو ما هیڅوک هم ونه لیدل چې دې توریالي او ننگیالي قهرمان ته
لاس پورته کړي، تاثرات مې په زړه غوټه شول، او دا منظومه مې ولیکله،
که څه هم په دې نظم کې نه دعروضو مراعت شوی دی، نه بل کوم ادبي
کیفیت لري صرف ددې لپاره چې د زړه تاو مې ایستلی وي، او خپل
تاثرات مې پټ نه پرېښي دلته یې رانقلوم:

ای لارویو! ای لارویو!
چې تیرېږئ راتیرېږئ
ایا دومره هم پوهیږئ
چې کوم ځوان دلته ویده دی؟

.....

تردې سپینو تیږو لاندې
لویو هیلو ځای نیولی
دې تورو خاورو زړه کې
لوی ارمان دلته ویده دی

دغه وږې قبر چې گورئ
یو عالم د ارمانونو
وږې نظر وریاندې مه کړئ
یو جهان دلته ویده دی

چې جهان یې لږزولی
اه د سپین میدان غښتلی
استعماريې پرزولی
پهلوان دلته ویده دی

چې ملي پټ یې گتلی
دمیوند د جنګ فاتح او
چې انگریز یې زغلولی
قهرمان دلته ویده دی

اخر وگورئ بې نیازو
دافغان دتاریخ فخر
تردې خاورو لاندې څوک دی
ایوب خان دلته ویده دی

ونو خانګې سره ورکړئ
دایشیا مایه ناز او
چې څه سیوری باندې وشي
لوی افغان دلته ویده دی

ای مارغانو لږ څه ورو، ورو
دتاریخ دپښو سترې
په دې خانګو کې چغېږئ
قوماندان دلته ویده دی

لږ راوړه ورته نسیمه
په میدان دلته ویده دی

د کابل سره څپه خو
چې باتور دلورو غرونو

چې تیر یو راتیر یو
لوی انسان دلته ویده دی

ای لاریو! ای لاریو!
لږ له ځانه وشر مېړی

د میوند په سره دېته کې د پرنګي دولس زره لښکر افغاني لښکرو تس
نس کړي، یواځې پنځه ویشت تنو له دغه ډگر څخه پښې سپکې کړې. ددوي
هدوګي هم همدلته د غره په ډډه کې په یوه کنده کې ښخ شول. موږ په
بیسره، بیړه ټوله هدیره میچ کړه، مندې مو هم وخوړې، له یو سپین ږیری
څخه مو دهغه شنې گنبدې په باب چې له دې هدېرې څخه لږه لرې جوړه
وه، پوښتنه وکړه، هغه وویل: دا میوندي صاب دي. اصلي نوم یې خواجه
احمد دي، دحسن زوی دي، د محمود غزنوي له وزیرانو څخه و، یو ورځ
محمود غزنوي و خپل لښکر ته وویل چې زه به د میوندي صاب ولیتوب
هله ومنم، چې دی موږ ته پردغه سهار بیخي نوي خواږه راکړي، چې موږ
نه وي خوړلي، میوندي صاب په پسرلي کې د پسرلي د هوسیو شیدې ورته
راوړلې، ما د میوندي صاب په باب اوریدلې و، چې میوندي صاب له
سلطان محمود غزنوي، څپه شو، او ترې ولاړ، دی په ۴۱۶ کې په کالنجر
کې بندي شو، خو بیا چې مسعود واک ته ورسید نورایي وست او خپل
وزیر یې وټاکه، میوندي صاب په ۴۲۶ کې مړ دی. ویل کیږي چې د
پښتو د ځانګړو تورو انځورونه هم ده زرکاله وړاندې کښلي، له هدیرې بهر
د کوکنارو پتي و، خلکو کوکنار وهل، خو د غوزو یې چندان مزه نه وه،
دې سپېره بوټي دلته هم لار موندلې وه، د ملالې د قبر پوښتنه مو وکړه، یو
سپین ږیری رادمخه شو، او ویي ویل: ملاله شي، هغلته لرې یې قبر دي،
د ملالې قبر تقریباً دوه کلو متره لرې له دغه ځایه پروت و، له لنډ مزله
وروسته د ملالې قبر ته ورغلو هغه په یوه سپېره دېته کې پرته وه، خو پر
غازیانو یې بیا د شنه بڼې سرې وږمې لګېدې. د ملالې له قبره ټیټ خټین
دیوالونه راتاو وو، سرته یې یو وړکی شین بوټی ولاړ و، چې د ملالې پر قبر

یې په سرو غرمو کې شنه سیوري دعا کوله. د ملالې قبر سپېره میره و، پر سړي سپین پرونی خور و، پروني نه غوښتل چې د پیغلې ملالې تورې کمڅې دې خورې ورې څوک وويني. ملاله کوچۍ وه، کله چې د غازيانو توغ پرمخکه وغورځیده نو دې رامنډه کړه او د لنډۍ په لپه یې د هغوي تنده ماته کړه، پریوتی توغ یې د تکبیر په ناره پرې پورته کړ، ملالې د یار له وینو خال کیښود، او د هغه په شوغلو یې فتحه وکړه، تېرې غشی یې هم بینوا پرینښود دهغه تنده یې هم ماته کړه، او میلمه غشي ته یې په خپل تتر کې ځای ورکړ. منگی یې له سره ولويد توتې، توتې شو هرې توتې یې د دښمن پوځونه تار په تار کړل. دهغې د قبر تر خوا د کاریز اوبه په ډېر ادب مړې، مړې بهیږي. چې ملاله بې خوبه نشي، په دې اوبو کې د ملالې د تېو رنگ نغښتی، موږ هم خپله تنده پردغو اوبو ماته کړه، کله چې د کاریز تر خوا کیناستم، او په لپه کې مې اوبه راجگې کړې نو د ملالې د تېو رنگ په کې وخلید. د ذهن پرپاڼه د اسونو د پښو گرد، غشي او د غازيانو پرسر د ملالې د لوپتې سیوري، انځور شو. د پرنګي د لیندې جل وهلیه غشیه! ته چې کله له لیندۍ ازاد شوې نو ستا تندې ته ستا ژوند ته یوې پښتنې په تتر کې ځای درکړ، او ستا تنده یې ماته کړه، ته له لیندۍ هم د ملالې لنډۍ ازاد کړې، هو! ستا میلمه پاله ملاله په درانه خوب پریوته او دا دی د هغه کاریز ترخوا ښځه شوه چې د ډېرو جل وهلو تنده یې ماتوله.

له زړگي چې وينه وڅخوم بيت شي
زمانې زما نقصان ته خو خيال وکړه

شپه ده د نکريزو

د مازيگر څلور بجې وې چې د ملالې له زيارته راوخوځېدو، رښتيا موږ خو له شاعرانو سره ژمنه کړې وه چې په څلور بجو به ځان مشاعرې ته ور رسو، خو هغوي به زموږ د موټر له ستونزو خبر نه وي، ښه په غوسه خويه وي ما همدا جملې د خليل ترغوږه تېرولې چې گوندې له دې مخه موټر چابک کړي که له ټاکلې وعدې يو ساعت ناوخته ورورسېدو هم څه باک يې نشته، ځکه داخو موږ ته په ميراث کې پاتې دي چې که چا په يوه غوښتنو نو په دوو به ورځو او زما خو خپله هېڅ داسې نه يادېږي چې موږ دې پخپل ټاکلي مهال کار ته اوږه ورکړي وي. انتظار خو زموږ د ژوند په پاڼه کې له ازله ليکل شوی دی. ناوخته راتگ بيا د ستونزو او بانومانو پر ژبه څېړو. موږ څه خبروو، خو چې له هر چايه مو پوښتنه کوله چې ميوند ته څومره لږه ده نو همدا به ويل کېدل چې نيم ساعت يا څلوېښت دقيقې، مابه ويل خیردا يې يوساعت، تگ او راتگ دوه ساعته او يوساعت هم د ميوند ننداره. نو ټيک درې بجې رارسو ځکه پر دولسو وخوځېدو، خو داگوره چې موټر پنجر شو، موږ ټول نابله وو. په موټر کې رانه د موټر سامان هم وړک و چې پنجرې مو پرې نيولې وای. ښه يې وکړلو. خليل له دې مخې هغه د چا خبره د خپلې ځوانۍ شينگ په سترگيو کې وښود. موټر ته فلمي کېناست، څه چې دعاگانې وې هغه مو پر ځان چف کړې، موږ به ډېر گناگار نه وو، گنې د خليل له لاسه مو په ډېرو ځايونو کې مرگی وليد. خو حتمي به د بل چا د دعا گانو سوري هم زموږ پرسرڅوړ و چې خدای له مرگي ژغورلو. په موټر کې ټيپ و، خو ميراث مري کستونه نه وو. خپله چالان شو، خوږه شيبه مو د ملالې په لنډو تېره کړه، او بيا مو نورې مسرې په وينو سرې راواخستې. بس په خيال کې مو په خپل ترنم داتن له ميدانه گرد جگ کړ. په ټولو لنډيو کې نوې او ميره لنډۍ داوخته:

گودرد پېغلــو جو مـا ت دى
ايمام يې نشته مخ په لمر ولاړې دينه

وسوسه او تشويش خو بې له دې هم زموږ سر لاري وي. هره شېبه به موساعت ته کتل چې گوندې که پنځو بجو ته ورسو نو هم ښه به وي. خو نيازى صاحب به همدا يوه خبره ډېره کوله چې: نه از مون صاحب مشاعره ونه شوه. نه سو ورسېداى، که هر څومره کوښښ هم وکړو. خداى (ج) شته، زه خپلې وعدې ته ډېر خفه وم، تر دې چې دملالې قبر مې هم ونه ليد خو دملگرو ټينگار زيات و. ځکه وعده خلافي د پيغمبر په قول د منافقت يوه ښه ده. په ټوله لاره مو له لنډو خوږو لنډيو ويلو وروسته شېبه په شېبه شاعران او مشاعره يادول. بس شپږ بجې وې چې د مشاعرې ځاى ته ورسېدو، ځاى و خو شاعران نه، بيا مو نيازى ته وويل چې ددوې بانډارځاى ته مو وروله. هغه مو تر تاوکې او د محمديار د هتۍ مخې ته يې ودرولو، يو څو تنه سره راټول ناست وو، کله يې چې موږ وليدو نو راپاڅېدل. ښه وو او روغې موسره وکې، هر چا خپله د چايو پيالې خولې ته ونيوله، زما د خبرې سراو بر همداو چې د خپلې وعده خلافي ښينه وغواړم، د لارې ستونزې مو ورته وځنډلې، خو محمد يار به دگيلو پر ژبه همدومره ويل او زموږ خيال به يې ساته چې: يه از مون صاب پروانه لري هغه کار مهم و، ښه ده چې ميوڼد مو وليد. خو ما بيا هم وار په وار ښينه غوښته. ټولو پگړۍ وهلې وې ولونه ولونه يې پرتندي راکښته کړې وو ماته يې په هر ول کې د لوى کندهار د حماسو کيسې کولې، خداى شته ډېر خواږه ملگري وو. موږ په خبرو کې وو چې د دوى پر ژبه نيم گزي (د فانتا وو بوتلې) را ورسېدل. وموځنېل او په منځ منځ کې به مو په ټوکوکې دا ويل: بالا په نيم گزي ځان يخ که، لاد خبرو په خوند کې وو چې د ماښام ازان شو. هغه مين خوطالب ته يې خايه نه وو ويل چې!

ازان پــه ځنــد کــوه طالبــه

زه دجانان غېږې ته اوس ورسېدمه

لمانځه ته لاړو، د لمانځه ترادا وروسته مې محمد يار ته وويل چې: نه شي

کېداى چې راټول او نور شاعران ملگري بېگانه د مطمئن صاحب دربار ته تشريف راوړئ. بې له دې نه خو هغه هم د شاعرانو خاله ده. هغه وويل د نورو خو به پيدا کول گران وي خو همدا ملگري به درسو.

زما ملگري چې د عکسونو ډېر شوقي و نو هغه وويل چې زه غواړم يو عکس واخلم، بس ټولو د عکس لپاره په ځان گوټې ووهلې. چا دپگړۍ ولونه جوړول،

چاله خولی راوتې کاکل جوړاوه، کراره بده ورځ وه، نور موږ له شاعرانو سره مخه
 ښه وکړه او خپل استوگنځي ته وکوچېدو، په استوگنځي کې بربښنا نه وه، خو
 راډیو غږېده، نیازی صاحب غږ کړ، راځئ چې سټډیو درباندي وگورم، نیازی
 مخکې شو او موږ ورپسې د همدې ریاست د ودانې په څلورم پوړ کې راډیو غږېده،
 په زینوکې زښته زیاته تیاره وه. نیازی همدا غږ کاوه چې گوره احتیاط کوئ. ونه
 غورزېږئ. زینې تیاره دي نو څنگه یې کوئ؟ دوی جنرا تور یوازې د دستگاه لپاره
 چالابوي، د زړه په سترگو او دید څلورم پوړ ته وختو. د راډیو د سټډیو پوړ روښانه
 و، په سټډیو کې د شب لپاره یو کندهاري زلمی ناست و. خدای شته سټډیو یې د
 افغانستان د نورو سټډیوگانو په انډول ډېره پاکه او ښکلې وه. دامهال له ښښې
 اخوا، ډاکټر جاوید سعادت او یو بل تن نوم یې له مرگي هېر شه د خبرونو په تال
 کې وو. جاوید سعادت ښه و خپل غږ یې راکښه خو هغه بل تن پېښې کولې نو
 ډېره ستونزو کې ښکیل و. بله دا چې د ډاکټر جاوید ځوانې د تلویزیون د پردې هم
 وه، وایي د توراویدرنګ سړي اواز ښکلی وي، خوده سپین رنګې یا غنم رنګې او
 ښکلې اواز بیا ښکلی نه وي خو د ډاکټر جاوید سعادت غږ بیا ښکلی و، او دی په
 استشنا توګې راته. د دوی د خبرونو د سرتوري له کندهاره پیل شول، بیا ټول
 افغانستان او ورپسې د نړۍ د نورو کونجونو خواوې هم ویلې شوې او په پای کې
 خبرتیاوې او اعلانونه هم واورول شول او بیا راډیو خبرونې هم پای ته ورسېدې هو
 رښتیا، کله چې ډاکټر جاوید له خبرونو وزگار شو، نو یوه ټوکه مې ورسره وکړه.
 ډاکټر صاحب پخوا به د کابل راډیو خبرونه هم دوو تنو ویلې، یو به نرو او بل به
 ښځه، د تلویزیون پر پرده به دواړه ښکلې راښکاره شول خو د راډیو نه نو... ستا
 ځوانې هم د تلویزیون د پردې ده. هغه د طب د پوهنځي د زده کړې ترڅنګ چې یو
 ښه طالب و نو ایله و موسېد، د راډیو په سټډیو کې ماشینونه ټول زاړه پاتې دي،
 همدومره وه چې کار ورکوي، جهانگیروال د راډیو په امریت کې د راډیو سټډیو
 غوړه ساتلې ده. د راډیو د مامورینو تنخواه د نورو ادارو د مامورینو په انډول هم
 غوړه ده. له نیازی صاحب نه مې وپوښتل چې چارواکي او ښاریان راډیو اوري که
 څنګه؟ تاسې ترې خبرېږئ؟ ده وویل: هو زموږ مشر ملا (امیر المومنین) راډیو
 ډېره په غور اوري او گوټیونې هم پرې کوي. د ښاریانو د اورېدو پته موږ ته له
 لیکونو او اعلانونو څخه لګي. اورېدونکي له تاسې څخه په راډیو کې نور څه نه
 غواړي؟ هغه وځنډل او وی ویل نه په لیکونو کې د وی له موږه یوازې د خپلې
 خوښې ترانې غواړي او هم د پوښتنو او ځوابونو په برخه کې یو شمېر دیني پوښتنې

رالېږي چې هغه بيا موږ ورته د يو عالم په واسطه ځوابوو. اويو شمېر انتقادونه هم رالېږي چې هغه موږ خبروو په دې برخه کې هېڅ سانسور نشته. د سټډيو له رنگينو څراغونو راووتو اوييا د زړه په سترگو پر هغه تياره پوپو راکته شو. خو برېښنا لا لادرکه وه. درنگ شيبه وروسته د اطلاعات او کلتور ودانۍ پر همدې برېښنا رڼه شوه. د ډوډۍ غږ شو، خوړنځۍ ته لاړو او د شرومبو کاسو ته مو پلټۍ ووهله، تر هغه و چې د شرومبو کاسې ته نږدې کېني. دامهال په دسترخوان يوه پيشو هم راپيداشوه کله به يې د يوڅنگ ته ميوکه او کله د بل څنگ ته، بس دومره پاتې وو چې پيشو هم د شرومبو کاسې ته ټوپ کړي. خو خدای شته ډېره با ادبه پيشو وه. په ادب خو به ځکه وه چې د اطلاعاتو او کلتور پيشو وه. يو دنگ زلمي څوځلې له کوټې وويسته خو هغې نرې هم به بيا په يوه سوږه نه يوه سوږه ځان رادننه کړې، پيشو په غوښه ښه اباد غونډارې منډارې گرځېدلې وه، دکابل د پيشوگانو غونډې يې له نيستۍ وينکي نه وو راوتې. نه هغه لکه يوې بهرنۍ پيشو غونډې وه. چې ميو يې هم په ځانگړي ترنم کې و او ولې به نه و، خوراک يې ښورا او غوښه وو. کله به يې چې يوه نيمه غوږه مړۍ ترستوني تېره کړه نو بيا هسکه کېناسته، برېتونه به يې شرومبو ته جگ کړل. ماته به يې هغه تشبه راياده کړه چې:

کټ ته مې غلۍ غلۍ راشه

لکه پيشو چې د مستو کټوۍ ته ځينه

خو بيا مې هم موږ په کراره نه پرېښودو، عجيبه داوه چې د داسې چا په خوا کې به کېناسته چې ښه ځواني به يې لرله، دا راته هم په خوی بوی کې دکندهار ښکاره شوه، له بل ځايه نه ده راغلې او نه چا راوړې وه، د همدې ځای زوکړې وه هغه زلمي بيا له کوټې وشړله خو د پيشو له کوټې نه زړه نه صبرېده، دامهال يو بل په غوښه اباد کندهاري اکا پرې غږ کړه مسلماننه داڅه که يې؟ پرېږده يې؟ خوارکي څه وکړي؟ چېرې ولاړه سي؟ نه دې دي اورېدلي چې رسول الله مبارک پرلمانځه ولاړ و او تر مخ يې پيشو تېرېدله نو يې کله چې سلام وگرځاوه، نو د مالوچو گوزار يې پرې وکې چې خوږه نه سي او تا څوځلې ايسته خطاکه پرېږده يې: کندهاري اکا په اسلام کې د عاطفې يوه ښه بېلگه وړاندې کړه. په اسلام کې پر حيواناتو هغومره ترحم شوی دی. خو موږ ترې ناخبره يو. خدای شته د پيشو په خبره کې مې ډېر څه ولوستل، د هغې عاجزي راته ډېر څه رازده کړل له ډوډۍ او د پيشو له نندارې وروسته. د څښاک کوټې ته شو. نيازي ته مو وويل: اوس نو د بانډار چايرله چاي. ک راوړه چې خوب پرې وټښتو. بيا به هغه شاعران هم راځي او

مجلس به ورسره کوو. نیازی صاحب د چای د راوړلو سره سم خپل وړوکی تپپ را دمخه کړ او وی ویل مخکې له دې چې چای وڅښي غواړم چې د کندهار راډیو ته درسره مرکه وکړم. وه نیازی صاحب "چای ناخورده جنګ نه میسه" خو هغه وویل چای ته خو وخت شته نو له وخت نه باید ګټه واخلو خیر ما هم غاړه تازه کړه او ده خپلې پوښتنې پیل کړې، ټوله مرکه د روانو فرهنګي شیبواو د یون په باب وه. په منځ منځ کې به یو نیم شاعرکوټې ته غلی راننوت، مرکه پای ته ورسېده، د شاعرانو د راتګ لړۍ هم ګرمه شوه، موږ لاخل ادبي بانډار نه و ګرم کړی چې د امارت مشر ویاند متوکل صاحب او مطمئن پرکوټه راننوتل دوی له ټولو سره ښه تود روغې وکړې بیا نو موږ ته مخامخ کېناستل، مطمئن صاحب ټول ور وپېژندلو له موږ یې پوښتنه ګډه ښه ګرمه وکړه، د ننگرهار فرهنګي بهیز یې رانه وپوښت، موږ هم له ده څخه د فرهنګي بهیر د لښرازییا او د روانو ستونزو په اړه د امارت پالیسی وپوښتله؟ متوکل صاحب په ډېره نرمه ژبه لومړی دافغانستان پر فرهنګي شالید رڼا واچوله بیایي د هغه پرتله له نورو هېوادونو سره وکړه، د بهرنیو هېوادونو د فرهنګي چارو په اصولو هم وغږېد. په خپل فرهنګي ډګر یې نیوکې وکړې او د خپرونو د ښه کېدو په باب یې خورا ښه نظر وړاندې کړ، نظر او خلاصې ټنډې یې موږ ته هم دا جرات را وبښه چې د شکایتونو د کڅوړې خوله پرانزو، په ځینو فرهنګي اړخونو ورسره خبرې وکړو، دی هم موږ ته غوږ غوږ و او په خندا خندا یې راسره خبرې بدرګه کولې، د آزادو فرهنګي خپرونو کاريې د فرهنګ د لا ښېرازییا په برخه کې یو نیک او ګټور ګام وباله او د داسې ورځو د راتلو هیله یې وښوده چې افغانستان په پښو ودرېږي او داتولې خپرونې په داخل کې وشي، متوکل راسره ښایسته شېبه مجلس وکړ، بیایي نو له ټولو څخه په ډېر درناوي اجازه واخیسته او موږ یې خپل بانډارته پرېښودو. مطمئن بېرته راغبرګ شو او وی ویل مشاعره به پاس زما په کوټه کې کوو، ټول د ده په قوماندۀ پاس وختو او ځانونه مو د ده په وړې او تنګه کوټه کې ځای کړل. نیازی څه د خپلې سټډیو یي او څه هم د ازاد غږ په پلوشوکې مشاعره پیل کړه لومړی یې زموږ د میلمه توب خیال وساته او بلنه یې راکړه چې څه ولولو: ما هم له کتابه د شعر په نامه یو څه واوړول. بیایې زما ملګري (څار) ته بلنه ورکړه چې یوڅه واوړوي هغه هم په ډېر جرات د خپلې ځوانۍ شینګ په خپل تن او زنګ وهلي غږ کې ونېو. ماته یې استاد سراهنګ ریاډ کړ: وایي چې سراهنګ دکابل په حضورې چمن کې د جشن په شپه (د داود خان دور) د خپلې استادۍ د غږانګو په تالونو کې د سندرو یونیمه برخه به

هم راخوشي کړه. کندهاري چې ډېر تنگ شوی و نو ور ولاړ شوی و او ورته ويلي يې وو: عجيبه ځواني لرې خوارمان چې لېونی نه وای. څار هم عجيبه ځواني او عجيبه شاعري لرله خوارمان داچې غږ يې هم... بيا هم دلته هغه دغږ پر باب خبره رېښيا کېږي چې د سپين او ښکلي سړي غږ به بېخونده وي. د حمزه صاحب غږ هم چې کله شپون صاحب له امريکا غږ خپراوه نو ورغبرگه يې کړه چې: حمزه صاحب راته پخپل چنگن غږ کې داشعر ولوست. بيانو نيازی په ترتيب سره هر شاعر د شعر لپاره راباله. مطمئن هم و خپلې شاعری بنایسته ډېر رنگين اړخونه واورول، محمديار، ملاشکيب، صالح، هڅيال، ترابي او يو شمېر نور وخوانانو د خپلې شاعری رنگين اړخونه خو څو ځلې څرگند کړل. څار په خپل ت غږ کې خپلې څورنگينې او انځورمنې غزلې ولوستې دي د ننگرهار دا گام په شاعرانه غږ کې (۱۳۵۷) زوکړی دی، اوس د ساينس او تکنالوژۍ پوهنتون د حقوقو د پوهنځي زده کړې دی د هغه له غزلو مي دabitone غوره کړل:

راپاتې له جانانه دی يادگار د پلونو نښې
 بارانه وړانې نه کړې پردې لار د پلونو نښې
 داټوله شپه چې زه او سوري ښکته پورته گرځو
 شمېرو موږ له ماښامه تر سهار د پلونو نښې
 يه وخته په کراره بورېکۍ ته غوږ کې وايه
 راپرېښي امانت دي چاپه شمار د پلونو نښې
 يو څو څاڅکي رڼا ډې په ډې څانگو کې راتوی کړه
 سپوږمۍ کړې رانه پټې دنگ چنار د پلونو نښې
 شمال له شگو واخيستل خپوته يې گوزار کړل
 د يار د نامه توري او د څار د پلونو نښې

له څاره وروسته عبدالاحد محمديار غاړه تازه کړه او څورنگينې غزلې يې ولوستې محمديار د کندهار د چارباغ په سيمه کې په ۱۳۵۶ کې زوکړی دی، لومړنۍ زده کړې ېې د کندهار د البيروني په ښوونځۍ کې ترسره کړه هغه لومړی د خپل ځان انځور داسې وکښه:

په تېښته نه خلاصېږي ډېر د خيال منډه کې تېزيم
 خير پښې که د وجود کړې وږې لرمه زه

بيا مو سندرو غوندي كيف له سترې ژونده پاڅي
 خيال تخنونكې شنې وږې مو له ارغنده پاڅي
 درته به ستوني كې خواږه د تخيل څخوي
 د الهامونو مچمچۍ مو له گل قنده پاڅي
 بيا د فرهنگ زانگوته شور نن زرغونه وركوي
 ورځينې گوري ستر ماشوم غړۍ بلنده پاڅي
 خوتنه وابل چېرې كاږه برېتونه نه لري څوك
 چې مو په ننگ پسې ننگونه له ميونده پاڅي

شر خو گناه ده شرير خلك به حيانه لري
 زموږه شر د مينې وي او داگناه نه لري

له محمد يار وروسته ښاغلی صالح محمد صالح هم خپل څو شعرونه
 ولوستل، صالح محمد صالح په ۱۳۵۶ لمريز د هلمند د لشکرگاه اړوند د چارباغ
 د سيمې زوکړی دی. پلرنی ټاټوبی يې د لوگر ولايت د پل علم ولسوالۍ ده. لومړنۍ
 زده کړې يې د حبيبيې په ليسه کې (۱۳۷۶) بشپړې کړې دي. دی وايي چې ما
 لومړی په پارسي کې شاعري کوله خو وروسته مې د خپلې ژبې (پښتو) ته مخه
 کړه. ده هم ښايسته شعرونه واورول.

زه چې پاڼه په نذراخلم او زيارت يې کوم
 مغولو سترگو نه دې اوښکې پښتنې بهېدي

مات غوندي غمی يم، د ښکلا له هاره پرېوتم
 گرد شوم پاڼه پاڼه د جانان په لاره پرېوتم

پانې د نسرين يې وږې بورا پرسر د پرڅو مې
 ستوني د بلبل کې د نغمو گلان ټټاکې دي
 شرنگ ته به يې کله زانگي عطرد نسيم په ټال
 دلته مړوند وکې د ښکرو گلان ټټاکې دي.

پوهېدمه چې په مخکې خزان پروت دی
 درته راغلم له بهاره ناز مې واخله
 دشمال دلوړو څوکو مسلمانان
 زه راځم له کندهاره ناز مې واخله
 ستا په څنگ کې یو بنامار راسره مې کړه
 له سالنگ نه تر تخاره ناز مې واخله
 ما راوړي انعامونه قرانسي دي
 یو به درکړم له دستاره ناز مې واخله
 که همدا سوبه تر لاسه مطمئن کړه
 شي به خلاص له انتظاره ناز مې واخله

د دې بانډار بل، بل مشال عبدالله هنرمل و، دی په ۱۳۵۶ کال د کندهار په
 نوي ښار کې زېږېدلی دی. لومړنۍ زده کړه يې په ديني مدرسو کې تر سره کړې،
 اوس دوکانداري کوي ده هم د خپل هنر کمال وښود:

اوس به موږ د زړه په بڼې کې څه کړو
 چاراننه گلونه چاسپرلي وړي
 تېره مو روژه شوه لاختر نه شته
 لاس نه دهلال يې سپين وشی وړي

ښکلي يې په ناز باندي لوی شوی يې
 وړک به شي پرېله مه څه لار دې يم
 ته لکه تپله هسې شيرينه يې
 راسه چې دې ولولمه زار دې يم

خالد احمد حیدري هم ځوان او تاند شاعر دی، دی د کندهار په ښار کې زو
 کړی دی. ده هم د خپل فن وړانگې خپرې کړې
 غمازه لږ به دې کتلې د رخصت شیبو کې
 پر سپرو شونډو مې دلبر ته نیم کلام پاته شو

عبدالواسع هڅيال د دې بانډار يو بل بېلگه شاعرو، هڅيال دکندهار په پنځمه ناحیه کې په ۱۳۵۶ کې زېږېدلی. لومړنۍ زده کړې يې د کندهار د البيروني په ښوونځۍ کې تر اتمه ورسولي. په دې شپه يې ډېر رنگين شعرونه واورول.

د خيال په شونډو ښکلولم ستا نازنين لاسونه

څومره پاسته دي لکه وړانگه ستا ورېښمين لاسونه

هڅيال درځمه د يزدان کلي ته لاړې څارم ستړی دعامې وړي تر عرشه دامين لاسونه
ستا د ښکلا په يوتصويرسې آيينې لټوم زه دې دحسن خماري یم میځانې لټوم
نوي حالات نوي بدلون دی زماني راوړی هڅيال ورگورم هغه ليرې افسانې لټوم
له هڅياله وروسته وار عبدالجبار ترابي ته ورسېد، دی هم دکندهار په غېږ کې په ۱۳۶۰ زوکړی دی.

اوس د البيروني ښوونځي د يولسم ټولگي زده کړی دی. شاعري يې د عمرغوندي تانده ده. ده هم د خپلو شعرونو يو څو پارکي ولوستل.
مازيگر دی ځی يارانو چې د لمر چينې ته څو
د گودر مينه چې راغله د گودر چينې ته څو
د مينې سره شراب به د احساس پيالوکې يوسو
څه که نه وه پروا نسته مخ په برچينې ته څو.

د دې بانډار بل ښايسته شاعر عزت الله پېژاند و، عزت الله پېژاند په کندهار کې زوکړی دی، اوس د البيروني په ښوونځۍ کې په زده کړه بوخت دی، د دې ترڅنگ په روغتون کې د نرسنگ دنده هم پر مخ بيايي. پېژاند هم د خپلې شاعرۍ پر وړانگو بانډار نور هم روڼ کړي.

ښکلې چې راغلې يې ليلا مې يې

سردرته په مينه نذرانه نيسم

حج مې يې مسجد مې يې کعبه مې يې

تبت درته تندي سر په سجده نيسم

خدای (ج) شته د دوی د شعرونو په اوږدو سره مو بلاهيلي په زړه کې غځونې وکړې. رښتيا هم چې ادبيات د اختناق په دوره کې د پرمختگ پورې وه، په تېره شعر، زه فکر نه کوم چې دکندهار په شاعرانه تاريخ کې دې د څرنگوالي له مخې دومره شاعران پيدا شوي وي. له دغو ځوانو شاعرانو سره يو شعور و، د دوی په وينا وو کې يو ارمان يوه هيله ټوکېده. له دوي څخه لورې زده کړې پاتې دي،

خولا هغه لومړنۍ يې هم پای ته نه وې رسولې، او د ژوند ستونزو پر نورو چارو اخته کړي وو، خو بيا يې هم قلم له گوتونه غورځاوه. مشاعره موبڼه په مزه سره نا وخته پورې وکړه. د مشاعرې په پای کې د ټوکولړۍ بيا گرمه شوه. محمديار او هڅيال ممپلي او نخود راد مخه کړل، پر درباري شاعرانو ټکې کېدې ما ورته د درباري شاعرانو په باب يوه ټوکه وکړه. وايي يو شاعر مخکې له دې چې امير عبدالرحمن خان واک ته ورسېد نوده د نريچي دوه شعره ليکلې وو. يو يې د امير به ستاينه کې وويل يې په غندنه کې يو يې د کرتۍ په يوجيب کې ايښی، دا بل يې په بل جيب کې. له ځانه سره يې دا ويلي وو چې که امير واک ته ورسېد هغه جب ته به لاس کړي چې د ستاينې شعر يې په کې ايښی دی او که... خوامير واک ته ورسېد، لويه غونډه جوړه شوه، امير وينا والوته مخامخ کېناست کله چې د شاعر وار راوړسېد، نوامير ورته متوجه و. ده جب غلط کړ. او هغه د غندنې شعريې راوويست، هغه يې بېرته ژر جب ته کړ او ستاينې هغه يې راوويست، کله چې يې شعر پای ته ورسېد نو امير امر وکړ چې داسې دې وپلټل شي او په جب کې يې چې څه کاغذونه دي هغه ترې واخلئ اورا يې ولېږ. لنډه دا چې هغه په غندنه کې شعر يې پيدا کړ. بيا يې حکم وکړ چې دا سړی کندهار ته يوسي. او يو کنډک عسکر دې پرې خپلې کلمې تشې کړي، بيا دې په يوسرحدي ښار کې خان ومينځي وروسته دي ورته د وطن د راننوتو اجازه وشي. ټولو په يوه ساه د رباري شاعري وټکوله. په پای کې مطمئن صاحب شاعرانوته د شعر په باب څرگندونې وکړې او خپله پالسي يې نوره هم روښانه کړه مشاعره په دريو بجو پای ته ورسېده. ټولو د خوب تکل وکړ. مطمئن پخپله د هر شاعر لپاره د خوب ځای جوړاوه. زه او ملگری چې په دې کې وو چې سبا لاړ شوو او که نه هغه ماته ويل ستا خوښه او ما ويل چې نه ستا خوښه، په خوښه خوښه کې به مو محمديار هم کله ناکله راگډ شو او وبه يې ويل چې: سبا پاتې سئ ولاړ به سئ څنگه؟ ما به بيا خپل ملگري ته خوښه ورکړه او هغه به بيا ماته. په همدې همدې کې وو چې ويده شو. خوب ډېر لږه شېبه و، سهار د لمانځه ترادا وروسته ټول شاعران خواړه واره شول. زه او ملگری مې بيا د خوب پرېستر پرېوتو ښايسته شېبه موزام وکړ چې راجگ شو نو د سهار لس بجې وې. د چای تر څښو وروسته زه او دې ځانته وو تړاو د شاعرانو پر ځاله ورغلو. هلته هم يوازې صالح ناست و، او په خپلو هنرمندو گوتوبې څه کښل. انډيوال مې کړه راځه چې د بابا مقبرې ته بيا يو چکر ورشو... د بابا مقبرې ته ولاړو. اوله هغه ځايه وروسته د امرالمومنين د دفتر مخې ته مو د

خلکو دگنې گونې ننداره وکړه. د هر چا په لاس کې پانې بنکارېدې، مياوکه ملا
 خوخیل عرض يې راوړی و، درنگ شېبه وروسته جهانگیروال راپیداشو او
 ورسره بېرته خپل استوگنځي ته راغلو، په دې ورځ مو داپتېلې وه چې د غرمې
 ترخوب وروسته به ارغنداو او د سور زمري بابا زیارت کوو. په دې غرمه د همدې
 ریاست د شعراو ادب څانگې مسئول عبدالقیوم مینه وال سره هم بلد شو. له
 هغه سره موښایسته شېبه غوړې وکړې خود غرمې خوب څپې دومره زورورې وې
 چې نور یې د غورو واک رانه واخیست، سر مو تاوکړ، درې بجې وې چې د دې
 درانه خوب مزل هم لند شو. د خپلې تندې له ماتولو وروسته مې داسې گومان
 کاوه چې ملگری به مې هم تېری وي، راځه ثواب پرې وگټه، نویو جام سرې اوبه مې
 ورته راوړې خو هغه سرې مچۍ چیچلې و، په تنده لهجه یې نه هغه کړه نه دغه وی
 ویل: نه بې څښم، پرې چې بیا ویده شم: ما ورته کړه نور د خوب وخت نه دی، د
 منظر و وخت دی. هغه چې ډېر په غوسه او خپه بنکارېده نو وې ویل: ازمون صاحب
 رېشخند وهې هرځای کې هغه خپله ډېکتاتورې چلوې، له ځان نه دی بېخي څه
 جوړکړي دي. هلته دې ویلې چې درې شپې کوواوس هغه دی پنځه شوې، زه پوه
 شوم چې سړی حوصله له لاسه ورکړې وه. بهر ترې ووتم، جهانگیروال ته مې د
 ارغنداو د تگ وویل، هغه یوکس پخپل ډریور پسې ولېږه، اکبرلر شیبه وروسته
 راښکاره شو. نو ده ورته وویل دوی به ارغنداو ته یوسې اوښه چکر به ورکړې.
 اکبر وویل سمه ده، ماشین جوړکړم چې بېگاه ته د راډیو لپاره کار وکړي نو بیا به
 بالا ولاړ سو.

د ارغنداو بنکلي دره ده

د اکبر انتظار خبره بيا څلور بجو ته ورسوله. په دې وخت کې مطمئن په دروازه راننوت او د پرنگيانو په ژبه ښه فرېش (تازه) و. د ارغنداو د تگ مو ورته وويلې، هغه له جهانگير واله د موټر کيلي واخيسته او موټر ته يې وويل درځئ چې څو، زه ملگري پسې کيوتم هغه راجگ شوی و. په ډېر احتياط مې ورته وويل: درځه چې ارغنداو ته څو، ښه وو، د هغه ماغزه هم ارام شوي وو نو څه يې ونه ويل او له ځايه راپاڅېده مطمئن مو تر ټوټه کېناست او په ډېرې خوږ لټۍ يې مزل پيل کړ، په لاره کې يې راته وويل ازموڼ صاحب زندان نه گوري! ما ويل نه وروره خدای مې دې ترې ساتي، ده په کرس کرس وخنډل، وی ويل ښه گوري يې نه؟ ما ويل نه ياره، بس په ښو ځمکو مو وگرځوه. بيا مې ورته د رښتين صاحب د خولې يوه ټوکه وکړه. رښتين صاحب ته يو چا څوک ورپېژندل ورته وی ويل: رښتين صاحب دا تند صاحب دی هغه ورته وويل زموږ له سره دې لرې وي. نو مطمئن صاحب زندان دې هم زموږ له سره لرې وي. مطمئن په يوه لاره برابر کړو وې ويل دا سړک طالبانو پوخ کړی دی، ماويل ښه نو کور موباد. بيا يې دکندهار د برېښنا بنډه بوتلو. د هغه ځای له نندارې وروسته يې مخ په ارغنداو بوتلو. د يوې لوړې غونډۍ په بېخ کې تم شو، له دې ځايه د کندهار ټول ښار ښکارېده يوې وړې سپېرې غونډۍ ته يې لاس ونيو او وي ويل چې داځای د جهاد په دوره کې د ملا تقيب په لاس کې و. له دې ځايه د کندهار ښار ويشتل کېده. څار له موټره کته شو ما ورته وويل ددې غونډۍ يو څو عکسونه واخلم. هغه ماته اشاره وکړه زه هم ورکېوتم د هغه ظالم خپلو انځورونو ته زړه شوی و. يو څو انځوره مې ورته په منډه منډه واخيستل بيا له هغه ځايه د ارغنداو پر لور ور شېوه شو. د ارغنداو د بنکلي او شني درې په ليدو مو هغه د چا خبره زړه باغ باغ شو. په لاره کې مو د اوبو بنايسته ننداره وکړه، بيا د ارغنداو ولسوالۍ ته کېوتو، هلته ډير بنکلی ښو. مطمئن وويل دلته د هرې جمعې په ورځ مېله جوړېږي، دلته سخت بد حال وي، ملا صاحب امر کړی و چې د ميلې په ورځ گوره څوک ازورده نه سي. رښتيا دا يې هم ويلي وو چې د شپې هم کولای سي چې مېله وکړي څو خلک بيا د شپې له مېلو

څخه تېر شو بيا مو د انارو د باغونو له وړمو خوند واخيست او خپله تنده مو د
 توتانو ترسوري لاندې ماته کړه. د توتانو وخت تېرو، خو بيا مو هم په يونيم دانه
 ستوني تازه کړې دلته مو د مازيگر لمونځ هم ښه په خوند ادا کړه له دې ځايه بيا نور
 هم مخ په سره ورشېوه شو، لاندې سين ته کېوتو، غوښتل مو چې په سين کې
 انځورونه واخلو خو فلم ناځواني وکړه او خلاص شوی و. له سينه مو خوند واخيست
 لږه شېبه وروسته مو حرکت وکړ، په لاره کې مو ډېرې ښکلې منظرې تر سترگو
 شوې، مطمئن صاحب وويل لامبو نه وه؟ ما ورته وويل زما خو زده نه ده، له دې
 نورو خبر نه يم، څار لومړې پوزه پرسوله خو بيا يې زړه ونه شو. په لاره کې مو
 يواړد نير ملگرتيا کوله، شاوخوا يې ډېر خلک په غاړه ناست وو او ځينو لمبل.
 بيا يو شمېر لوی لوی خټين کور نه راوړسېدل مطمئن وويل په دې کوڅه
 کې د اخوند زاده صاحب (متوکل) کور دی. عيدگاه يې هم راوښوو، د عيدگاه پر
 گنبده کار کېده، يوې بيلې ځانگړې چار د يوالمی ته يې لاس ونيو چې دا دښځو
 ځای دی. د عيدگاه سيمه ډېره ارته او پراخه وه، مطمئن وويل: دلته اوس طالبان
 غواړي د اوبو تويلونه وکارې او همدا رنگه غواړي چې باغ هم جوړ کړي. چې پر
 خلکو باندې سوری وي، له دې ځايه يې مخ په ښار بو تلو ښارته په ننوتو کې ده وويل:
 ددې نهر پر سر داپل هم طالبانو دخلکو د سهولت لپاره جوړ کړی دی. بيا لږ وړاندې
 يوه د روازه مخې ته راغله، د دروازې په خوا کې ليکل شوي وو "له خدای څخه
 وبهرېږي" پر بل اړخ يې هم ليکل شوي وو: "خدای د رپيا دکړۍ" ما ورته کړه جزاک
 الله، په دې وخت کې د ماښام ازان وشو. د ماښام د لمانځه لپاره راډيو هم بنده شو.
 له ښاره ووتو، د شيکا پور په د روازه ورننوتو د شيکا پور په بازار کې د پايلوچانو
 کيسې هم له خونده ډکې دي. دوی ډېر سر زوري چته کندهاريان دي په يو وښکي
 کې تل نصور پراته وي له هرې خبرې سره نسوار. بادوي. د پرتوگابښ پر ځای په
 خپلې سر زورۍ په پرتوگ کې ځنځير اچوي. همدا ځنځير د وچې دوی يې راټينگ
 کړي دي گنې ... خبرې، ناسته پاسته او سلوک يې عجيبه دی که سړی ورسره بلد
 نه وي نو بيخي ورته د ځمکې پر سر يو عجيب مخلوق ښکاري، دوی به په جنگونو
 کې ښې لوڅې په ټانگ پسې ځفاستل، د ژوند په ترڅو او خوږو نه دي، ښه
 خبره يې هم ښکتنځل (دمورد) ده، له لږ مزله وروسته مو لمونځ د عبدالرب اخند
 زاده په جومات کې ادا کړ. مطمئن وويل عبدالرب اخوند زاده ډېر نامتو مجاهد او
 مفکرو. دده په وينا کې ډېر تاثير پروت و. ډېرو زړو او ځوانانو د ده په وينا د
 دښمن مخ ته سنگرونه ونيول. د ده وينا دومره له جوشه ډکه وه چې ډېرې وينې يې

په جذبې راوستې او له همدې ځايه به د تكبير په ناره خلك له جوماته جهاد ته راوتل. مطمئن د ده د كار نامو له رابڼودلو وروسته په ښار كې نوي جوړ شوي مار كېټونه او بليښگونه راوښودل د ابلښگونه او مار كېټونه زياتره د ښار والۍ په نوبت جوړېدل. د دې بليښگونه كار هم په چټكۍ روان و. همدا بليښگونه به د كندهار د ښار شوشاه جوړه كړي گڼې د احمد شابابا د وخت نقشه اوس هم ژوندۍ وه. په دې ښار كې يوازې جنگونه شوي اوبس. مطمئن په كوڅو كې وگرځولو. په ډېرو نا شنا لارو يې برابر كړو. د شير سرخ بابا د زيارت د ليدو تكل مو وكړ.

زه ستا په خبره کې د پاچاهي نښې
وښم ماته يو نخيه ټکر راکړه کله
چې مې څو څيمې او يو لوی شاهانه
تجیر ترې جوړ کړ نو هغه وخت به زه
ناته دعا وکړم او ته به ډېر ژر د پاچا
هی تاج پر سر کېږي.

د صابر شاه ملنګ وينا

د سور زمري (شير سرخ) بابا زیارت کې د صابر شاه گوتو کره ټول خواړه قومونه

د سور زمري بابا زیارت د افغانستان په تاریخ کې یو ځانگړی دریځ لري. په همدې زیارت کې یو داسې ولي پیدا کېږي، چې د افغانستان یو بنسټ ایښودونکی پیدا کوي. په دې زیارت کې اته ورځې پر له پسې غونډې وشوې او په نهمه ورځ د صابر شاه ملنګو گوتو د یو ځوان د پگړۍ په ولونو کې وېرې گډي او له ډېرو اوږدو خبرو وروسته وایي: (د څه لپاره دومره اوږدې خبرې!! خدایه احمد خان له تاسو هر یوه څخه ډېر ستر پیدا کړی دی. دده کهول تر ټولو نورو افغانانو دروند دی نو د خدای امر ومنئ، که تاسو ورڅخه سر غړوئ نو په غضب به یې اخته سئ.) صابر شاه ملنګ ولېدل افغاني مشران او قبایل په دې خبره راضي وو چې احمد خان دې د واک پر څوکی کیني نو احمد یې له لاسه ونيو د خاورې یو چوټره یې جوړه کړه او هغه یې پرې باندې کېناوه غاړه یې تازه کړه احمد ته یې مخ واړاوه: (دا ستا د پاچاهۍ تخت دي) بیا یې له نږدې پټې څخه د وربشو وېرې راوشکول او دده د پگړۍ په ولونو کې یې و تمبل او زیاته یې کړه: (انشاء الله دا به خدای ستا د تاج جوغه کړي) په پای کې یې غږ وکړ: (اوس نو ته در دوران پاچا یې). دې زیارت ته په ډېر پوښتنو گډنو د شپې پر ۸ بجو ورسېدو، دې زیارت ته څېرمه د انګورو باغونه وو، د زیارت په شاو خوا کې یو څو خټینې کلاگانې او کورونه ښکارېدل، د زیارت په خوله کې یو سپین ږیری اوځوانان پر چوټره ناست وو. ټول د مخې راپاڅیدل، سپین ږيري رامنډه کړه او په ډېرې خوشالۍ یې موږ ته هرکلی ووايه، خدای شته زما خو پرې د صابر شاه ملنګ تنده ماته شوه. خپل ماشوم ته یې غږ کړ،

هلكو منډه واخی او یو خراغ راوړی. كه څه هم د موټر گروپونه بل وو خو بیا هم قبرونه لرې وو. او رڼا نه ورسېده. لاسي خراغ یې راوړ، سپین ږيري اكا راسره وگرځېد، لومړی یې د شیر سرخ بابا زیارت ته وروستو. دامهال یې د یو داسې مفكر ملنگ څېره رایاده کړه چې د افغانستان په پگړۍ کې یې د ملي یووالي وږی کېښود. هو صابر شاه ملنگ یادوم، زما په زړه کې د هغه د قبر د لید تلوسه وه. په هدیره کې خاموشي وه. د هغه د دعا لاسونه نه وو چې اوږدې تسبیح په لاس د دغه قبر منجاوري کوله. هغه بیرسری، سپېرې او له ویاړه ډکې څنې د تورو خاورو لاندې پرتې وې. هغه خپله ستړیا د ابدیت سکون ته سپارلې وه، د هغه د پگړۍ ولونه د تورو خاورو لاندې پراته وو چې په هرول کې یې د دې خوار وطن او یووالي کیسې نغښتې وې. نه هغه ملنگ و اونه هغه د دعا سوری! هغه هستې نن په خاموشه هدیره کې پرته وه. زه د دغې هستې په سوچ کې وم اود هغه د پلونو نښې مې پلټلې. سپین ږيري اكا راته وویل له دې ځایه چې خلاص سو بیا به مو د صابر شاه ملنگ زیارت ته ور ولم. ما وویل: اكا صابر شاه ملنگ خو په لاهور کې ښخ دی د هغه زیارت خو هلته دی. احمد شاه بابا چې خپل پوځ د جهلم لورته وخوزاوه او د روتاس چوڼۍ یې چې له کوم مقاومت پرته ونیوله ده له دغه ځایه څخه خپل پیر صابر شاه د مخه لاهور ته له ضراب باشي محمد یار خان سره واستاوه په ظاهري توگه د پیر استولو مقصد داوه چې هلته له خپلې مور سره وگوري او د ځینو سیمه ییزو ولیانو زیارت وکړي. پیر لاهور ته له رسېدو وروسته د مفتي عبدالله په کور کې تم شو... په ښار کې دا اواز وه چې دی ددې لپاره دلته راغلی چې ددورانیانو په مقابل کې د مغلو پوځ بې اغېزې کړي شاه نواز خان د یو داسې فوق العاده ملنگ دراتلو د خبر په اوریدو سره اډینه بیګ خان او دیوان کورامل هغه ته واستول. چې دده د راتګ اصلي مقصد معلوم کړي صابر شاه دوی ته وویل: (زه له هیچا سره کوم کار او معامله نه لرم د هغه درناوي ترڅنګ چې زه یې دغه ښار ته (چې زما د زېږېدو ځای دی) لرم او له هغه مسئولیت څخه سیوا چې زه یې دخپلو وطنوالو او حکمرانانو په مقابل کې (چې ورسره مې ژوند کړی) احساس کوم، دا په جرئت ویلی شم چې بې وفایي د خدای (ج) او بنده دواړو رضایت نه حاصلوي او هم دا باید درته جوته کړم چې ستاسو توره له احمد ابدالي سره برابره نه ده) «دا وخت یو تن په خبرو کې ورولود او ورته یې وویل: «ستا مقصد څه دی؟ ایا زموږ تورې له لرګي او دده له وسپنې څخه جوړېدي» ده په ځواب کې وویل: «نه دواړه یې د وسپنې څخه دي خو دده اقبال او بخت لوړ دی او ستاسې ستوری له

هغه سره نه برابرېږي)) ادينه بيگ دا خبرې شاه نواز خان ته ورسولې او هغه يې په اورېدلو سره ډېر خواشيني شو. ده امر وكړ چې ملنگ او دهغه ملگري محمد يار خان د بنديان او تر كلکې څارنې لاندې ونيول شي چې د دوراني د كمپ لورته ونه تښتي. علي دين پخپله "عبرتنامه" كې د شاه نواز خان او صابر شاه ملنگ مصاحبه ثبت كړې ده. شاه نواز خان له پير څخه وپوښتل ((احمد شاه ورور څه حال لري؟)) پير په ځواب كې وويل: ((دې دوليت افغانستان او خراسان پاچا دى او نيت لري چې هندوستان ونيسي او تاسې يوازې يو صوبه دار او د كوم بل يوه رعيت ياستئ. تاسو په كوم جرئت داسې خبرې كوئ؟)) دا نندرام د تذكري په اساس صابر شاه، شاه نواز ته وويل چې دهند امپراتور له تاسو سره ښه تمايل نه لري او دى په دې لټه كې دى چې له تاسو څخه غچ واخلي دا به ستاسو په گټه وي چې له احمد شاه سره يوځاى شئ او په دې توگه مو عزت او شان لوړتيا ومومي او د هېواد وزارت به په قانوني توگه دركړل شي. دغسې او ځينو نورو خبرو په شاه نواز باندې ښه اغيزه ونه كړه. پير دى په بې ايماني او بې وفايي وښكانه او داسې سپكې سپورې يې ورته وويلې چې نوموړى ځوان والي د هغو زغم ونه كولى شود زيات خفگان په سبب شاه نواز خان امر وكړ ملنگ دې بخشي خواجه عصمت الله خان ته وسپارل شي او له هدايت سره نوموړى خواجه دده ستوني كې د ويلو شويو سربو په توبولو سره هغه وواژه...)) كله چې احمد شاه بابا لاهور ونيو نو دخپل پير مقبره يې هلته جوړه كړه. ددغه قبر په باب حيران شوم خو اكا لاپر دې ټينگار كاوه چې: يه دا د صابر شاه پير قبر دي. بيا پراته د شير سرخ زيارت په باب مالومات راكول چې شير سرخ دوه ورونه وو. يوه سرخ پوش (سره جامه) بل ته يې سبز پوش (شنه جامه) ويل، نادرافشار ورته شير سرخ ويل. ماپرې غږ كړ اكا بينوا صاحب سور زمري بابا باله. ښه خو دا گنډه وينئ، داچې ويرانه ده دا به په دوبي كې ډېره سړه وه. دلته به به دوبي كې ډېره يخه هوا چلېده. خو شورويانو له لرې په توپونو وويشته نو بالا ويرانه سوه د سور زمري بابا د قبر سرته يوه جنده ولاړه وه چې د ټوټو پرې نور ځاى پاتې نه و چې هلته مې د خپل لاس دسمال غوټه كړې واى دې جنده يې هم د صابر شاه ملنگ دگوتو انځورونه كښل، سپين ږيري اكا چې پښې لوڅې ولله گنبد يې راتاو كړو، هغه ځاى ته يې بوتلو چې هلته جرگه شوې وه، سپين ږيري اكا بيا همدې ځاى ته گوته ونيو او وي ويل دا هغه ځاى دى چې دلته ټول كومونه د شپې راټول سوي وو، جرگه وه، نوييا صابر شاه ملنگ داحمد شاه بابا په پگړۍ كې د غنمو وږى كښېښود او جرگه ختمه سوه. بالا احمد شاه بابا ښه ځوان و، خو

اوس هغه د جرگې ځای کنډ راوکنه اسه خوله پروت و. خدای شته ما تهې هماغه شپه انځور کړه چې دلته به څومره خلک راغونډ وو. احمد شاه بابا به هم دلته قدم ایښی و، صابر شاه ملنګ به هم ددوی د جرگې څار کاوه، څومره ښه پښتنې مجلس به و. کله به شور و کله به سکوت شو کله به خفگان رامينځ ته شو کله به له یوځای او کله به له بل ځای خبرې کېدې، چا به نسموار اچولي وو او ډکه خوله به یې همدا ویلې آپلاتیه موږ یې نه منو، ته واینه، سرد پر خلاص سو، موږ وایو چې... څه جرگه او څه مرکه به وه. سپوږمۍ به وه او که نه؟ خدای خبر، او که پرېل څه کېږي. سټبه رنه کړې وه، د پایلو څو له درنو پېښو به هم گرد جگېده، هر یو به پر خپل څادر یا په سپېرو خاورو کې ناست وو او سر به یې په زنگانه ایښی و. هو خو اوس، هلته یو سکوت و، او دا سکوت له ډېره وخته راهیسې برلاسی دی. بیا هغسې شپه رانغله چې د دې وطن مشر وټاکي، نه هغسې پگړۍ پیدا شوې او نه هغسې ملنګ چې د غنمو وږی راواخلي او د یو چا په پگړۍ کې یې وتومبي. دلته یوازې او یوازې یو سکوت برلاسی و، د دې کنډې زخمي زخمي تهر ډېرو ناتارونو کیسې کولې. زموږ د جرگو تهر ټول و. د جرگو ځای کنډ واله سوی و، څکه څومو اوس خبرې او جرگې سر نه نیسي، د جرگو جرگې ږنګه ده او د پردیو پر توپونو زخمي زخمي پرته وه. که له موزیمه مو د بابا پگړۍ لیلام شوه، نو هلته یې راته د هغه د ناستې او جرگې ځای هم ږنګ کړی و. سچین ډیري اکا بیا د یو زاړه او سپېره مېړه قبر سرته ودرولو او وي ویل: ځوانه څه سوې دا د صابر شاه ملنګ قبر دي. پر دې قبر چې ځایي خلک یې د صابر شاه ملنګ بولي، د غز سپېره مېړه پینځه ښاخیزه ونه یې سرته ولاړه وه. د ده د قبر منجاوري یې کوله. یوازې همدا ونه ده چې د ده په سپېره مېړه قبر بلېده او ځلېده. دی یې له سرو غرمو ساته. د دې غز څانګو. د هغه د اسویلو لیکې راخستې، هو، هغه به اوس له دې خبرو چې وطن څنګه دی؟ زما سرته څومره وغرمېدل، هغه څنور شازلمې به چیرته وي؟ چې بابا به پرې حساب کاوه. د احمد شاه لمسي لابه چېرته وي چې زما سرته یوه ډېوه ولګوي. هغه به څومره مانېجن وي. ما د هغې هستۍ سرته د دعا لپه پورته کړه، ما چې هر څومره د هغه نوم واخیست خو د هغه څوماري سترګې ونه غوړېدې هغه ډېر سترې ښکارېده.

دا هدیـــره ده دا د ســـترو ځای دی

دلته شاهان هم قافلې اړوي.

هغه شاه نه وه هغه یو ملنگ و، ولي و، هغه یو ستری آه و. هغه د ټکنده غرمو یو شین سوری و. هغه د ډېرو تیارو گوتونو څراغ و. د یولوی هېواد بل مشال و. که فقیر و که ملنگ و، خو خویي د شاه و. خپله یې شاهي نه خوښېده، خو شاهانه تاج یې د بل پر سر ډېر خوښېده. د هغه پر زیارت نه شمې بلېدې او نه پرې جنډې رپېدې، نه یې پر شناخته دومره لیکل شوي وو چې دا د چا مزار دی هغه رښتیا هم یو خدمتگار و، چا ونه پېژانده خو خدمت یې وځلېد، هغه د خپلې ملنگۍ په جامه کې پروت و. د هغه د لاس وږی د ابادۍ نښه وه. ما ته یې بیا هغه شبیه سترگو ته ودروله چې د دغه ملنگ کرامت څومره زیات و چې قومونه یې له وینو تویدو څخه و ژغورل او پر یو وږي یې ټول خواره واره راټول کړه او افغاني جنده یې رېانده کړه. د ملنگ بابا اروا ته مو د عقیدت گلونه کېښودل، د دعا په لپه مو ونمانځه او نور مو ترې مخه ښه واخیسته، د هغه پلونه مې څارل، ویل به مې چې ملنگ بابا به دلته هم گرځیدلی وي. لږه خاوره مې راپورته کړه په دې کې هم راته د هغه د پلونو نښې ښکاره شوې په ډېر احتیاط له هدیرې راووتو ما ویل چې د بابا که کوم نیم پل پاتې وي هغه ټنگ نه شي سپین ږيري اکا ډېر کلک شو، ست سلا یې زیاته وکړه. د ملنگ بابا دعا دومره اغېز کړی و چې د میلمه پالنې نښه یې د سپین ږيري اکا په څېره کې ځلېده له هغه څخه مو اجازه او دعا واخیسته، ما ورته کړه: بابا کندهار ته چې راځم نو د ملنگ بابا د ناستې پر ځای به سلام ضرور اچوم. په بېرته راتګ کې مو د صابر شاه ملنگ پر ملنګي ښایسته شبیه تېره کړه. ملګري ته مې وویل: زما او ستا پاتې کېده دومره ګټور وو، هغه ومنله او وي ویل: یاره د ملالې او د ملنگ بابا قبر راباندې خدای شته ډېر اغېز وکړ، ما ورته وویل هو ګنه یار موږ سره چې ګرځې نو دامزې به کوې. وایي دوه ملګري په لاره روان وو له هغه یوه سره نخود وو، په مژه مژه یې خوړل دې بل ته یې نه ورکول، یو نیم دانه به چې ترې وغورځېد نو ده به راجګ کړ. چې پام به یې شو نو ورته کړه به یې: موږ سره چې ګرځې نو دامزې به کوې او همداسې نخود پ خوري.

اخریې مه کړې د ځوانانو مجلسونه

مطمئن بیا په خپلو کارونو گرځولو، د دې لپاره چې د هغه کنډوالې انځور
 زموږ له ذهنه وباسي نو یوې مدرسې ته یې ودرولو او وی ویل: دا د کندهار لویه
 جهادي مدرسه ده. چې اوس کار پرې روان دی، دا به ډېره ښکلې جوړېږي. بیا یې
 نورې ابادۍ هم راوښودې خو زموږ په ذهن کې لا هماغه د سور زمري بابا زیارت
 گرځېده. کندهار په ښار کې دا مهال برېښنا ډېر تیاره گوټونه رڼا کړي وو. ده وویل
 چې داد د کجکې برېښنا ده، داهم د طالبانو یو لوی خدمت دی چې د کندهار
 خلکو ته یې وکړ. ماویل په دې کې هېڅ شک نه شته، د ټوپکیانو په وخت کې دلته
 په هره کوڅه او کورکلي کې ځانگړې باچايي وه. د خلکو مال او عزت خوندي نه
 و. په رڼا ورځ خلک ویشتل کېدل او مالونه یې چور کېدل، د هلکانو ودول لوی
 فساد و. ما ورته وویل ښه بیا دا دروغ نه دي چې یو قوماندان دلته مخکې له دې
 چې واده وکړي ځان په ډاکټرکتلی و چې څنگه له ما به څه شی وشي او که نه؟
 ډاکټر ورته وویل و ته چې له هر رنگه شي سره واده وکړې نو ستا اولاد کېږي.
 داسې تللی و او له هلك سره یې واده کړی و. ښایسته موده تېره شوي وه خو د
 اولاد په تمه لا هم جله ورځ ډاکټر ته ورغی او ورته کړه یې! ډاکټر صاب اولاد مې نه
 کېږي هغه ورته وویل، اوسمه ده، ماینه ډېر اوله. ده د ډاکټر له کتنڅخه په خپل
 واده کړي هلك غږ کړ پخل خالیکه (فضل خالق)، ډاکټر ورته وویل وروره له پخل
 خالیکه څه غواړې؟ څه وڅه فضل بي بي راوړله هغه ورته رېکړه په که خدای راکوي
 له همدې به یې راکي... نو مطمئن صاب دا ډول توکي دلته به ځایه نه خوتېږي
 هغه وویل هوکنه دا خلک باید پر طالبانو شکر وباسي چې کندهار یې د خدای ﷻ په
 نصرت له دې فساد خلاص کړ، د کندهار په تاریخ کې به هم د داسې امن پانه نه
 وي اوښتی موږ چې لاپخوا د کندهار کیسې اورېدې نو د سر وښسته به موشخ شخ
 ودرېدل، خو ما شالله رښتیا هم امن ډېر کار کړی دی. هغه بیا دا ویل: دامهال

دلته هېڅوک نه شو گرځېدی، دوکانونو خلاصول خو لاپرېږده. بیا یې پر ځینوکسټ پلور ځیو وربرابر کړو هلته ټولې د ترانو، نعتونو او تلاوت فیتې پلورل کېدې، خلک یې ډېر شوقیان وو، ډېر ښکلی د فیتو دکانونه یې جوړ کړي وو. دامهال د شپې لس بجې وې، مطمئن وویل راځئ چې د کندهار شیرېخ درباندي وخورم: شیرېخ مو هم خوله خوږه او یخه کړه. په دې دکان کې هم ښه په غرز ترانه غږېده، بیا ملا مطمئن د عطرو اخیستلو، نیت وکړ، له څو دکانونو پلټلو وروسته یې د خپل زوق پر معیار برابر عطر واخیستل، په موټر کې یې وشیندل، یو پوځی یې جوړ کړ چې ټول یې په هوا کړو. خوښه وو کولتور ته ډېر ژر ورسېدو گنې ما خو په خوله څه نه ویل، خو زړه یې راته پرک چولی و. ډوډۍ یوڅه پاتې وه هغه مو وخوړه. داشپه مو هم له ملا مطمئن سره په کیسو او غورو نیمې ته ورسوله. د یو بل سپکه او خپله درنه مو وکړه. ما ورته د لواړگي د یو ځوان شاعر یو بیت ووايه:

چې تاته گوته نیسي خلک ماته گوته نیسي
او چې ماته گوته نیسي خلک تاته گوته نیسي

تر خویه مو پر همدې بیت شخوند واهه، د مطمئن مزاج ډېر جوړ و. ټولو سره دا پرېکړه وکړه راځئ چې نوره شپه جوړه کړو، او رښتیا موږ سبا سهار وختي درنه اجازه غواړو، هیله ده چې موږ رخصت کړئ. هغه د الوتکې وویل: چې زه به سهار میدان ته مخابره وکړم که الوتکه وه نو په الوتکه کې به مو ولېږم، ما ویل وروره: زه له موره یو یم، د طالبانو په الوتکه باور نه دی په کار، بس مو تر ډېر ښه دی، که نور څه نه وي نو ساه خوږه ورسوو. خود ملگري مې چې ډېره بهرې وه پر دې یې ټینګار کاوه چې نه پرېږده چې په الوتکه کې لاړ شو، ښه ساده سړی یې ماته غوښتل چې د ده په ژبه له ډېکتاتوري کار واخلم نو ورته ومې ویل، ښه سمه ده. په زړه کې مې همدا دعا کوله چې خدا دې وکړي چې سبا الوتنه نه وي. ځکه

عالمه کانونو د ویشـتو یـم
مرگ مې لیده اشنا مې نه راستنونه

خو خیر، شپه سباشوه له لمانځه وروسته مې مطمئن وپوښته، هغه وویل د الوتکې پته اومېچې لگي، زه هم راغلم د اوړي ورځې وې وغځېدم کله چې اوه بجې شوې نو مطمئن خپلې مراوې، خوبولې سترگې مېنلې راته وې ویل: وروره نن پرواز نشته اوس نو ستاسې خوښه، ماویل کور دې آباد، نیازی د چایو وویل، چې چای وڅښئ بیا به څئ چای مو ښه په مزه وڅښه، په تلو تلو کې وو چې جهانگیر وال راباندې یو بله لوریښه وکړه د هرات د اطلاعاتو او کولتور رئیس

حكيمې سره يې زموږ لیده کاته وکړه، خدای شته حکیمي هم خورا ډېر د مجلس سپی و، لنډه شیبه کې دومره په زړه راننوت چې:

یوځل مې لیدلې ده زړه مې پرې بایللی دی
یا دارواښاد بېنا په ژبه چې:

په زړه راننوتی ځای دې ونیو یاره پکې
کېناستی پاڅېدې د ټول عمر لپاره پکې

ده هم د زړه په پرهرونو کې ځای ونیو، خوږ مجلس مو وکړ، بیا مې ورته وویل:

وايي یو ځای کې څو چرسیان ناست وو، ملایان پرې تېرېدل، نو سلام یې وراچولی و، هغه یو چرسی بل ته ویلي وو، هلکه داڅوک وو، نو هغه بل ورته کړه چې ملایان ووکړه نه، ده بېرته ورغبرگه کړه چې ښه په ملایانو کې مسلمانان شته...؟ له ده سره ناسته ډېره خوږه وه خو موږ چې نور د سفر اراده کړې وه نو زړه نازړه مو ترې مخه ښه واخسته هغه په تلو کې راته وویل گوره هرات ته به راځی، ما ورته وویل که خدای کول، جهانگیروال مو ترته جگ کړو ده رامنډه کړه او پخپلو لورینو گوتو یې یو قلم راډالۍ کړ، راته وي ویل ازموڼ صاب دا زما د لاس نښه که څه هم چندان قیمت به ونه لري خو... بس ماته په سرورزو منظور دی، اکبراستاد مخ په هډه وخوځولو تر هډې پورې یې هم ډېرې نالېدلې لارې راته وښوولې او د ښار په مینځ کې یې یو شمېر سړي کونو ته گوته ونيوله چې دا کمونستانو د خلکو کورونه وړان کړل او بالاسرکونه یې ویستل، ځکه پر دوی به له همدې کورونو ډزې کېدې، د کندهار د ښار کورونه ډېر نښتې وو، ځینې ډېر ځایونه یې داسې ولکه د کابل د چیندولو کوڅې، کندهار ښار یو اوږد شالید لري.

کله چې نادر افشار کندهار نیسې نو د زاړه ښار د کلابندی پر وخت د کندهار لویدیځ خواته پر نمناکو ځمکو د نادر اباد په نامه یو ښار جوړوي او په هغه کې پر ۱۱۵۰ هـ په خپل نامه سکه وهي. نادر د خپل ظلم په اور کې زوړ ښار سیڅي. دده تر ظالم سلطان وروسته کله چې احمدشاه بابا واک ته رسي نو پدې وخت کې د افغانستان مرکز بیا هم کندهار وي. «ابدالیان کله چې له هرات څخه چې ددوي د تبعید ځای و کندهار ته د نادر افشار له خوا راوستل شول نو پر دې کار دوي خوشحالي وښوده

احمدشاه بابا هم دلته خپل تاج پر سر کړ او د احمد شاهي (۱۱۷۴ هـ ۱۷۶۰ ز) په نوم يې د خپل نوی ښار تاداو کيښود. دغه راز همدغه ځای و چې ده له خپل ځان لپاره په کې مقبره جوړه او همدلته خاورو ته وسپارل شو. هغه سکه چې د لومړي ځل لپاره دده د تاج په سر کولو په وخت کې وهل شوه تر اوسه لاسته راغلې نه ده. ((احمدشاه بابا په ۱۱۷۴ هـ د پښتون مشران او نور ارکان راوبلل، چې د کندهار د نوي ښار لپاره يوه سمه نقشه جوړه کړي. ده غوښته چې له ښاره ديوالونه راجا پيره کړي او په يوه کلا کې حصار کړي کلا څلور برجونه لرل شاخوایې خندقونه کښل، کله چې دا خبره دده مور بي بي زرغونې ته ورسيد نو هغه احمد شاه ژر وغوښت او ورته ويې ويل:

”زويه داخبره ټينگه په غوږ کې ونيسه چې پښتون هيڅکله دخاورو په ديوالونو ځان نه ساتي او په خندق ځان له غليمه خوندي کوي، پښتون دخداي په مرسته او د افغاني روح په قوت او په خپل غښتلي مټ، ځان او هيواد ساتي، نو ته پښتون يې پخپل افغاني همت او استقامت ځان، قوم او وطن ساته، خوشې ديوالونه او خندقونه مه جوړوه!! په دې ديوالو به يواځې زه او ته او څو ښاريان خوندي شو، خو ايا هغه پښتنې خوندي او پښتانه ورونه چې ددې ديوالو او خندقو وهاغه خواته دي، ستا څخه ساتنه نه غواړي؟ او بل دا چې ته بايد دومره انتظارونه باسي چې دښمن تر ښاره پورې راوړسيږي!! هماغه و چې د احمد شاه بابا له مغزو دانقشه ووتله، او يوه کلا يې جوړه کړه، يووخت داحمد شاه بابا د ماتې غږ زرغونې انا ته راوړسيد، زرغونې انا وخندل او ويې ويل: ”بري او ماتې دتقدیر په لاس دي، مگر احمد خان وژني خو ماته نه کوي.“

د کابل سلطنت بيان ليکوال الفنسټن ددغه ښار په باب ليکي: د کندهار ښار لوی او اوسيدونکي يې ډېر دي ددورانيتو په سيمې کې هرات او کندهار يواځني ښارونه دي، او له فراه نه پرته ممکن هغه يواځيني ځايونه اوسي چې حتي د ښار نوم پرې ايښودل کيداي شي، کله ويل کيږي چې د کندهار زوړ ښار د اريايي پاچا لهراسپ له خوا تاسيس شوی دی، دی په ډېرو لرغونو مهالو کې يو پياوړي پاچا او د هرات د ښار تاسيس هم ده ته منسوب دي، نور ډېر روايتونه چې احتمال يې قوي ښکاري څرگندوي چې د کندهار موسس سکندر ذوالقرنين يا لوی سکندر دی.

سیمه ییز روایتونه دلته د اړو یایي جغرافیه پوهانو د قیاسونو سره سره خوري چې د یوې سکندري موقعیت په همدغه ځای کې ټاکي.

د کندهار زوړ ښار د غلزيو تر دورې پورې موجود و تر څو په دغه وخت کې شاه حسین د حسین اباد په نامه یو نوی ښار تاسیس کړ ، نادر شاه افشار بیا کوښښ وکړ د دغه ښار موقعیت ته تغیر ورکړي او ده د نادر اباد په نامه یو بل ښار ودان کړ... د کندهار د ښار شکل د مستطیل په څیر دی... د ښار په منځ کې څلور لوی بازارونه سره یوځای کيږي... دغسې یوې گنبدې احاطه کړي چې هغه څلور واړه سرکونه ورته منتهي کېږي دغه چارسو (چار سوق) نومېږي شاخوا یې دکانونه دي او ښايي د ښار د عمومي مارکیت په څیر وگڼل شي. په دغه چار سو کې فرمانونه اورول کېږي او د عمومود عبرت له پاره د مجرمینو اجساد ځورول کېږي...

د کندهار ښار د کمونستانو په وخت کې په جنگونو کې وران و بجاړ شو هر کوڅه سنگر سنگر وه ډېر پردې قوتونه پکې ورک شو، د ښار کنډوالې اوس هم د ویاړونو حماسې زیږوي ، اکبر استاد راته د ښار کونج کونج شوه راته کره یې : دلې په ښار کې هر کور د کمونستانو په وړاندې سنگر گرځېدلی و بالا هغوی وویل چې په ښار کې باید سرکونه جوړ سي نو همغه وو چې د خلکو پر کورونو یې بلدزرونه ورسېم کړل او کوڅې یې پکې وکښلې . کندهار اوس شپې ناحیه لري . اکبر استاد د چار سو په سیمه کې یوه تراژیکه پیښه وښوده : پام دې سته په کنډار کې د تنظیمونو تر منځ جنگونه خورا زیات سو ډېرو خلکو شور جوړ کړ په تنگ سوي وو ، بالاد امیر لالي کسان راغله راکښتانه یې پرې راسم کړل او ډېر یې شیدان کړل کنډار کې پخوا ډېر بد حال و ، په الوکانو سره جنگونه کیدل هر کومندان څو څو الوکان ساتلي وو طالبانو سره دا ټول فسادونه ورک سو ، اه وروره د خلکو ښځې به تېښتول کیدې تر دې چې ملا صاب ددوې پر ضد راودانگل او ددوې ورکاوي ته یې لیځي رابډو هلي... کنډار د خپل منځي جگړو په وخت کې ډېر نارامه و. د خلکو مال او عزت په امن کې نه و خو اوس په کندهار کې خلک د شپې او ورځې بڼه خلاصې تنی گرځي. اکبر ښایسته شېبه تقریر وکړ او نور یې په هډه کې خوشې کړو او بیایې هم پر دې خبره تاکید وکړ چې گوره په سپړنامه کې به مې خامخا ډېر یادوې هغه مو رخصت کړ او بیا مو په کاسترونومي موټر کې ځای ونیو موټر ډک شو،

حرکت یې وکړ. هغه څه چې موږ په دې سفر کې ونه لیدل هغه وسلوال کسان وو. د ښار په منځ کې پوستې نه وې او نه کومه تلاشي وه بس خلاصې تنې گرځېدل وو. د کندهار ښار سره مو خدای پاماني وکړه یو ځای کې موټروان له موټر کېوت او خپل کورته ننوت، له کوره چې راووت نو یو ماشوم یې ورپسې ډېر وژړل، زما د هغه ماشوم ژړا نه هېرېده خودی غریبې اخیستی و او ماشوم یې په ژړا کې پریښود. په راغلي لاره مو منزل لنداوه، موټروان ډېر سست و، په موټر کې د ټولو سپرو حوصله ختمه وه، خود موټروان له زړه هیڅوک نه و. خبره او نه یې د هغه ماشوم ژړا په یاد وه. ټول تر پوزې راغلي وو. ما همدا ویل چې خدای دې زموږ ثواب وکړي، ملگری مې چې بهرې راخیستی و نو پوزه به یې له غوسې وپرسوله او کړه به یې چې خدای خبر که په څلورو شپو کې هم ورسو، خیره مازیگر مهال یې زابل ته ورسولو او هلته موټر به سم وړان شو. ملگری ته مې ویل اشنا راځه چې یو د مزې چای وڅښو، که شپه مو راغله نو بیا به خپل انډیوا لان پلټو. خو موټروان هم ظالم نه و، وې ویل، وروڼو په موټر کې ډېر کاردی زه به تاسې ته مونۍ (فلاینکوچ) ونیسم او تاسې ولاړ سئ، ټولو غږ کړ: کور دې اباد استاده، بس مونۍ (فلاینکوچ) یې درېس کړ، د دې موټر موټروان دنگ زلمی و، مستانه مزاج یې لاره په مخکې څوکی هم ورسره یو ښه غټ پلن غوښن کندهاری او یو له مودو مودو بې خویه وچ کلک سړی چې نه یې ځواني مالومېده او نه یې زړښت کېناستل، د مازیگر پنځه بجې وې چې د زابل له ښاره را وخوځېدو، موټروان د خپل مستانه مزاج له مخې کله د مقري او کله د غمزده فیتې غږولې. خلک چې نور د دې دواړو فیتو په بیا بیا اورېدو تنگ شو. نو د بلې فیتې غوښته ېې وکړه، خوله هغه سره چې بله نه وه په خدا کې ویل: وروره خیر زه به بیا درته چالان شم. په شاتنیو څوکیو کې عجیبه مخلوق راټول و. هغوی ورته ویل: "استاد، مه فیته مړه بیګي" کله چې موټروان فیته ټیپ ته ورتیل وهله نو هغه هزارګی مترنم تقریر ترې راپورته شو چې له هرې خبرې وروسته به ډېرو بد رګه کاوه. په مخکې سېټ کې ناست کندهاري فیته له ټیپ ویستله او خاوند ته یې ویل: وروره واخه دا کسټ ډاوس وخت لپاره نه دي دا دې په کوم ذوق اخستی دي. دا خبر هغه د سهار د خبرې کسټ دي چې د کابل د سرچوک په هوټل کې ناست یې بالاد ملا له آذانه



د میوند فاتح، ملي اتل ستر غازي محمد ايوب خان



د پېښور د شيخ جبيب په هديره کې د فاتح سردار محمد ايوب خان غازي مزار

يې پېش واورې يا وروسته، خو كله چې رڼا لگي نو بيا يې بالا په يو پټ
 ځای کې خوندي كړې، چې رڼا ونه شرمېږي، پوه سوې. هغوی چې هم
 ډېر اوقيان وو نو پر خپل سړي يې غږ كړ، كېسته از پيشش بيا گي، كې
 ميفامه، غول اس. د غول له كليمې سره يې د هغه خپل عادت له مخې
 افغان ياد نه كړ، گنې دوي خو... كندهاري په غوسه شو او وې ويل بالا
 تاسې اوس هم سم سوي نه ياست، اوس مو والله پر خپل... راوځوم، موږ
 ورته وويل خيږ دی اكا، يا بالا په موټر كې يې بد حال جوړ كړی دی بد
 اخلاکه دي، بڼايسته شيبه سكوت خور شو. هيچا هم غوږ نه گراوه، شپه
 پخه شوه په همدې سكوت كې له ډېر مزله وروسته مقر ته را ورسېدو او
 هلته مو د ډوډۍ بندوبس وكړ، زه د لارې غرمۍ ډوډۍ بې حاله كړې وم
 نو چای مې راوغوښت ملگري مې لومړی بڼه په اشتيا كې ځانته ډوډۍ
 راوغوښته، خو له څوكپه وروسته مړاوی شو، عجيبه وه په لاره كې د
 ټولو هوټلونو ډوډۍ يو ډول وي. اندازه يې هم يوده، يو كاب وريجي، د
 سالنكي په نامه په دوو وړو وړو كاسه گيو كې، سابه او يو پوتی غوښه،
 ډوډۍ وخورل شوه او بيا د مزل څراغونه بل شول، په لاره كې د لويو لويو
 د بنټو مزلونه وو. پرته له يو نيم وړان موټر او همدارنگه له چا تراشو بار
 موټرونه نور څه نه ښكارېدل، خدای دې موټر سړی ته نه خرابوي گنې
 شپه يې خپله ده، موږ ټول مزل په همدې دښتو كې د شپې وكړ، امنيت د
 خلكو زړونه دومره ډاډه كړي وو، هيچا نه ويل چې راځئ په دې دښته كې
 نور د شپې مزل پرېږدو، غله مو لوڅ نه كړي، څه بل څه مو مات يا ونه
 داړي، نه داویره د هيچا په رنگ كې نه ښكارېده، بس مستانه مزل و،
 موټروان هم د خپلې ځوانۍ شينگ وښود، موږ خوبه كله زنگېدو او
 سترگې به مو پټې شوې خو، دې زلمي سره سترگې پټې نه كړې، خپله به
 يې وخت په وخت پر سورليو غږ كاوه. بيده ياست كه وېښ، شپه په مزل
 كې رڼه شوه او سهار اوه بجې وې چې د كابل ښار ته ورسېدو.

دا د هغه کارنیزاوبه دي چي ملاکي لسي پرې د ميوښد و غازيانو تنده ماته کړه



د شهيدې پيغلي ملاکي زيارت



د ملايې د تپو غونډۍ او د ميوند شهيدان

Ka Pa Maiwand Kai Shaheed Nashwai
(If you are not martyred in Maiwand,)

Travel Writing

ميوند د ننگونو ځمکې

By
Lal Pacha Azmoon